

De conservanda valetudine liber / in privatum liberorum suorum usum ab ipso conscriptus, ac editus a Dethlevo Sylvio Holsato. In quo de diaeta, itinere, annis climactericis, et antidotis praestantissimis, brevia & utilia praecepta continenter.

Contributors

Rantzau, Henrik, 1526-1598.
Sylvius, Dethlevus, active 1573.

Publication/Creation

Lipsiae : [Imprimebat Johannes Steinman, typis Voegelianis], 1576]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/ruazthne>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

HARCHIUS
—
RANTZOVIVS
—
BERGENSIS

1565-1576

10 4.

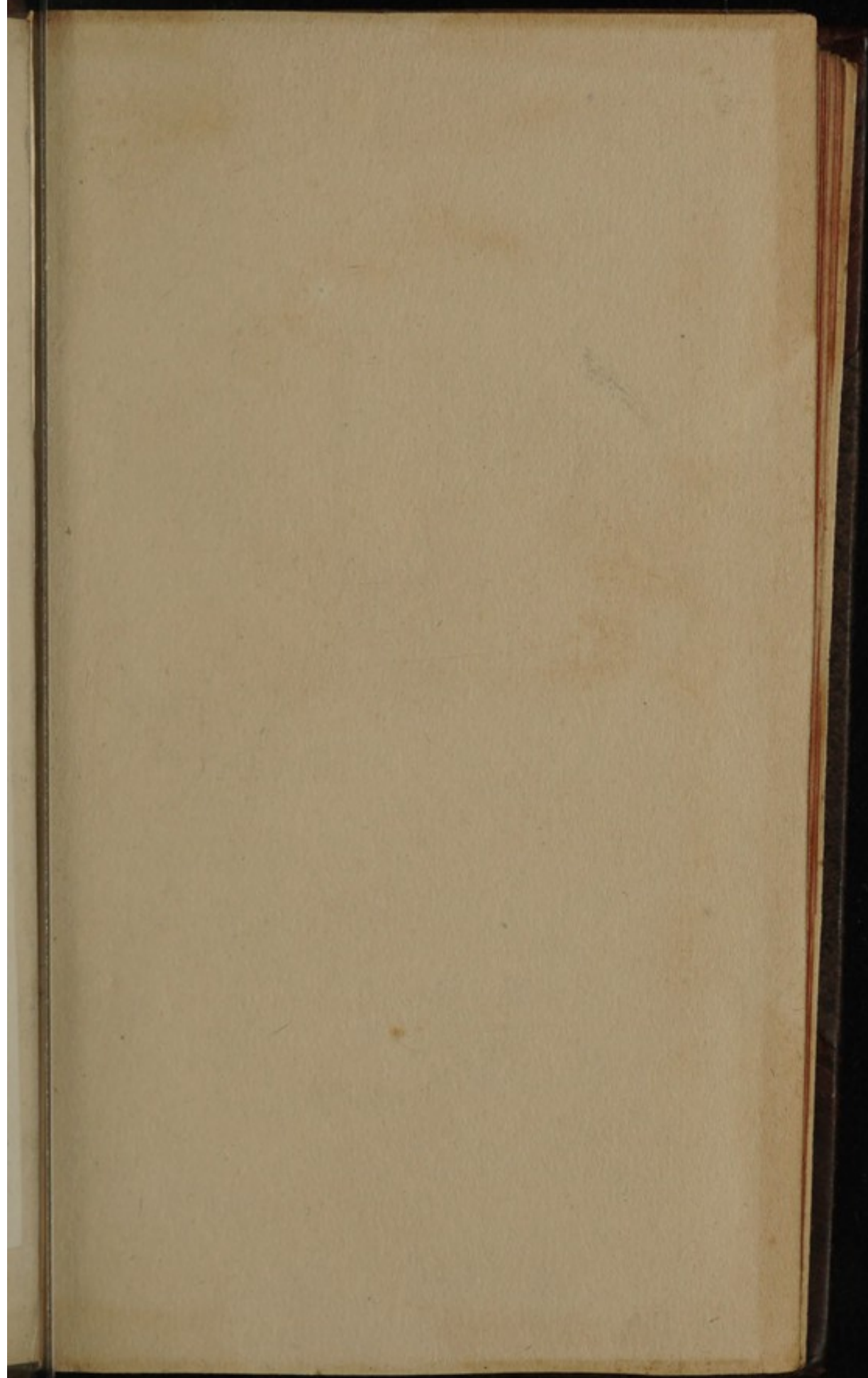
MEDICAL SOCIETY
OF LONDON

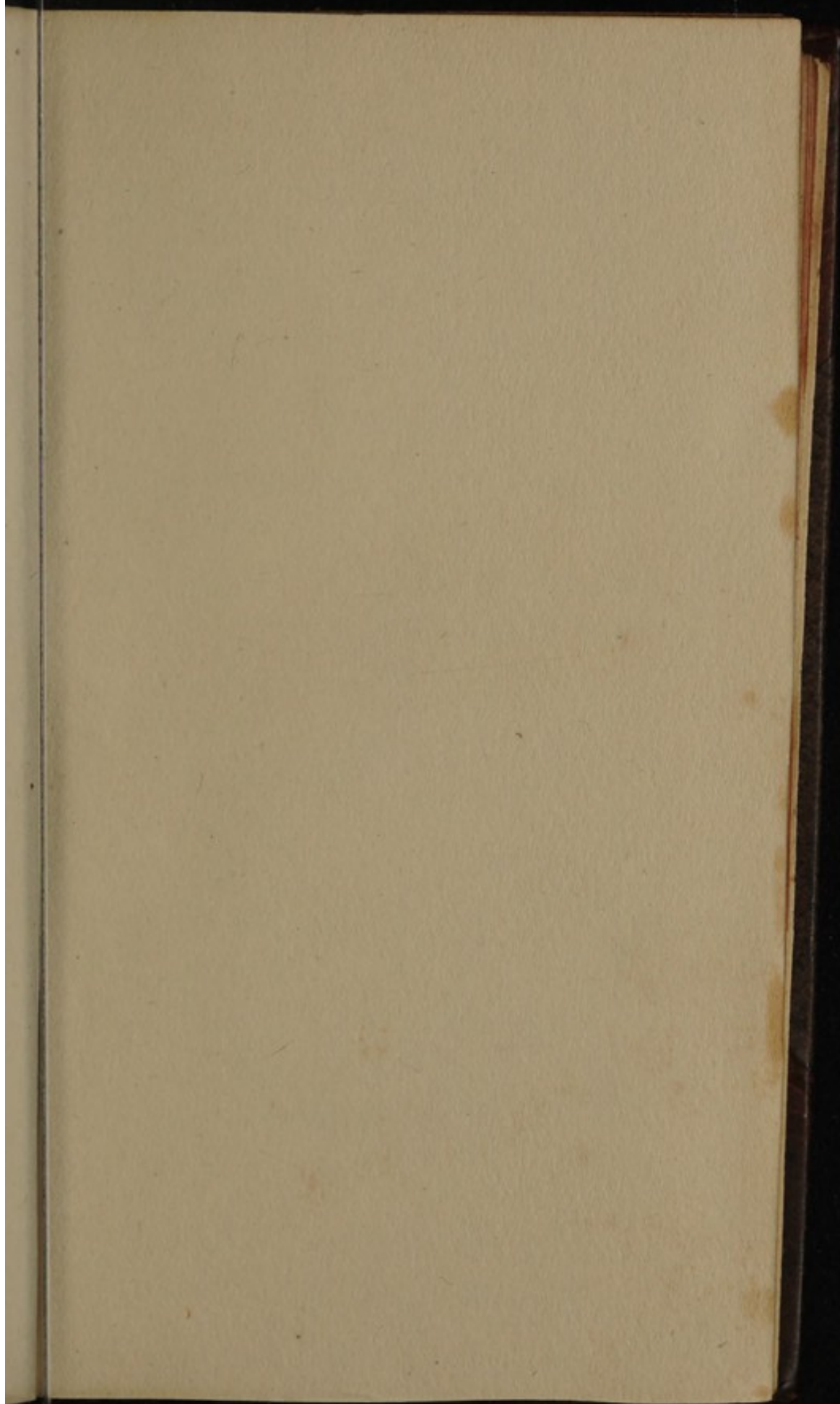
ACCESSION NUMBER

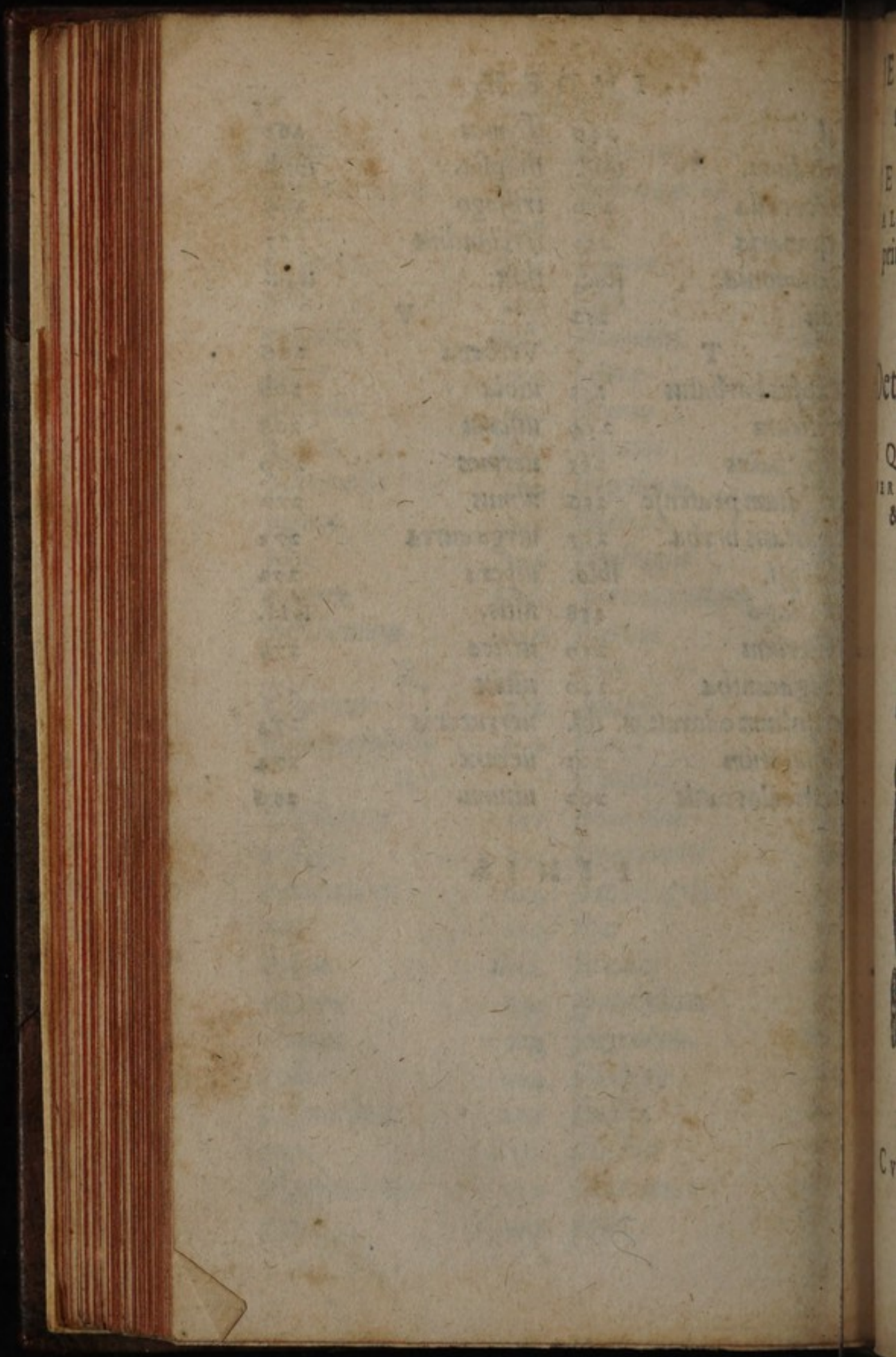
PRESS MARK

- 1) HARCHIES, J. ab
- 2) RANTZAU, H.
- 3) GERARDUS BERGENSIS

HENRICI RANTZOVII

ÆQVITIS HOLSATI

DE CONSERVANDA

VALETVDINE LIBER, IN

priuatum liberorum suorum vsum

ab ipso conscriptus, ac

editus à

Dethleuo Syluio Holsato.

IN QVO DE DIAETA, ITI-

NERE, ANNIS CLIMACTERICIS,

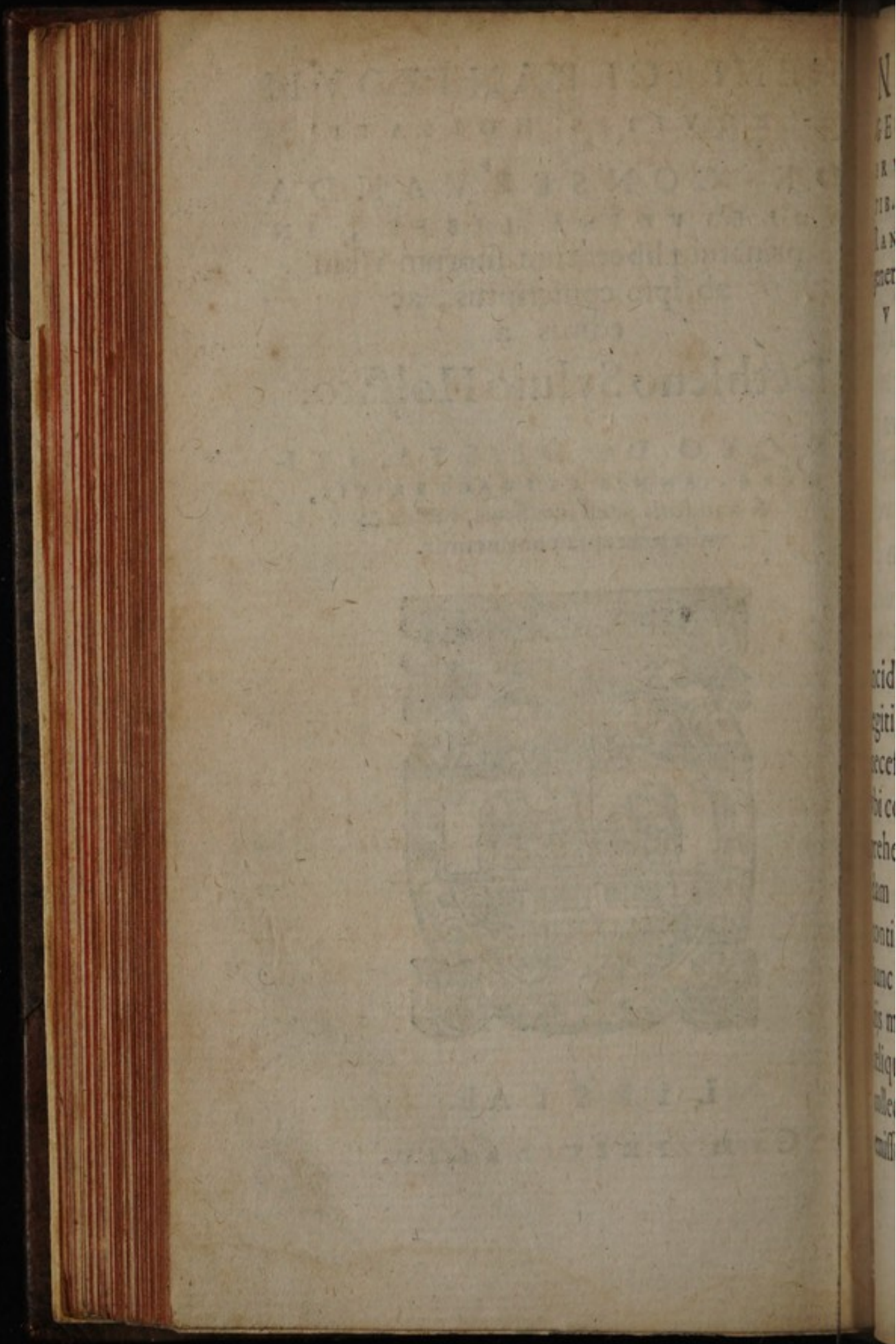
& antidotis præstantissimis, breuia &

vtilia præcepta continentur.

L I P S I A E.

C V M P R I V I L E G I O.

NOBILITATE
GENERIS, VIRTUTE AC
ERVDITIONE PRAESTAN-
TIB. FRANCISCO AC BREDONI
RANTZOVIIIS fratribus, nobilis ac
generosi viri D. HENRICI RANTZO-
VII, serenissimi regis Daniæ, &c.
in Holsatia, &c. præfecti, &c.
filijs.

VM NVPER NOBI-
les adolescentes, in pa-
C tris vestri Henrici Rant-
zouij bibliotheca Bre-
denbergenſi verſarer,
incidi fortè in libellum quempiam de
legitimo rerum ad ſanitatis tutelam
neceſſariarũ vſu conſcriptum. Hunc
vbi cœpi peruoluere diligentius, de-
prehendi in eo breuia ac vtilia quæ-
dam præcepta de ſanitate tuenda
contineri. Ac quoniam intelligebam
hunc libellum à patre veſtro ex va-
rijs medicorum libris in veſtrum ac
reliquorum liberorum ſuorum vſum
collectum ac nondum in publicum
emiſſum eſſe, neq; tamen citra magnũ

E P I S T O L A

laborem & tædium sæpe describi posse : operæpretium me facturum putabam, si eum quamprimum prælo subijci curarem, vt hoc pacto non solum de vobis, sed de alijs etiam conseruandæ suæ sanitatis studiosis bene mererer. Hunc itaq; librum à parente vestro charissimo, vestra potissimum caussa, ex paterna affectione congestum, ac sub nominis vestri auspicio in lucem prodeuntem, vt benignè suscipiatis rogo. Nec dubito quin si iuxta in hoc præscriptum modū viuendi rationem institueritis, magna inde ad vos sit redundatura vtilitas. Oro autem **D E V M** æternum, vt patrem vestrum virum clarissimum, totius Holsatiæ decus ac præsidium, & omnium bonarum artium Meccoenatem, nec non vos eius filios, qui patris vestigijs magna cum laude insistentes ad insignem stemmatis Rantzouici splendorem eximiam adiunxistis doctrinam, vnà cum matre nobiliss. ac pudiciss. & reliquis

DEDICATORIA.

quis vestris fratribus ac sororibus diu incolumes clementer conseruare dignetur. Bene valete, & me eorum numero ascribite, qui vos non minus quàm parentes vestros, ea qua decet obseruantia, venerantur. Datæ Segebergæ, Anno 1573.

Detleuus Syluius
Holsatus.

Parte rubet dextra clypeus : pars alba sinistra est,
Et super in galea cornua bina micant.
Cornua sunt robur : Martis color alter, & alter
Pacis : vtrunq; satos nobilitate decet.

IN HENRICVM RANTZOV-
ium Equitem Holsatum, &c. Epigramma
ἐγκωμιασικόν.

QVIS non Alciden nouit, quis nescit Achillem,
Nomina non vlla non memoranda die ?
Et tamen hic medicam fecit feliciter artem,
Sanus vt Aemonia cuspide Mysus ait :
Ille polum ceruice tulit, cum sidera fessus
Amphitryoniada ferre dedisset Atlas.
Quid loquar amborum geminata laude celebrem,
Illustri Henricum stemmate Rantzouium ?
Quem iuuat immenso spatiantem viuere celo,
Et stellas oculis dinumerare suis.
Quig³ Machaonia caput extulit inclutus arte,
Natura scrutans omniparentis opes.
Maeste noua virtute heros : sic additus astris
Celifer est, semper uiuit & Aeacides.

Gregorius Bersmanus
Professor Acad. Lips.
publicus.

EIVSDEM RANTZOVII
ENCOMIVM.

Sunt tibi cum Regum, tum publica commoda cura,
Nec tamen Aonidum munera grata minus.

AD LECTOREM BENIGNVM CHRISTOPH.
Kellinghausen Hamb.

*M*ente nihil nobis præstantius optimus autor
Indidit, in summa quæ tenet arce, locum.
Hæc res euoluit dubias, penitusq; latentes
Eruit, & lucem cogit habere suam.
Quæ sint euentura videt, præsentia tractat,
Tempore quæ lapso præteriêre, tenet.
Quinetiam terras humilemq; relinquere mundum,
Et celi superas audet adire plagas.
Scrutariq; Deum, cuius de semine nata
Particulam mentis se putat esse sacra.
Vt Deus ille vnum triplici sit nomine numen,
Disiungi nulla quod ratione queat.
Vt res de nihilo quondam produxerit omnes
Et miris seruet contineatq; modis.
Vtq; repurgatos celso dignetur olympo,
Quos sua culpa stygis fecerat esse reos.
Talìa diuino meditatur, acumine quæq;
Præterea longum cuncta referre foret.
At nisi sit corpus bene sanum, cuius in arce
Clauditur, officium non satis ipsa facit.
Hinc quasi de specula semper circumspicit alta
Ne capiat, vel agat quicquid obesse potest.
Et si quid vitij caussa quacunq; subortum est
Hoc amoliri qualibet arte studet.
Hinc etiam corpus cura maiore tueri
Cernimus, ingenio qui meliore valent.

AD LECTOREM.

Nam quoniam multis obnoxia casibus, atq;
 Sæpe leui ex caussa vita caduca data est.
 Quam decet, vt numen celeste colatur honore,
 Ducere, dum repetat, qui dedit, ipse Deus:
 Nos quoq; sollicita fas est defendere cura,
 Nec temere mortis præcipitare viam.
 Hæc animo voluens, vir factis clarus & ortu
 Rantzonius, præsens hoc sibi scripsit opus.
 Non satis est visum prælustre relinquere nomen.
 Quod certent meritis amplificare suis.
 Aut terris, opibusq; suos extollere natos,
 Attribuit larga quos bonitate Deus.
 Sed quoq; succincto voluit præscribere libro,
 Incolumem vitam qua ratione parent.
 Nam magis accendunt, animisq; tenacius hærent,
 Quæ pater aut senior iussa relinquit auus.
 Hunc in priuatum quamuis congesserat vsum,
 Non tamen, vt fiat publicus, ipse vetat.
 Namq; bonus, quacunq; potest, prodesse laborat.
 Omnibus & præstat commoda multa lubens.
 Ergo illi seros, quos virtus rara meretur
 Et faustos optes, lector amice, dies.
 Atq; hoc sincero, doctoq; fruire labore,
 Vt vigili cura sanior esse queas.

INDEX PRAECIPVO-
RVM CAPITVM HVIVS
LIBRI.

Præfatio Henrici Rantzouij ad filios.

- 1 Causæ corruptionis & destructionis corporum humanorum.
- 2 Præcepta generalia conseruandæ sanitatis.
- 3 Præcepta specialia conseruandæ sanitatis.
- 4 De Aëre.
- 5 De Aqua.
- 6 De igne.
- 7 De cibo.
- 8 De potu.
- 9 De motu siue exercitationibus corporis.
- 10 De quiete & otio.
- 11 De somno.
- 12 De vigilia.
- 13 De excretionem in genere.
- 14 De sectione venæ.
- 15 De cucurbitulis.
- 16 De hirudinibus.
- 17 De purgationibus & clysteribus.
- 18 De vomitu.
- 19 De vrinæ excretionem.
- 20 De sudore.
- 21 De balneis.
- 22 De Venere.
- 23 De inedia.
- 24 De retentione.
- 25 De perturbationibus seu affectibus animi.
- 26 Præcepta quædā de diætâ singulis dieb. seruanda.
- 27 De diætâ singulis septimanis instituenda.
- 28 De diætâ singulis mensibus seruanda.
- 29 De quatuor anni temporibus.
- 30 De Vere.

31. De

I N D E X,

- 31 De æstate.
- 32 De Autumno.
- 33 De hyeme.
- 34 De anno in genere.
- 35 De annis climactericis.
- 36 De ratione victus in itineribus & profectionibus
probè instituenda.
- 37 Præcepta contra iniuriam frigoris & remedium
ad curandam ambustionem.
- 38 Descriptiones medicamentorum quorundam ad
vulnera externa curanda vtilium.
- 39 Præcepta contra calorem & sitim.
- 40 Præcepta contra famem.
- 41 De nausea marina.
- 42 De haustu aquarum.
- 43 De eruptione sanguinis ex naribus.
- 44 Præcepta aduersus alui fluxum.
- 45 Contra ardorem stomachi.
- 46 Contra arefactionem linguæ, quæ dicitur vul-
gariter Brunella.
- 47 De ebrietate.
- 48 Descriptiones nonnullorum medicamentorum
& antidotorum contra venena.
- 49 De peste.
- 50 Descriptio stibij præparati, & de eius vsu.
- 51 Antidotus Saxonica contra venenum.
- 52 Antidotus Nicomedis regis contra venena.
- 53 Medicamentum Christiani I I I. regis Daniæ
contra morbum Caducum.
- 54 Syrupus S. Ambrosij.
- 55 Capitulum primum Cornelij Celsi, quemadmo-
dum sanos agere conueniat.
- 56 Conclusio.

P R A E-

†
P R A E F A T I O A D

F I L I O S.

C V M ab immenso & æterno Deo, filij
mei charissimi, post creationem celi, ter-
ræ, plantarum, arborum, cunctorumque
animantium & ceterorum mundi corpo-
rum in vsum humanum conditorum, so-
lus homo ad diuinæ maiestatis imaginem
ex terra sit factus, ita vt ex anima & cor-
pore constet, maximè & inprimis toti hu-
mano generi in eo laborandum esse cen-
seo, primum vt anima, postquam vna cum
corpore destinatum cursum peregerit,
eò, vnde digressa est, redeat. Deinde, vt
corpus animæ domicilium in hoc vitæ
curriculo quàm diutissime cum ipsa sa-
num ac integrum conseruetur. Quibus
verò rationib. efficiatur, vt anima emen-
so decursoq; huius vitæ spacio, ad beatam
immortalitatem, hoc est, ad Deum ip-
sum, vnde digressa est, reuertatur, id sa-
cræ litteræ abundè & luculenter tradunt.
Quapropter ô filij, vos sedulò moneo &
hortor, sacro religionis studio ardentè
incumbentes, doctrinæ celestis funda-
menta intimis animi sensibus diligenter
& penitus percipiatis, vt vobis ex huius
vitæ quadam quasi peregrinatione atque
hospi-

hospitio euocatis ad perpetuum Dei & angelorum, omniumq; sanctorum commercium concedere liceat. Quo pacto autem fragile corpus nostrum diu incolume & sanum conseruetur, & caduca nostra vita, viriumq; imbecillitas aliquantisper sustentetur, perbreuib; nonnullis praeceptis, hunc in usum ex diuerforum medicorum libris conscriptis, atque incertum ordinem digestis docebo. Sed ne fortè arrogantiae ingenij insimuler, ingenuè fateor, me multis in locis integras medicorum sententias transtulisse, & vestra potissimum causa hunc laborem colligendi suscepisse, quod non meminerim, hanc rem tam compendiosè ab alijs tractatam esse, excepto vno Cornelio Celso, qui in primo de re medica libro praecepta longè utilissima de sanitate tuenda, mirae breuitate complexus est. Vt autem huiusmodi breuitatem eò commodius praestem, nuda saltem praecepta ætati vestrae maximè congruentia fusioribus interim causis & rationib; physicis omissis, vobis ob oculos ponam. Nolite vos hæc aspernari, sed tanquam vobis à me ex paterna beneuolentia atq; affectione relicta, cupidè suscipite, studiosèq; amplectimini. Non enim dubito, si secundum has præsriptas obser-

obseruationes viuendi ordinē atq; rationem instituetis , quin magna ad vitam commodius traducendam inde sit ad vos redundatura vtilitas . Quod ad me sanè attinet , fateor me ex his præceptis hanc percepisse vtilitatem, vt quamuis in iuuenilibus annis paterno ac ferè hæreditario asthmatis morbo obnoxius fuerim , nunc tamen sic eo sim liberatus , vt valetudine satis commoda vtar , quam Deus Opt. Max. pro diuinæ benignitatis suæ arbitrio ac placito, mihi diuturnam conseruare ac propagare clementer dignetur. Vt autem propius ad rem ipsam accedam, paucis ordine præcipuas recensebo causas destructionis & corruptionis corporū nostrorum, quibus cum humana natura conflictatur. Deinde, ea, quorum legitimo vsu in corporibus nostris sanitas retinetur exponam. Postea præcepta de vitæ ratione singulis diebus, septimanis, mensibus, singulisq; anni temporibus seruanda , deq; annorum etiam climactericorum obseruatione instituenda pauca subiiciam. In fine quædam de salubri victus ratione in itineribus habenda, nonnullorum item antidotorum & medicamentorum singularem contra venena vim habentium descriptiones subiungam.

CAPVT I.

CAVSSAE CORRUPTIONIS
& destructionis corporum huma-
norum.

VT IGITUR institutum nostrum ag-
grediamur, prima & præcipua causa cor-
ruptionis & destructionis corporum no-
strorum, senectutis, mortis, atq; omnium
adeo malorum, quæ in calamitosa hac vi-
ta existentes, perpetimur, est lapsus pri-
morum parentum & reliquæ peccati in
corrupta natura nostra hærentis, vt testa-
tur apostolus ad Rom. 8. Corpus morti
destinatum est propter peccatum. Quem-
admodum enim mors extremum est om-
nium malorum, quæ nos affligere in hac
vita possunt: Ita mortis nomine omnes
quoq; ærumnas & misérias humanæ vitæ
complectimur. Huc accedunt nostra etiã
errata, quæ, dum cæca nostra voluntas
impulsu diaboli in quæuis scelera ruit, in-
dies à nobis committuntur & accumu-
lantur, quibus Deus ad iustam iram &
indignationem prouocatus, omnis gene-
ris morbos & calamitates in nos grassari
finit. Secunda causa morborum & de-
structionis depravationisque corporum
nostrorum est sinister & maleuolus fide-
rum

rum cœlestium influxus, temperamento-
rumq; infelicitas. Nam vti singulis rebus
proprietates certæ sunt ingenitæ, quas
Deus ab æterno naturalibus effectibus co-
optauit: Ita singularis quoq; efficacia &
vis diuinitus insita est corporibus cœlesti-
bus, quæ Deus non tantum propterea cer-
to ordine ac magnitudine creauit, vt an-
nos, dies & menses discernerent, sed vt
essent quoq; nobis signa, ex quibus quæ-
dam rerum futurarum caperemus argu-
menta. Pendent enim inferiora ex supe-
rioribus, & cognatione quadam mutua in-
ter se continentur. Proinde corpora supe-
riora occultam quandam vim & virtutem
in hæc inferiora infundunt, per quam hu-
mores in corporibus nostris mutantur,
augentur, & diminuuntur secundum fi-
derum positum & qualitatem. Et hoc quo-
tidiana experientia, certissima rerum o-
mnium magistra, clarius euidentiusq; docet,
quam vt vlla demonstratione egere videat-
ur. Si quis fidem dictis adhibere noluerit,
Lunam mihi consideret, quæ in humores
præcipuè sibi dominium vendicat, & aper-
tè conuincetur. Cum igitur constet hu-
mores in corporibus nostris regi ab istis
superioribus, ex malis autem corporum
humoribus oriri morbos, ex morbis inte-
B ritus,

ritus, non immerito sane mortis & cæterorum morborum causa in corpora cœlestia aliqua ex parte refertur.

X Præter hæc autem, alia sunt duo genera causarum corpus nostrum mutantium ac destruentium, quæ ex superioribus oriuntur.

Alterum quidem est earum, quæ nobis sunt congenitæ, ideoq; internæ dicuntur, necessariae atq; inevitabiles. Suntq; numero tres: Siccitas nimirum, quæ ætatis cursu ad interitum ducit: Assidua substantiæ fluxio, vel materiæ in corporibus ingens varietas & mobilitas, excrementorumque abundantia. Alterum verò earum, quæ extrinsecus incidunt, & idcirco externæ dicuntur, quarum item duplex est ratio. Nam quædam sunt earum, quæ nõ necessario corpus nostrum immutant, afficiunt tæ. Nam etiam si minus ipsa quoque cum accidunt, à nobis vitari possint, attamen sunt huiusmodi, vt simpliciter absq; ipsis vita seruari nostra queat, cuiusmodi sunt quæ corpus nostrum contundunt, diuellunt, vulnerant, quod plerunq; fit per externam vim, vt in bellis & casibus fortuitis: Aut cum quis in aquis submergitur, aut veneno necatur.

Aliæ autem sunt, quæ corpus humanum
necessa-

neccessario alterare dicuntur, quod eas etsi particulatim vitare possimus, in vniuersum tamen declinare nequeamus, cum sine ijs viuere haud liceat. Hæc inquam hominis temperamentum ac constitutionem naturalem sanitatemque destruunt ac demoliantur, vbi non probe, nec vt necessitas, statusq; corporis exigit, cum idonea ac commoda mensura & qualitate adhibentur. Versantur autem circa hæc, quibus quotidie vtimur & nutrimur, quæq; nostro corpori assimulantur, suntq; particulatim considerata in nostra potestate atq; electione posita. Harum sex sunt genera:

I. Aër, aqua, ignis.

II. Cibus & potus, seu omnia ea, quæ nutriendo corpori adhibemus.

III. Motus & quies, tum vniuersi corporis, tum singularum eius partium.

IIII. Somnus & vigilia.

V. Excretio siue expulsio excrementorum & retentio, sub quibus venæ sectio, purgatio, vomitus, excretio vrinæ, sudor, balnea, Venus & alia continentur.

VI. Animi symptomata, perturbationes, affectiones, siue accidentia, vt sunt timor, ira, mæstitia, gaudium & similia. De quibus paulò post plura.

Hæc rectè & oportunè administrata,

8 DE CONSERVAN.

hominem in bonâ dispositione & valetudine conseruant, perperam autem vsurpata destruunt. Vt enim sanitas in mediocritate consistit, ita mediocri quoq; rerum necessariarum vsu conseruatur.

C A P V T I I.

GENERALIA PRAECEPTA
conseruandæ sanitatis.

ENVMERA VI vobis præcipuas causas, ex quibus variæ mutationes, destructiones, & corruptiones corporum nostrorum oriuntur: Iam ex aduerso referam quoq; ea, quibus si dextro ordine & modo vtamur, incolumitas vitæ continetur, amissa restituitur, nonnullaq; morborum genera minuuntur ac depelluntur.

Ad hanc igitur rem, primò necesse est, vt sciatis, certoq; statuatis, tametsi corpora cœlestia arcanam quandam vim & virtutem admirabilem in rebus humanis exerceant: Deum tamen omnipotentem, vniuersæ rerum naturæ opificem & architectum, vitæq; & mortis Dominum, atq; arbitrum vnicum, propterea à gubernatione corporum inferiorum nequaquam esse remouendum, sed verè eum omnib. astris astrorumq; influxibus dominari, eorundemq;

demq; cursum & efficaciam, vel promouere, vel impedire, omnes item inclinationes ab astris ortas moderari, morbosq; sæpenumero secundum immensam suam bonitatem auertere & in melius mutare, nonnunquam etiam secundum arcanum & iustum iudicium suum propter delicta nostra exasperare & in peius conuertere.

Diuina enim maiestas non est astris, quæ ipsa ad vtilitatem & conseruationem generis humani condidit, astricta, nec fatali quadam necessitate, veluti carcere clausa tenetur, sed liberrime agit, & vt præcipua causa cæteras omnes liberrime moderatur & gubernat. Is igitur Deus æternus pater clementissimus Domini nostri I E S V C H R I S T I, qui Regi Sedechiæ peccanti vitam quindecim annos prorogauit, assiduis precibus inprimis est implorandus, vt nobis quoq; longitudinem vitæ cum incolumi & recta corporis constitutione & sanitate largiri, viresq; tum corporis tum animi integras & firmas clementer conseruare dignetur. Rectè enim dicitur: Astra valent aliquid, plus pia vota valent. Item: Astra regunt homines, sed regit astra Deus. Item: Cedunt astra Deo, precibus Deus ipse piorum.

Deinde, cum propter nostra peccata

crebris & varijs morborum generibus, corpora nostra afficiantur, obnixè contendendum est, vt ratione regamus inclinationes & motus animorum vagos, externisq; membris frenum iniiciamus, nec tantum scelera, verumetiam occasiones scelerum fugiamus & vitemus. Hanc diligentiam adhibere charissimi filij in regenda vita & moribus, ac inprimis pietatem colere, debitamq; parentibus obœdientiam & amorem præstare vos decet. Quod si feceritis, Deus vobis vicissim, sicut in decalogo promisit, omnem felicitatem, diuturnitatemq; vitæ tribuet. Nam vt verissime D. Paulus inquit: 1. Timoth. 4. Pietas ad omnia utilis est, habens promissiones præsentis & futuræ vitæ. Quod aliquo modo intellexit homo Ethnicus Zoroaster rex Bactrianorum cum dicit: Qui mentem ardentem ad opus pietatis intenderit, labile corpus seruabit. Et Cicero inquit: Pietatem esse matrem & fundamentum omnium virtutum. Secundo, cum dictum sit, stellas esse causas effectrices destructionis & mutationis, variorumque morborum in corporibus nostris, cumq; obseruatio effectuum cœlestium non sit prohibita, hanc curam vobis mandatam esse volo, vt tam directiones annuas, quam

quam natiuitatis vestræ figuras, quas ego diligenter & exactè computatas singulis relinquo, citra tamen omnem superstitionem, examinetis, iudiciūque peritorum astrologorum & medicorum super ijs consulatis, vt eò melius mala præuisa euitare, bona vero ad optatum euentum perducere queatis. Verum enim est, quod asserunt nonnulli, cœlum esse fatalem picturam in cœlesti tabula. Et perpulchrè aiunt Hippocrates & Galenus principes medicorū, medicam artem sine fauore cœlesti sæpe esse inanem, imo etiam sæpe noxiam.

Prodest hæc obseruatio ad tuendam bonam valetudinē & præcauendos morbos. Inspecta enim naturali inclinatione, maiori vigilantia mores poterunt regi, & euentus, de quibus ab astrologis admonemur, quosq; præscimus, leuius toleramus, prudentius declinamus & euitamus, vt prouidè & discretè sine molestia transijisse videantur.

Etenim libera nobis voluntas & electio eatenus relicta est, vt auxilio Dei mens fulta, aduersari illecebris diaboli & carnis, inclinationes moderari, & si quam insignem calamitatem aduersumue aliquem casum astra præsagiant ac denuncient, eius occasiones effugere possit. Qua in re tamē

honestatis rationem à vobis haberi volo. Nam si citra ignominiam periculum impendens, subterfugere vobis minus integrum foret, satius esset honestè cito mori, quam cum dedecore diu viuere. Proinde certo statuendum est, rationem siue optimum intellectum prædominari cœlis, nec libertatem animi actionesq; nostras fiderum necessitati astrictas esse.

Haftenus in genere breuiter exposui, qua ratione contra omnis generis mala, morbos, aliasq; corporum nostrorum destructiones præmunire nos queamus, quæ diligentia, si ardens filij Dei inuocatio ad hanc accesserit, feliciter euadit: Iam vt institutum ordinem vrgeam, ea quæ aliquomodo in nostra sunt sita industria, persequar, quorum si legitimus & rectus vsus adhibetur, sanitas fouetur & conseruatur, sin minus, violatur & destruitur.

CAPVT III.

SPECIALIA PRAECEPTA
conseruandæ sanitatis.

VT autem à definitione ordiar, Sanitas est constitutio corporis, in qua nec doloribus cruciamur, nec in vitæ actionib. impedimur. Si verò corpus ab illa constitutione

tione deflexerit, ægritudo est. Sanitatem
 conseruare (secundum Rasim in Alman-
 fore) est in motu & quiete, cibo & potu,
 nec non in superfluitatibus & expulsi-
 bus mensuram debitam obseruare, do-
 mos & loca cætera, in quibus versamur,
 odoribus pro ratione temporis congruen-
 tibus, temperare, malis etiam accidenti-
 bus, antequam augmentum capiant oc-
 currere, & animales cogitationes & volu-
 ptates refrænare, consuetudinesq; conser-
 uare. Cicero inquit: Valetudinem con-
 seruari cum notitia sui corporis, tum ijs
 rebus, quæ aut prodesse aut obesse soleant.
 In quibus enim conseruatio consistit, ex
 iisdem corruptio oritur: vtq; conseruatio
 fit per simile, sic curatio per contrarium.
 Paulò aliter quam nos, definit sanitatem
 Isodorus cum inquit: Eam esse integrita-
 tem corporis, & temperantiam naturæ ex
 calido & humido, in quibus cum illa con-
 sistat sequitur, qui plurimum calidi & hu-
 mido habent, hos maxime esse longæuos,
 qui vero contrariæ sunt naturæ, frigidi &
 ficci, hos citius senescere & mori. Nam vt
 ex quatuor humoribus reguntur sani, sic
 læduntur infirmi, & cū humores vltra de-
 bitum crescunt, ægritudines pariunt. Sic
 qui natura admodum crassi sunt, citius in-
 tereunt,

tereunt, quam graciles. Parum enim sanguinis ac spirituum habent. Sed ut ordine de singulis rebus, in quarum legitimo usu, iusta qualitate, quantitate & tempestiva usurpatione, sanitatis conseruatio consistit, dicamus, ab aëre corpus nostrum ambiente primum ordiamur.

CAPVT IIII.

DE AERE.

AER per se est calidus & humidus, & attractio eius omnibus animantibus tam est necessaria, ut si cui respirationis viæ intercipientur, statim extinguatur. Et omnes in nobis experimur, ipsam constitutionem corporis sæpe mutari ex aëris vel temperie vel intemperie. Omni igitur studio prouidendum est, ut aër, quoad eius fieri potest, optimus deligatur.

Est autem optimus aër, qui unicuique est natiuus. Nam vniuscuiusque locus naturalis, ut Philosophus inquit, sui est locati conseruatiuus, præterea temperatus, serenus, purus, tenuis, patens & liber, à foetoribus immunis, nulla putredine infectus, ventisque diffusus, qui, cum attrahitur, sentitur, oriente sole cito calescens, eodem occidente cito frigescens. E contrario pessimus

simus ac noxius aër est, turbidus & nebulosus, impurus, foetidus, nubilus, putridus, occlusus, quem neq; ventus neq; sol penetrat, nec purgat, qui non secus, ac immobilis aqua facile venenosam & malignam qualitatem suscipit, qui æstatis maximè tempore, lacuum stagnorumque pestiferam auram eructantium exhalationibus corrumpitur, vel fœculentis excretionibus inficitur. Sic malitiosus aër est, qui ex sterquilinijs, cloacis, & locis pestiferis oritur, quiq; cor constringit, & anhelitum coarctat, & qui nimium est calidus vel frigidus. Calidus enim dissolvit, sitim generat, spiritum diminuit, digestionem abscindit. Frigidus asthmata & catharros gignit, utq; huiusmodi aër impurus, qui spiritum vitalem vitiat, omnibus modis cauendus, sic aër temperatus maximè est hauriendus. Nisi enim assidue bonus aër attrahatur, quo calor natiuus ventilatus temperetur, refrigereturq; sanitas turbatur. Ex quibus etiam patet, satius esse sub dio versari, quam cubiculis vndiq; clausis immorari.

Hoc autem observasse etiam contulerit, quod frigidis temporibus aëre calido, aut igni, calidis frigido, humidis sicco, & siccis humido aëre maxime uti conveniat. In
diutur-

diuturnis etiam morbis nonnunquam solum vertere prodest. Aëris enim & loci mutatione sæpe sanitas amissa recuperatur. Cum verò aër sæpe à ventis & odoribus moueatur & mutetur, ventusq; nihil aliud sit, quam aër impulsu agitatorum vaporum commotus, de vento & odoramentis pauca addenda esse duxi.

DE VENTIS ET odoramentis.

Septentrionalis omnium ventorum optimus & saluberrimus habetur. Proximū locum sibi vendicat orientalis, & quicumq; ventus aërem modicè infrigidat, siccatur & ferenat. Habitationes itaque versus orientem & septentrionem sint exstructæ, propter aëris & venti temperiem. Nimius autem ventus obest tum pulmōi tum oculorum auriumq; sensui plurimum. Quod ad odoramenta attinet, constat aërem quodammodo nutrire spiritus, citissime verò odores: cor & cerebrum corroborare, reficereq; animum, quo refecto, corpus quoq; sentit voluptatem & recreationem.

Aër item vitiosus & foetidus per odoramenta & suffumigationes corrigitur ac emendatur. Interest autem quamplurimum,

num, quales hauriamus odores. Talis enim & spiritus in nobis euadit: odores nimis calidi mihi non probantur, quia caput replent & catharrū generant. Cum etenim temperies ipsa cerebri sit quasi media inter calidam & frigidam, temperatis maxime gaudet, & contra ab alijs maxime turbatur & læditur. Quocirca sunt interdum miscendi mutandiq; odores, vt si regnet frigus, ad calidum declinantes, & si dominetur calor, ad frigidum vergentes attrahantur.

Ex rosis igitur, violis, Myrto, camphora natiua, Sandalis, aqua Rosarum, quæ frigida sunt, rursus ex cynamomo, citro, arantio, aloë, ambra, musco, quæ calida sunt, prout cuiq; vestrū conuenit, hauriantur odores, neq; solum naribus, sed pectori & stomacho admoucantur, quemadmodum etiam Theriaca, Mythridatum, Thus, Succinum, Angelica, & cætera, quæ contra venena vim habere creduntur. Non parum quoq; emolumenti ad spiritus vestros recreandos attulerit, in hortis, vbi subinde boni odores aspirant, inter viuentes suauiterque redolentes herbas frequenter versari, floresq; & gramina anni temporis, temporisq; constitutioni, & corporis vestri statui conuenienter per aream proijcere,

proijcere, conclauiâq; conspergere, vt folijs falicum, rosarum, violarum, pampinis, origani, serpilli, thymi, lauendulæ, Myrtillis, cidonijs, piris, pomis arancijs, granatis, alijsq; huiusmodi, eademue aqua rosacea, vel ex floribus aranciorum aut alia, & aceto irrorare. Nonnunquam vero in cubiculis vestris fragrantès suffitus accendantur.

Quibus postremò odoramentis, fumigijs & pilis, seu orbiculis odoratis ego vti consueuerim, hic subiiciam, vt ijsdem & vos, habitata tamen temperamenti vestri ratione, utamini. Cum autem non omnibus ijsdem congruant odores, & varia de his opuscula extent, circa eos, pro ratione diuersitatis temperamentorum delectû habere vtile est.

DESCRIPTIO AQVAE
odoriferæ.

REC. Aequali pondere aquam rosatam cum vino albo generoso beneq; olente, aceti rosacei quartam partem, sacchari candidi tertiam partem : dissoluatur hoc in illis. Alij addunt parû croci. Hac aqua manus, faciem, iuncturas, oculosq; lauate, dentes purgate, vestimenta q; & cætera conspergite, aliquando etiâ hanc deglutire
non

non inutile est. Vt autem singulorum pondus vobis constet, rationem componendi adscribam. R E C. Aceti ex vino albo rosaceo vicias iiij. aquæ rosaceæ, vini optimi odoriferi albi sing. lib. j. Croci scrupulum vnum.

Saccari candidi liquoribus debite dissoluti libram dimidiam. Croco coleretur & coletur, deturq; ad vsum.

A Q V A O D O R A T A M O D E -
ratè calida & frigida.

R E C. Sextarium aquæ rosaceæ, in qua per biduum steterit dimidia vncia Cinamomi, macis drachma vna, radicis violarum drachmæ 2. Cariophylorum drachmæ 1½ Muscatæ nucis drachma 1. Postquam destillaueris, adijcies parum Croci, ad quantitatem v. granorum.

A L I A A Q V A O D O R I F E R A,
mediocriter calida & frigida.

R E C. Aquæ rosatæ libras 3.
Recentium florum lauendulæ destriCTORUM manipulos tres.
Recentium Cariophylorum.
Cinamomi ana semiunciam.
Albarum violarum radicis, drach. duas.
Macis drachmas 2.

Foliorum

Foliorum siccat. Rosa. manipulum vnum.

Gummi Benzoi, aut assæ dulcis drach. 2.

Styracis calamitæ drach. 2.

Musci & ambre ad quantitatem 2. grano.

His adde semiunciam aut integram vnciam vini destillati aut maluatici, & aquam huiusmodi radijs solaribus per integrum mensis spacium expone.

CANDELAE ODORIFERAE
contra Venena & Pestem.

REC. Ladani vncias tres.

Styracis Calamitæ drachmas x.

Assæ dulcis drachmas 6.

Thuris sesquiunciam.

Stœch. vncias duas.

Rosarum rubearum.

Garyophylorum ana vncias tres.

Corticis Citri & fantal. Citrini ana drachmas 2.

Granorum Iuniperi semiunciam.

Ambre & Musci ana sextam drachmæ partem.

Carbonum tilia sesquilibram.

Hæc omnia cum gummi Tragacant. & stillatio rosarū mixta liquore tepida pilaterantur & in massam quandam redigantur, Inde parvæ Candelæ fingantur & lente siccentur.

Descri-

DESCRIPTIO NODVLI
odoriferi contra Pestem.

REC. Styracis calamitæ.
Assæ dulcis ana vnciam vnam.
Ladani.
Mastiches ana semiunciam.
Cariophyllorum.
Xyloaloës.
Santalorum Citrinorum ana drach. j.
Seminis nigellæ Romanæ drach. ij.

Cum modico Resinæ terebinthinæ Venetæ. Fiat pila odorifera siue nodulus, qui aromatizetur moschi, ambri, dissolutorū ex oleo Cariophyllorum ana granis sex.

De præscriptis autem paulò ante Candelis odoriferis, admoneo vos, accendi illas quidem in cubiculis ad vsus commemoratos posse, non tamen in ijs cubiculis prius esse versandum planè, quam dissipatus fumus fuerit: qui sane capiti, oculis & pulmoni nocere haud parum posset: ideoq; consulo vobis, vt potius orbiculis odoriferis, in aquam rosaceam vasculo argenteo exceptâ proiectis: ipsoq; vase super candelam accensam posito, halitu inde emissò thalami aërem odore imbuatis: atq; eo modo attrahatis, quo ego in meis cubiculis vti consueui.

C

Accidit

Accidit nonnunquam, ut plane omni odoratus sensu priuemur, Hoc ubi fit, gargarizandum est os ruta, & hyssopo coctis ex aceto scyllitico, & masticanda est frequenter Zedoaria.

RATIO CONFICIENDI PASTILLOS odoriferos Comitissæ Arnsburgensis.

REC. 4. vnc. Rosarum albarum, ijsq; folia decerpe. His in mortario terreo contusis, adde Benioin vnc. 2. per spacium 24. horarum in aqua Rosarum maceratas, quibus adijce Ambram ad pondus duorum granorum, & Moscum, ad pondus vnius grani, nec non Zebetti, ad partem quart. vnius grani. Attere hæc ad lapidem, & deinde vna cum rosis contunde. Omnibus adde vnciam dimidiam faccari optimi. Atq; hæc ita contrita per biduum in mortario bene obturato sinas. Postea in modum massæ forma: atq; inde, effinge pastillos aut globulos rotundos. Admiscere autem oportet nonnihil gummi tragacanthi, in aqua rosarum macerati, singulosque pastillos ponere in cochlearium gummi draconis, ut tanto firmitus coalescant. Postremò, singulos pastillos duobus folijs rosarum inuoluere vel includere.

C A P V T V.

D E A Q V A.

PO S T aërem, vt de aqua differamus ordinis ratio exigit. Est autem frigida & humida, & non nutrit, sed medicamenti ritu refrigerat & humectat: promouetq; digestionem. Signum bonæ aquæ est leuitas & claritas. Bona item aqua est, quæ tam gustu, quam olfactu omnis est qualitatis expers, quæ per vices facilè calorem & frigus suscipit, æstate frigidior, hyeme verò calidior existens, quæ deniq; hauritur ex flumine, cuius alueus est profundus, & non limosus. Probantur item aquæ, quæ in vase æneo bene expolito, nullam relinquunt maculam, & quæ sunt huiusmodi, vt legumina facilè & cito in his coquantur. Aqua autem leuissima est pluuiialis, subsequitur hanc fontana, deinde fluuiialis & putealis, postea glacialis vel niualis, ex glacie vel niue resoluta. Vtraq; harum mala est, vt & quæ in lacubus: peior tamen palustris, eò quod non moueatur, ideoq; deterrima. Atque omnino mala est omnis aqua turbida, crassa, male olens, salsa & amara.

Aqua autem saluberrima est in æstate, inde in vere & autumnno, in hyeme pessima est.

Nullius verò aquæ, siue bonæ siue malæ potio salubris est vestris præsertim corporibus, quæ in his regionibus aquilonaribus morbis humidioribus sunt obnoxia. Quod si tamen necessitate compulsi aquam ex illis laudabilioribus bibere cogemini, leniter prius ac lento igne eam decoquitote. Huiusmodi enim coctione & crassities aquæ tollitur, & omnis eius prauitas corrigitur.

Quo pacto aqua ad abluendum corpus, manus, faciem, oculos, & aures, itemq; ad balnea vti conueniat, paulò post dicemus, quemadmodum & de aquis odoriferis, de quibus pauca quidem præmisimus, verum plura dicturi sumus. Non est autem huius loci, neq; nostri instituti, qua ratione aurum, argentum, chalybs, & alia metalla in aqua extinguantur, vt propriam quandam virtutem ex illis suscipiat, hic explicare. Tantum addo, homines viuacissimos, optimæq; temperaturæ esse, qui vtroq; tam aquæ quam aëris elemento probe vtantur, cibisq; optimis vescantur.

CAPVT VI.

DE IGNE.

IGNIS est calidus & siccus, optimusque est,

est, qui accenditur ex lignis siccis & odoriferis. E contrario prauus est ex lignis viridibus & graeolentibus, similiter ex carbonibus factus, qui caput grauat. Vt autem ignis moderatus vapores in cubiculis dissoluit, domestici malitiam aëris corrigit, frigus externum arcet, caloremq; naturalem suscitatur: Sic nimius ignis & fumus oculos, pulmonem & caput lædunt, fluxusq; & catharros crebros generant, humoremq; naturalem exiccant. Quocirca fugienda maximeq; detestanda est nostratum Nobiliū consuetudo, qui cum in his Holsatiæ partibus magna lignorum copia suppetat, ignem tam copiosum & luculentum extruunt, vt ipsis ferè præ nimio calore & fumo spiritus intercludatur, vtque nimium ignem dissuadeo, sic vsum hypocaustarum vobis omnino interdico, vtpote ijs, qui valetudini suæ rectè consultum volunt, minime probandum.

Vtini ergo foco moderatè calido, in quo Iuniperi, myrtus, terebynthum, laurus, saluia, libanotis, lauendula, ligna abiegna, quercina & fagina vrantur. Vitabit autem ligna, quæ prauum & grauem fumum caput tentantem, vel alicui parti corporis noxium emittunt, vt sunt populi sambuci, brusci, mori, & spinarum omniū.

Satius autem est aliquantulum frigoris tolerare, quam tantam caloris vim sustinere, ut membra sudore guttatim cadente diffluant. Arceatur nihilominus frigus à capite, pectore, pedibus & ceruice: ut enim calor temperatus digestionem adiuuat, sic nimium frigus memoriæ & reliquis membris officit. Proinde ignis, quantum arandi frigoris & excitandi caloris innati necessitas exigit, adhibeatur, caueaturq; ne modus in alterutro excedatur. Quod ubi fit, natura læditur. Atque hæc de igne dicta sufficiant.

CAPUT VII.

DE CIBO.

CUM abunde satis pro instituti nostri ratione de aëre, aqua & igne disertum sit, nunc de cibo & potu agendum est. Cibo, quicquid siccioris substantiæ effluit, quotidie restituitur, Potione verò, quicquid humidioris. Sed ratio qualitatis, quantitatis, temporis & ordinis inprimis est habenda. Deligendus est igitur cibus substantia mediocris & bonum succum procreans. Nam si corrupto alimento corpus pastum fuerit, in deterius labitur.

Quippe ex boni succi cibus, bonus sanguis,

guis, ex mali autem succi cibus malus generatur. Ciborū varia sunt genera. Quædam enim sunt subtilia, quædam mediocria, quædam crassa. Subtilia subtilem generant sanguinem, vt sunt pulli gallinacei bene nutriti, oua, optima frumenta, caro porcina recens.

Mediocre[m] ordinem obtinent, carnes agninæ, arietinæ, veruecinæ, vitulinæ.

Crassa profunt hominibus calidis & crebris laboribus corpus exercentibus, vt sunt bubulæ carnes, vaccinæ, suillæ, leporinæ, ceruinæ aliarumque ferarum, quæ in venationibus capiuntur, & domesticis salubriores esse censentur.

Vt autem in conspectu habeatis, qui cibi facilis sint coctionis, qui verò difficilis, breuiter singulos ordine recensebo. Facilis coctionis sunt: Vua, ficus, amygdalæ dulces, lactuca, Apium, hordeum coctum, caro porcina, pulli gallinacei, perdices, turdi, oua volatiliū, pisces saxatiles, qui in petrosis locis degunt, auiculæ, &c.

Difficilis verò concoctionis sunt: Panis azymus, faba, lenticula, cicer, cidonia, castanæ, auellanæ, oliuæ, cucumeres, caules, fungi, rapæ, caro hircina, bubula, ceruina, pisces duri & glutinosi, aues in stagnis aut paludibus, aut lacustribus locis

degentes, anates, anseres, pulli columbini, grues, pauones, cancri. Item peculiares partes auium, guttur, epar, splen, renes, stomachus & intestina, venter, caseus tam recens quam vetus.

Lac amygdalinum cum saccharo mensuræ familiarissimum esse debet. Item lac caprinum cum saccharo & marathro ieiuno stomacho senibus non male conuenit. Saccharum autem per se est calidum & humidum temperate, corroborat, digerit, purgat, conuenit stomacho, sed nimis eius usus obstruit, secundum Auicennam, & facile vertitur in choleram. Vitellus oui facilimè, totusque ferè in sanguinem conuertitur.

Laudatur verò suilla, quæ inter calidum & humidum temperata cæteras nutritione superat: sed tamen quia phlegmatica est, non omnibus pariter conuenit. Magnam autem similitudinem cum humana carne habet.

Caro ceruina etsi difficilis est cōcoctionis, tamē tota ipsius substantia aduersatur venenis, excepta cauda, quæ ipsa venenosa est. Ego certè carnem ceruorum iuniorum contra febrim valere, & alioquin salubrem esse iudico, ijs præsertim, qui facile concoquant. Cornua ceruorum tenuia & recentior

center enata, sunt cibi Principum, & valent contra venenum, quemadmodum etiam os, quod nascitur in corde cerui. Ex piscibus eligantur parui, saxatiles, squamigeri, minimeque viscosi, in fluminibus & puris aquis natantes: magni magna adferunt detrimenta. Laudo lucium: Anguillas verò & tenchas minimè salubres, sed damandas esse duco: utque omnis pinguedo mala, sic piscium pessima est. Omnes autem promiscuè carnes & pisces quando assantur, acquirunt duritiem, caliditatem & siccitatem aliquam, & corpora magis nutriunt, maiusque robur adferunt, quam elixæ carnes.

Panis vester sit triticeus, bene coctus, non plane furfuris expers, ex recenti confectus frumento, non nimis antiquus, nec maioris ætatis, quam trium aut quatuor dierum. Vsus calidi & recentis panis in comedendo officit.

Medulla verò adhuc calentis panis indita vino, ad olfactum si adhibeas, prodest, cor ipsum recreat atque corroborat, spiritumque fouet. Crusta panis, ijs, quorum ventriculus abundat superfluis humiditatibus, conducit. Panis autem indigestus naturam magis lædit quam caro, secundum commune dictum: Omnis repletio

mala, panis verò pessima. Sal calidum & siccum, reddit singulis ferculis saporem, excitat appetitum, sed nimius eius usus est nobis noxius, quia adurit sanguinem, lædit visum, & scabiem excitat.

Lac est calidum & humidum, propinquum complexioni humanæ, conuenit pueris & senibus, non multum autem febricitantibus.

Quantum ad fructus attinet ô filij, eorum usum omni modo vobis prohibeo. Plus enim detrimenti quam boni afferunt. Ex nucibus tamen & ficibus pharmacum componitur, de quo postea dicam.

Laudo vuas passas, si quis mane antequam alia fercula attingat, ijs vescatur. Quibus etiam in coctione ciborum miscendis, melioris saporis gratia uti licet, quemadmodum & reliquis fructibus, sic enim virositatem amittunt. Quamdiu autem sani sospitesq; estis, cibis, quos maximè appetitis, vos vesci (moderatè tamen) cupio. Nam qui cum delectatione assumuntur cibi, hos ventriculus avidius amplectitur, promptiusq; & expeditius concoquit, sed ex aduerso, eos, qui displicent, refugit, atque auersatur.

Quantitas cibi & potus debet esse tanta, ut calor innatus, in quo vita consistit, neque

neque propter penuriam alimenti resolva-
 tur, neq; propter copiam opprimatur, ex-
 tinguaturue, sed vt possit vincere & supe-
 rare. Nam vbi secus fit, & vel nimis parce
 cibis subministratur stomacho, consumi-
 tur corpus, & debilitatur virtus, vel si ni-
 mius ingeritur, est causa putredinis & ob-
 structionum. Excessus autem animaduer-
 titur, si anhelitus, pulsus, vrina & egestio
 mutantur. Tantum igitur cibi & potionis
 adhibendum, quantum ventriculus facile
 concoquere possit, vt vires reficiantur,
 non opprimantur. Sic enim edendum est,
 vt esuriamus: & sic potandū, vt sitiamus,
 sanitatisq; studium in eo consistit (vt do-
 cet Hippocrates) vt satietas ciborum fu-
 giatur, & alacritas ad laborem præstetur.
 Nec de nihilo est, quod trito fertur pro-
 uerbio, plures perire crapula quam gla-
 dio, vnicamq; gulam omnium prope mor-
 borum esse matrem, & per eam cursum
 vitæ sæpe abrumpi. Famem itaque cibis,
 sitim potus expectet, auiditas vtriusq; su-
 perfit, fastidium & securitas procul absit.
 Vt autem non plus cibi, quam natura exi-
 git, ingerendum: sic vicissim periculosior
 est tenuior victus quam paulò plenior.
 Sæpius enim accidit, vt si quæ copiosiore
 cibo collegeris progressu temporis facile
 consu-

consumas, & si quid etiam superfit, repletioni abſtinentia mederi poſſit. Interim meminiffe vos decet, omne nimium naturæ eſſe inimicum, temperantiæ verò mercedem eſſe robur & ſanitatē.

Vt in alijs rebus omnibus, ſic etiam in adminiſtratione cibi & potus ordo minime eſt turbandus. Subtiles itaq; , liquidi, humidi ac facilis coctionis cibi, ſolidis, duris, craſſioribus & tardæ coctionis cibis præmittantur, ne fortè dura liquidis exeundi meatus impedian, & corruptio fiat, ſecundum verſiculum:

Præmittas calidum frigidis & mollia duris.

Bis in die comedite, ſed cum aliqui veſtrum nondum ad pubertatem acceſſerint, ter vel quater ijs de die cibum capere licet, quod idem etiam cholericis & ætate prouectioribus ſalutare fuerit.

Prandio vel cœnæ certas & ſtatutas horas deſtinare vos minime volo, propter negotia tum publica, tum priuata. Nam cum, propter profectionum, venationumque commoditatem, corpori curando ſemper vacare nequeatis, ſed tempus prandij vel cœnæ interdum differre cogamini, malo vos hac in parte à Medicorum decretis aliquantulum diſcedere, vt maior neceſſitatis, quam huiusmodi exquisitarum præceptionum

ceptionum ratio habeatur. Tempus autem edendi aptissimū est absoluta concoctione, quod fames indicat, neq; ingerendus alius est cibus, priusquam ingestus plane fuerit concoctus.

In comedendo minimè moram producite, sed simul omnia fercula vobis apponite, vt quod maximè palato & ventriculo arriserit, inde deligatis. Alimenta antequam deglutiatis, exactissime mandite, molaribusq; optimè atterite.

Sumto cibo modicè deambulate, mox verò sedete, secundum versum:

Post pastum stabis, passu molliue meabis.

Cœna, cum noctium ingruit longitudo, largior & plenior prandio, dum adhuc in iuuenili ætate estis constituti, vobis congruit. Secus verò si catharris & destillationibus, nocturnisq; morbis laboratis. Siccus cibus alimenta mollia, potumq; pondere æquet. Inter comedendum sæpe ac parum bibite, Inter prandium & cœnam potu abstinere concoctionem iuuat, cholicos tamen & pueros hoc præceptum non ita arctè obstringit.

Inter vtramque comestionem ad minus sex horarum spacium interponatur, vt tempore intermedio præcipuæ coctiones perfici queant. Hyeme rectius cibus actū
& vir-

& virtute vtimini calidis, æstate verò frigidis. Sed nunc ad potum transeamus.

CAPVT VIII.

DE POTV.

POTVS non minus, quam cibus necessarius est, vt corpus humectet, & quod humidum è corpore dissoluitur, restauret, crassioresque cibos ad loca remotiora depellat.

Moderata vini potio vires reficit, calorem naturalem corroborat, humores temperat, purgatque per sudorem & vrinam, corpori alimentum exhibet, appetitum & coëtricem facultatem iuuat, & animū præfertim eorum, qui temperatæ sunt complexionis, lætum & hilarem reddit. Immoderata verò potio vini, omnes humani corporis sensus lædit, ingenij vires opprimat, animique vigorem eneruat, ac hebetem reddit, cerebro ac nervis plurimum officit, tremorem membrorum, spasmus, apoplexiam, paralyfin & mortem repentinam adducit.

Vinum autem præ cæteris illud eligatur, quod præditum est bono odore, colore, nitore & sapore. Vinum vetus calidum est in tertio gradu, Recens in primo.
Sed

Sed quo est generosius eò calidius, quo dulcius eò minus validum.

Vinum defœcatum recenti, siue musto salubritatis palmam præripit. Hoc enim inflationes & calculos in renibus generat, ægreque concoquitur, aluum tamen cito mouet, illudq; boni saltem præstat.

Inter cætera vini genera præstans est vinum, quod cum Helenij herbarum radice decoctum est. Asthmaticis enim salubre est, & ad concoctionem inprimis conducit, purgatq; nonnihil. Ideoq; hoc vini genere ego delector. Vinum etiam saccaro decoctum senibus frigidis, & debilibus conuenit, & quibus humor natius & calor naturalis imminuuntur. Nutrit enim & sanguinem generat, & replet partes principales spiritibus.

R E C. Vini optimi libras tres.

Saccari albissimi libram 1. coquatur ad lentum ignem more syrupi, serua & vtere cum duabus partibus aquæ decoctæ, vt supra, vel aliter prout vsus postulabit. Hoc vinum siue potius ex vino syrupum Rabi Moses in libro de victus ratione senum & conualescentium approbat. Probo etiam potum Hippocraticum, qui valdè his frigidis in locis conducit hyberno præsertim tempore.

Cereui-

Cereuisia fit ex bono frumento, probe cocta, fit clara, non nimis recens, nec adeo vetus, ut saporem contraxerit acetosum. Cereuisia alit nervos, bonum efficit colorem, est stomacho & intestinis facile effluit, tempore calido confert plurimum, sitim sedat, & corporibus nostris non multo minus salubris est, quam vinum. Obtinet cereuisia praesertim Hambugensis praeter nutriendi & calefaciendi facultatem, quam ex tritico aut hordeo nanciscitur, quandam etiam medicandi vim ex lupulo salictario acceptam. Quodque sit potus saluberrimus incolarum in his regionibus septentrionalibus, floridus color, forma elegans & integra corporis constitutio indicant. Nam raro nostrates podagra vel arthritico morbo afficiuntur: Catharro tamen vel asthma, vel renum morbo nonnunquam infestantur. Quod si verò quis cereuisiam usque ad ebrietatem ingurgitauerit, plurimum ex hac detrimenti percipiet. Nam capitis dolorem, inflationes & morbos frigidos inde gigni experietur. Ita ut peior sit crapula, quae à cereuisia, quam quae à vino oritur, his praesertim in locis, ubi phlegma & catharri in corporibus abundant. Alioqui grauior est, ex vino quam ex cereuisia crapula.

Sed

Sed cum Cereuisiarum diuersa ac plurima sint genera, vnumquemq; naturæ suæ rationem habere decet, vt cereuisia quæ maximè sibi conueniat, vtatur.

Aquam decoctionis hordei, quæ ad refrigerandum tam sanis quam ægris confert plurimum, quaque ego vti consueui, quemadmodū conficere oportet, hoc loco subiiciam.

R E C. Hordei libram dimidiam.

Aquæ mensuras 4.

Glycyrrhizæ semiunciam.

Seminis violarum drachmas ij.

Seminis petroselini drachmas ij.

Rosarum rubearum vncias iij.

Hyssopi, }
Saluæ, } ana sesquiunciam.

Ficum, }
Vuarum passarum } ana vncias iij.
enucleatarum, }

Hæc omnia in vase fictili decoquantur tam diu, donec ad latitudinem duorum transversorum digitorum decrescant. Vas fictile in aquam frigidam collocetur, & deinde per linteolum excoletur.

Hyeme calidum, æstate frigidum bibatur, nec vnquam ante sumptum cibum, nec spacio inter prandium & coenam interposito,

D

terposito,

terposito, nisi aliquis cholerae valde sit obnoxius, vel puer, vel in teneris annis inueterato quodam more sit assuefactus. Quae tamen consuetudo mala est, & paulatim tractu temporis in melius mutanda.

Ex aureis argenteisque poculis bibere, ad sanitatem non parum emolumenti habet, quemadmodum etiam aurum vel argentum candens in potione extinguere prodest. Pocula vestra sint operta & tecta, ne quid detrimentosi illabatur, vel venenum à muscis aut alijs animalculis inferatur.

Potum autem niue imposita aut nitro resoluta refrigerare vos nolo, atq; hoc ut rem corporibus vestris noxiam prohibeo. Nam cum potus niue aut nitro refrigeratur, violenter cogitur.

Cum acetum etiam cum potu cognitionem quandam habeat, pauca de hoc monere, ab instituto meo haud alienum esse duxi. Est autem frigidum in primo gradu, & siccum in secundo proportionem: secundum eius aciditatem Melancholicis obest, cholericis verò prodest. Vnde calido stomacho pariter & humido eius usus permissus est. Nam appetitum excitat, concoctionem iuuat, sistit & compescit furentem bilem, phlegmati attenuatione siccitateq; aduersatur, pulmone tamen obest.

Memine-

Memineritis etiam omnia alimenta fulmine tacta noxia & pernicioſa eſſe. Ineſt enim illis vis peſtifera, ex qua ſpiritus venenatus in cōtactu diffunditur. Quare nequaquam potu conuenit vti, qui fulmine tactus degenerarit, ſiue ſit immutatus.

Labor autem cibum antecedere debet, cibus potum, vterq; ſomnum, atq; in his omnibus modum ſeruare optimum eſt. Peior verò cibi, quam potionis eſt repletio: peſſima cibi & potionis coniunctim, niſi per vomitum curetur. Et hæc de potu dixiſſe ſufficiat. Iam ad motum & quietem progrediamur.

C A P V T I X.

DE MOTV SIVE DE EXERCITATIONIBUS CORPORIS.

QUONIAM magna pars conſeruandæ ſanitatis in oportuna corporis exercitatione conſiſtit, motus quoq; ratio, quo corpus valetudinis conſeruandæ gratia agitur, diligens eſt habenda. Motus autem tanquam genus continet in ſe omnes exercitationes, & corporibus noſtris neceſſarius eſt, tam continuus, tam temperatus, tam varius motus, quam cœleſtium aërisq; ignis & aquæ, ſeruata tamen con-

coctionis & somni necessitate, defatigatione verò & resolutione destillationeque vitata.

Omnis autem exercitatio corpori leuitatem præbet, insitum calorem auget, membrorumque duritiem efficit. Per laborem vires corporis magis accrescunt, membraque omnia redduntur solidiora & robustiora, sed ex contrario membra per ocium tabescunt.

Exercitatio acuta corpus tenuat, contraria crassius reddit: multa corpus siccat, mediocris obesum præstat. Vnum exercitium fit maius æstiuo.

Varias autem exercitationum species quærite, & moderatas amate, locoque opportuno & commodo instituite, ut modo ruri, modo in vrbe versemini, interdum nauigio vehamini, nonnunquam vehiculo vltro citroque feramini, quandoque placeat venatio.

Suauis & iucunda ambulatione adhibita cibus in ventriculi fundum descendit, longiore & concitatore etiam frigoris vis dissoluitur. Ut plurimum autem in locis apricis ambulationem instituetis. Sub dio enim nati sumus, cumque in locis apricis ambulamus, aer & venti nos circumdant, Sol cæteri que planetæ & stellæ radios libere
in nos

in nos proijciunt , vis siderum obambulantibus nobis è directo magis incidit, nosq; aërem haurimus & attrahimus recentem , quo spiritus cordis egregiè reficitur.

Melior itaq; est ambulatio sub dio cæteris paribus , quā in porticu, melior in sole, quam in vmbra. Si caput patitur , melior in vmbra quam viridaria efficiunt , quam quæ tecta.

Mane circa montes , vesperi verò ad amœni fluminis ripas spaciari conuenit.

Laudo etiam frequentem aquæ nitidæ aspectum , virides & rubros colores , hortorum nemorumq; vsum, quemadmodum etiam leuem nauigationem valde probo , & varietatem inprimis , facilesq; occupationes & diuersa negotia, non molesta, assiduam hominum gratiosorum & feliciū consuetudinem.

Laudantur à Medicis cæ potissimum exercitationes , in quibus brachia exercentur, & thorax panditur, vt superfluitates in pectore & pulmone discutiantur , & materiæ ad inferiora trahantur.

Ascensus & descensus cum quadam varietate etiam mouet corpus, nisi tamen id sit perquam imbecillum. Equitationis exercitium quoque non est insalubre. Hæc

enim spiritus ipsos supra reliquum exercitiorum genus corroborat, & sensus purgat, stomachoq; inprimis est apta &, spinam rectam sustinere postulat. Cum itaq; his redundet commoditatibus equitatio, & nobilibus maximè conueniat, atque ad illorum expedienda negotia inprimis sit utilis, in pace iucunda, in bello verò necessaria, nequaquam hanc negligite, sed debitam operam & studium in eam impendite. Quia verò ad eam exercendam naturæ vestræ ductu satis inclinatos esse scio, plura de hac non dicam, sed saltem hoc adiiciam, eam si nimia sit, visceribus obesse, propter iactationem frequentem & membrorum successionem.

Ego venatione (quam vix quisquam satis iustis præconijs vnquam ornare poterit) vnice delector. Venatio enim non solum vniuersas corporis vires & partes ex æquo exercet, sed etiam animum mira voluptate afficit. Facit nos ante lucem somno excusso leuari, frigoraq; & calores tolerare. Equitando totum corpus venatoris mouetur, eoq; pacto insitus calor augetur, lacerti, brachia manusque canibus venaticis ducendis agitantur, canum strepitu clamore & latratu aurium sensus exacuitur, vociferatione thorax & vocalia instru-

instrumenta exercentur, dum feras fugientes summo studio venator insequitur, cursu ad quoduis opus efficiendum agilior redditur, in velocitatem celeritatemque ferarum, atque in canum incursum, insultumque; acies oculorum intenditur, quare visus melior perfectiorque efficitur. Sæpe numero in venando animus, ubi ferox aliqua bestia sese obiecerit, ardore quodam incalescit, deinde cupiditate & honoris studio captus, cæde ferarum mire afficitur, dumque omnibus corporis aduocatis viribus, omniumque nervorum contentione certamen aggreditur conficitque tandem, laboris victor reipsa lætatur. Membra quoque & instrumenta reliqua venatoris, ex mutuo ipsorum attritu redduntur duriora & robustiora, Spiritus vehementius mouetur, muscoli & nerui validiores efficiuntur. Taceo, quæ consilia in feris indagandis, quam diligentiam in capiendis laborem, in feriendis & percutiendis studium venatorium requirat, ex ipso etiam conatu ad multa meliores & sapientiores euadimus. Denique venatio maximam cum re bellica similitudinem habere videtur. Hæc enim sibi præficit ducem, cuius dictis omnes auscultant atque obcædiunt, hostem excursionibus prouocat, exploratores in

speculis disponit, insidias abdit, apertum martem simulat, diuortia, quæ ad fugam patent, obseruat, per saltus quidem & ardua pedites præmittit, loca plana & aperta equitum alis præcingit, cornuum strepitu progressus aut receptus, prædam aduentantem aut euadentem significat, moueri castra indicat. Adeò vt omnino cõcludendum sit, venationem bello ac pugnae simillimam. Ex his itaque constat, venationem triplicem nobis præstare vtilitatem, vnam sanitatis, alteram, scientiæ rei militaris. Tertiam, victus. Sed ne absq; ratione hanc venationis disciplinam vobis commendare videar, Xenophontem, qui fuit præstans imperator, bonus paterfamilias, & diligens naturæ suæ conseruator, huiusq; artis peritissimus, magnis hanc laudibus efferentem introducam, cuius summi viri testimonium maximam apud vos habiturum auctoritatem spero. Is in suo de venatione libello sic inquit: Qui studio venationis dediti sunt, magnam ex eo vtilitatem capiunt. Nam corporibus bonam valetudinem comparant, hinc vident, audiuntq; magis, senescunt minus. Hæc ad bellum præcipuè instituit, Primò quidem, si vias iniquas sub armis ambulant, minus lassantur: Nam labores sustinent, quibus
feras

feras capere consueuerunt. Deinde, poterunt humi iacentes quiescere, ad imperatoris edictum præsto esse. In adeundis hostibus inuadere simul & imperata facere, cum feras ipsi hoc modo venentur. Nec verò in fronte locati deserunt acies, quia sunt paratissimi. At in hostium fuga ubiq; illos propter locorum peritiam rectè ac tuto persequuntur. Quod si exercitus suus infeliciter pugnaverit, in syluosis, abruptis, iniquisq; alijs locis seipfos, cum cæteris non turpiter saluare poterunt: nam consuetudo venandi nonnihil eos peritiores reddit. Et hi plerunq; magna commilitonum turba fugiente, victores hostes propter locorum difficultatem errantes, suo ipsi robore & audacia repugnando terga dare coëgerunt. Nam fortuna ferè corporis & animi fortitudinem comitatur. Quod cum maiores nostri cognoscerent, hinc rem aduersus hostem benè geri, studium hoc iuuenum instituerunt. Hæc ille.

Sunt & alia exercitia, quibus sanitas conseruari potest, vt certamen equestre, cursus, natationis, gladiatorum, sagittariorum, & vsus pilæ proiectilis nostris temporibus in his regionib. vsitata. Item gestatio, vectio, cantatio, clara lectio. Par-

uæ etiam pilæ siue spheræ vsus à Galeno commendatur, quòd crura, brachia, ceruicem, caput, oculos, dorsum, lumbos, & omne ex æquo corpus moueat.

Nonnulli frictionem & cohibitionem anhelitus exercitationibus annumerant, quæ cum aliquem in tuenda valetudine vsum habeant, leuiter perstringendæ veniunt.

Frictione, si dura est, corpus duratur & corroboratur: dum scilicet excrementa, quæ spacia particularum intermedia occupant, discutiendo membra densantur, compactioraque & firmiora euadunt. Si mollis, mollitur, diffuso nimirum, non autem discusso particularum humido, aut etiam nouo aliunde accersito. Si multa minuitur: si nulla repletur. Ego discessurus cubitum tibijs, brachijs, anteriori & posteriori parti corporis, frictionem singulis ferè diebus sub noctem ad focum per pueros mihi ministrari curo. Idq; ad quartam coctionem, quæ in venis perficitur, iuuandam, quæ res vtut nulla ratione satis approbari posse videatur, mihi tamen, ni fallor, summopere contulit. Qui matutino tempore frictiones huiusmodi esse oportuniores censebit, is vt suum & ipse sequatur genium suadeo. Cohibitio spiritus

tus nunc non est in frequenti usu: Illud tamen monuisse non pigebit, retentionem spiritus contra singultus leuiiores, ex frigidityte ortos, præsens esse remedium, vt Aristo. quoq; 33. Sect. Probl. i. testatur.

Omnis verò exercitatio lentè suscipiatur. Facit hoc ad probiorem suscepti operis continuationem: & est alioquin omnis motus, qui secundum naturam est initio sui tardior ac debilior, in progressu autem & fine celerior expeditiorque.

Exercitationes autem bene valenti sunt ad præcautionem accommodatissimæ, omnes tamen confecto prope duplici cōcoctione cibo, aluoq; subducta, id est, bono mane: Sic enim & alimenti coctio, & eiusdem concocti digestio per corpus promouetur, & si quid excrementorum ibi hæserit, expurgatur: Alioquin post digestionem quidem corpus absumunt & colliquant, post cibum autem caput grauant, coctionem perturbant, impurisq; & crudis succis corpus replent vniuersum.

Exercitatio producat ad sudorem vsque, quo guttatim emanente rursus intermittatur, vel etiam continuetur, vsque ad defatigationis initium: idq; ipsum modò magis, modò minus faciendum est. Hyeme sit prolixior, quàm æstate. Et plus debet se

bet se exercere phlegmaticus, quàm cholericus: vt enim animi, ita corporis quoq; exercitia moderata & tempestiuè adhibita sint oportet: mala est enim nimia defatigatio atque exsolutio corporis, peior animi, vtriusq; simul pessima, oppositis nempe hominem motibus distrahens, vitamq; disperdens. Moderatis autem laboribus corpus, animus honestis actionibus roboratur.

Cæterum cum exercitio aliquo incalueritis, ne statim vento aut frigido aëri vos exponite. Omnis enim subita mutatio est periculosa, cum aliàs tum verò maximè, cum ab altero extremorum ad alterum fit transitus: quæ paulatim fit magis est tuta. Ne autem hoc loco sim longior, cum Hippocrate & Celso concludam, sanitatis tutelam auspicandam esse à labore, quem excipiant cibus & potio, deinde somnus, mox venus. Sed labor, cibus, potus, somnus, & venus, omnia sint mediocria.

CAPVT X.

DE QUIETE ET OTIO.

QUEMADMODVM exercitationis vsus legitimo, debitoq; tempore administratus ad sanitatem conseruandam plurimum

num momenti habet : ita quies immodica & perpetua non solum corporis , sed & animi vigorem obtundit. Nam vt per exercitium calor innatus suscitatur, adeoque ciborum concoctio , digestioq; eorundem promouetur, ita per otium accidunt contraria. Otium igitur immodicum , tanquam ipsissimam pestem vos fugere volo, nam , vt Poëta inquit : *Variam semper dant otia mentem.* Naturæ tamen expedit, vt corpus labore defatigatum requiescat, præsentissimumq; lassitudinis remedium, & exercitationis condimentum est quies, vt Poëta inquit :

Otia corpus alunt , animus quoq; pascitur illis,

Immodicus contra carpit vtrunq; labor.

Hunc igitur scopum vitæ vobis, filij mei carissimi , inprimis præfixū esse volo , eam præcipuè ob causam vos in hanc lucem editos esse, vt Deo immortalī, patriæ, propinquisq; inseruiatis, non vt edatis, bibatis, dormiatis, otioq; diffluatis. Edimus enim & bibimus vt viuamus, non viuimus vt edamus & bibamus, vitamque in otio absq; honesto labore traducamus. Et hæc de quiete & otio dixisse sufficiat.

CAPVT XI.

DE SOMNO.

Postea-

POSTEA QUAM de motu & quiete dixi, restat ut de somno & vigilia breuiter verba faciam. Est autem somnus, ut Hippocrates libro de insomnijs ait, quidam quasi recessus animi in seipsum. Item, animalium facultatum requies, vinculum siue vacatio sensuum exteriorum, & motus localis ab utili quadam humiditate, ut putant, cerebrum madefaciente, inclinationemque ad somnum inducente, proueniens. Somnus autem vires roborat omnes, corpus reficit, concoctionem confirmat & perficit, ægritudinem obliuione delet, lassitudinem leuat, mentis insaniam corrigit. Præterea internas corporis partes humectat, visceribus ut functionibus suis obeundis sufficiant, & ad omnia naturæ opera plurimum confert. Interdium vigilare, noctu verò dormire oportet: nocturnus enim somnus maximè secundum naturam existit. Hæc interualla motuum atque hunc ordinem Deus ab initio in natura sanxit.

Somno tamen non nimis indulgendum est, pomeridiano verò neque etiam parum: nam is ut valetudinis hostis capitalis (nisi tamen ubi quis nocturnis laboribus aut vigilijs à sopore præpeditus fuerit) est fugiendus. Et sanè qui ita sunt somno dediti, ut ma-

vt magnam diei partem stertant, & cum gliribus certent, rarò ad iustam perueniunt senectutem. Etenim ij magnam impuriorum excrementorum copiam non solum in cerebro, verumetiam alijs corporis partibus accumulare solent. Alios consuetudo subleuat: sed assuescere ijs, quæ præter leges naturæ fiunt, consultum vobis non est.

Vt autem nimius & immodicus somnus noxius est, sic moderatus proderit vobis inprimis, cum ad decrepitam senectutem fueritis progressi, ad humectandam siccitatem. Duabus horis à cœna vigilate, priusquam vos quieti mandetis. Lucubrationes nocturnas fugite. Somnus vester spacio 7. 8. aut ad summum 9. horarum circumscribatur, Idq; hac conditione. Si concoctio alimentorum probè & perfectè fuerit absoluta, quod vel ex vrinæ flauitie, vel corporis alacritate, & membrorum vigore cognoscitur. Item, quando nec ventris dolor, nec ructus, nec oscitatio adest. Nonnunquam etiam nocturna vigilia, aut crapula diurna prolixiorem somnum exigit. Eò magis si vos esse aut veneno infici contigerit, per initia præsertim mali cauendum erit, ne per nimium somnum venenum ad intima præcordia illapsum vos
extin-

extinguat : Virium tamen semper habenda ratio fuerit.

Quod si noctu vigilijs detenti, ex vno latere vos in alterum voluitis, & versatis, vigilesq; permanetis, alia post aliam imaginatione accedente, ac somnum intercipiente, non inutile fuerit surgere, lenteq; paululum inambulare, & postea cubitum redire.

Cubiculum sit amplum, versum ad Septentrionem vel Orientem, non ita multis distinctum fenestris, quæ tamen, vbi nulla lues aërem infecerit, de die aperiantur, nocte autem claudantur. In cubiculo interdum accendatur focus, vt aër flamma purgetur: nonnunquam suaues suffitus & suffumigia excitentur, quibus cerebrum alteretur, omni tamen fumo priusquam ingrediamini dissipato.

Nocturno tempore candela ex puriore cera confecta accendatur: fumus enim ex cæteris candelis magis nocet.

Lectus sit mollis, & vndiquaque viridi cortina septus. Culcitram præstat ex gossipio aut serico crudo, vel etiam cocto, quàm ex plumis esse repletam.

Tegetem non decet esse nimis calidam, neque nimis frigidam, sed pro qualitate aëris, ita temperatam, vt concoctionem
adiuuare

adiuuare queat. Ideo secundum anni tempora mandata est.

Cloacæ quàm longissimè à cubiculis dormitorijs sint remotæ, & matula sit operculo tectâ, ne cum prope lectum collocatur, foetor inde exhalans lædat cerebrum.

Primum decubitū in dextro latere aspiciendum esse, annotarunt Medici, secundum verò in sinistro, atq; in hoc somnum esse perficiendum capite altè super puluinar eleuato, coopertoq; tenui linea cucupha, in cuius summitate sit foramen, per quod vapores exhalare queant. Dormiendum alij haud aperto ore dicunt, quod tamen patri meo fuit familiare, & à me hætenus quoq; seruatur, ideoq; vobis eum minimè incommodum fore reor: Aperto enim ore dormientibus aqua siue humiditas aliqua ex ore descendit, quod mihi sæpe solet accidere. Supinus decubitus corporibus est noxius & planè fugiendus.

Vt autem sciatis, qua animi securitate somnum inire vos velim, patris mei exemplum vobis hoc loco ob oculos ponam. Is enim solitus fuit dicere, se cum cubitum contenderet, vestesque exueret, omnia simul negotia ac cogitationes, tam de re-

E bus

bus publicis, quàm priuatis, simul depō-
nere & exuere, vt eò melius somno vacare
posset: summo autem manè se vnà cum
vestibus negotia, & cogitationes pridia-
nas reassumere. Quam consuetudinem
vobis etiam imitandam, memoriq; mente
seruandam esse duco.

Iam subiiciam vnum atq; alterum me-
dicamentum, quo somnus allici queat.

R E C. Oleum rosaceum, vel paululum
Camphuræ natiuæ, misce cum lacte mulie-
ris, à qua scemella lactatur, caputq; sum-
mum irriga.

A L I V D.

g R E C. Olei Nymphææ.
Olei violarum.

Vnguenti popul. ana semiunciam.

Opij gr. tria.

Croci triti gra. quatuor. Fiat vnguentum,
quo tempora & nares illinantur.

A L I V D.

R E C. Olei rosacei vnciam vnam.

Aceti drachmas tres. Agitentur cum al-
bumine oui, & temporibus applica.

Non alienum fuerit hoc loco paucula
quædam de insomnijs, quæ cognationem
quandam cum somno habent, addere. Illa
enim corporis affectum declarant, & sunt
simula-

simulachra præcedentium, vel notæ rerum consequentium sanè non prorsus fortuitæ : nam rationi consentaneum est, certis temperamentis familiaria esse quædam somnia mantica & vera, nosq; ea quæ ad amicos pertinent, tacito quodam mentis prælagio perspicere ac præuidere. Idque eam ob causam, quod amici quamuis locorum interuallis disiuncti, mutuam de rebus suis suscipiant curam atque cogitationem.

Mihi sanè vñtatum est in somnis meos, & amicorum casus, & euentus præuidere. Quemadmodum memini me multa vera habuisse somnia præsertim in aurora, quæ mihi præterita in mentem reuocabant, de futuris admonebant, tam de meis priuatis & domesticis, quàm amicorum rebus, quibus quæ mihi, vobis, cæterisq; amicis & cognatis essent euentura, tacita quadam adumbratione indicabantur. Sæpe etiam de successu institutæ venationis vera somnia habui.

Patri meo verum somnium ea nocte, quæ extremum ipsiq; fatalem diem proximè præcedebat, obiectum est : nam in somno oblata est ipsi horrenda mortis species, cum qua acriter & grauiter dimicare sibi visus est, adeo vt omnibus viribus to-

E 2 tiusque

tiusque corporis nisu ac conatu aliquid amoliri, ac auersari existimaret, cum alioqui præ languore membra mouere non valeret. Quod conspiciens Paulus Ranzouius, patruus vester, qui forte vigilans ipsi præsto erat, rogauit patrem, quidnam sic conaretur depellere. Cui respondit, sibi in somnis mortis speciem esse obiectam, cum qua grauem sustinere luctam coactus fuisset, verum se tandem victum succubuisse. Quod verum fuisse somnium insequens dies testatus est, quo placide expirans vitam cum morte commutauit, & ex hac lachrymarum valle ad æternæ beatitudinis gaudia concessit.

Habui & ego aliquando verum somnium de bello Suecico & Danico, & illud in primis de Daniele Ranzouio, qui in oppugnatione arcis Vvalpurgæ globo ictus periit. Verisimile est, ea, quæ per somnium irrumpunt, simulachra esse nostrarum actionum: videtur namque anima (vt ait Hipp. lib. de insomn.) in somno profundum corporis ingressa, externis sensibus posthabitis, corporis affectum sentire, & omnium, quæ concupiscit, tanquam iam præsentium imaginationem arripere. Nec dubium est, quin animus curis, cogitationibusque vacuus, ac seipsum contemplanus melius præuideat. Quo-

Quoniam autem antea dictum est, insomnia esse notas rerum futurarum, iam obseruabitis has breues præterea insomniorum significationes, nempe, quòd ignis obiectus oculis in somnis flauam bilem designet: fumus aut caligo, atram bilem: pluvia, frigidi humoris abundantiam: Nix & glacies frigidam pituitam. Porro res odoriferæ bonorum humorum sunt testes. Nunc ad reliqua pergemus.

CAPVT XII.

DE VIGILIA.

ET si somnus & vigilia plurimū ad tuendam corporis sanitatem conferant, tamen vtrumq; , si modus in his excedatur, est noxium & malū: vehemens enim vigilia exsiccat, spiritum resoluit, concoctionem impedit, & tum cibi tum potionis cruditatem efficit. Vigilandum est itaq; de die, dormiendum autem noctu, ita vt vigilijs tranquillitas etiam interponatur, vnaque cum sole oriente surgendū (quod tamen in æstate, cum longissimi sunt dies, haud ita exactè præstari potest) quia tum mouetur sanguis, omnesque creaturæ vires suas de integro instaurant.

Postquam autem surrexeritis, inprimis

E 3

frigus

frigus matutinum, tanquam corporibus vestris noxium vitate: deinde excrementa alui & vesicæ euacuate, vt fusius deinceps monebimus.

CAPVT XIII.

DE EXCRETIONE IN
genere.

TRACTATURVS de excretionē & retentione, non tam operam dabo, vt omnia & singula redundantie genera & differentias sigillatim referam, quàm vt pauca & necessaria, ac ad incolumitatem corporum vestrorum utilia succinctè expediam.

Lubricus & laxus aluus sanitati plurima commoda præstat: quæ enim purgationes sponte ac naturæ beneficio accidunt, sunt saluberrimæ. Excrementorum autem sunt optima, quæ nec nimis dura, nec nimis fluida, nec colliquationem aut putredinem præ se ferunt: sed ad modum mellis coniuncta, quæ sunt conuenientis fœtoris, & sine punctione, cum voluptate & facilitate exeunt. Siccitas enim calorem igneum & laborem corporum, resolutionem humiditatis, & sicca nutrimenta significat. Humiditas verò nimia oppilationem &

nem & malitiam digestionis, atq; intesti-
 norum debilitatem designat. Bis igitur in
 die deijciatur aluus, manè cum è lecto sur-
 gitis, & vesperi cum cubitum disceditis.
 Nec crepitus ventris, si soli estis, retinea-
 tur. Vrina verò quotiescunq; opus fuerit
 reddatur, est enim eius retentio non na-
 turalis. Sordes pulmonis & cerebri eijci-
 antur. Particularium quoq; membrorum
 excrementa, vt aurium, narium, palatiq;
 maturè euacuentur. Nunc ordine singula
 breuiter recensebo, per quæ excrementa
 corporis excernuntur, ac primùm de venæ
 sectione dicam.

CAPVT XIII.

DE SECTIONE VENAE.

SANGVINIS vsus est in corpore hu-
 mano vt nutriat, vtq; ex eo omnes corpo-
 ris particulæ alantur. Cum autem vena se-
 catur, vnà cum sanguine copioso, vitalis
 excernitur spiritus, & sic virtus naturalis
 dissoluitur. Rectè enim Galenus inquit,
 quod incontinentes, ebrij, ac gulæ dediti,
 neq; purgatione, neq; sanguinis missione
 magnoperè iuuentur. Cum itaq; vos cre-
 bris & vehementioribus vtamini exerci-
 tijs, nec ad amussim, ita vt optima con-

seruandæ valetudinis ratio exigit, vitam instituatis, neq; semper eam, quam præstare deceret, præstetis temperantiam, non possum non vos summopere dehortari, vt ne per venæ sectionem, tempore præsertim intensi frigoris vel æstus corpora vestra crebro euacuetis, ne postea in viuidioris sanguinis emissi locum aqua humida succedat. Quod si tamen morbus aliquis ex sanguinis copia & vbertate vel adustione ortus, eius emittendi necessitatem vobis attulerit, hæc lex frangenda erit, & eo casu secundum periti Medici consilium, sanguinem per venæ sectionem educere poteritis.

CAPVT XV.

DE CUCURBITIS.

AT si quis vestrum plane sanguine abundat, ita vt euacuatione omnino egeat, is cucurbitulis cum scarificatione vtatur: Cuicunq; enim particulæ corporis affixæ fuerint, huius sanguinem eliciunt, exugunt & euacuant. Hæc appositio cucurbitularum non est tam periculosa, quam si venæ sectio tentetur. Cum enim vena ferro tangitur, multa sæpe & periculosa comitantur sectionem accidentia, nonnunquam totius bra-

us brachij conuulsio vel resolutio, & alia eius generis incommoda. Eius rei exemplum est, quod Medici nonnulli & Astrologi certo affirmant, Si quis tempore natiuitatis suæ ꝑ in quopiam signo habuerit, & eodem signo ascendente, eodemq; gradu postea venam secuerit, præsens mortis periculum sibi accersit.

CAPVT XVI.

DE HYRVDINIBVS.

PER hyrudines etiam, siue sanguisugas, quæ cucurbitarum vicem explere possunt, minui & educi olim sanguis solebat, sed iam harum vsus exoleuit. Amita tamē mea quondam Abbatissa cœnobij Itzehohenfis, quæ octogenaria decessit, singulis annis hyrudines loco cucurbitarum applicare membris, etiam in decrepita senectute solebat. Erat enim corpulenta & succi plena. Rationem quam in his eligendis & admouendis habuit, breuiter exponam. Vsa est hac ratione minuendi sanguinis potissimum inter festum Pentecostes & D. Iohannis diem, aut circa diem Bartholomæi, & vnicuiq; pedi quatuor, brachijs verò singulis duas hyrudines apposuit. Nonnunquam etiā quasdam inter vtram-

que scapulam collocavit, ut sanguinem à capite educerent.

Circa meridiem autem hyrudines sunt capiendæ, & propter virulentiam ante horam sextam vespertinam, non sunt admo- uendæ, quæ adhibitæ sanguine effluente, trahere non desinant, donec ipsæ sua sponte decidant. Quibusdam verò quæ sua sponte haud cadunt, aliquantulum salis capiti aspergendum est, ita mox delabentur. Ea autem pars, unde sanguinem extraxerunt, iniecto linteolo vel spongia fouenda est. Nam nonnunquam è foraminibus cutis cruentæ lachrymæ effluere solent. Hyrudines decedentes in peluim injicere & necare, posteaq; vna cum sanguine extracto terra obruere oportet, ne in aquam reuerti queant. Sunt autem capiendæ tempore æstiuo, sole radios suos fortiter exerente, ex piscinis aut fluuijs graminosis. Hæ enim sunt leues, planæ & nigrae, mediocris magnitudinis. Quædam verò hyrudines paruae sunt, quæ dicuntur palustres *Mohr ihlen*, quarum ad hanc rem nullus est usus. Quædam habent acutum dorsum, dicunturq; equinae, quæ itidem fugiendæ sunt: Nam sunt venenosæ. Et hæc de sanguinis missione, adpositione cucurbitularum & hyrudinum monuisse satis

fatis est. Restat vt reliqua etiam excretionis genera persequamur.

CAPVT XVII.

DE PURGATIONIBVS
& Clysteribus.

PURGATIONES, vt interdum sunt necessariae, sic frequentes periculum afferunt. Ij qui exquisitis vtuntur purgationibus, cito senescunt. Nulla enim purgatio absque admixtione veneni ministrari potest. Et si fuerit vehementior, comitatur hanc repentina deiection, quæ stomachum & cor debilitat, spiritus multos exhaurit, confundit humores, ita vt qui hanc crebro adhibent, penitus contabescant. Et merito hac in parte dictum Hippocratis laudatur, qui inquit : Qui corpore bene se habent, hos purgare periculosum est. Quapropter ô filij, omnium purgationum & præcipuè vehementium vsum vobis omnino interdico. Si quis bonam dietam in vita adhibet, purgationibus non eget. Cereuisia Hamburgensis vim purgandi, aluumq; emolliendi satis euidentem obtinet. Liquidiores quoq; epulæ in principio sumptæ aluum mouent. Vinum item Nectarites siue Inulatum eandem virtutem præstat.

præstat. Folia quoq; Senæ in cereuisia vel aqua pura cum prunis damascenis decocta aluum soluunt. Sed subijciam medicamenta quædam aluum emollientia & lenientia, quæ, si necessitas ita feret, adhibere poteritis.

SYMPPOSITORIUM, QVO PVERI etiam tutò possunt uti.

Sume recentem oui tosti vitellum, quem sale conspersum, cultroque vna cum sale in tenuissimas concisum particulas commisce. Huius partem aliquam magnitudine auellanæ linteolo tenui inferere, filoq; longiore constringe, id quod propter commoditatem extractionis minime præcidas. Postea in oleum feruens inijce, ex quo rursus exemptum mox in loca secretiora, dum calet, inferere.

ALIUD.

Confice ex melle aut sale, aut ouis & farina, aut ex lardo fumo indurato balanū, aut etiam ex stercore muris, vel decoque hordeum in aqua calida, & ius illud cum saccharo bibe.

GLANDES, QVIBVS PATER meus tempore morbi uti consueuerat.

REC.

R E C. Mel decoctum ad spissitudinem, misce cum farina triticea, Postea mitte in mensam, & addito recenti butyro, non salito in teretem longamq; formam finge. Deinde immitte in oleum, ex quo rursus exemptum loco secretiori inferere.

C L Y S T E R.

R E C. Radicum Cichorij, liquiritiæ ana vnciam dimidiam.

Intybi satiui drach. ij.

Herbarum Cichoreæ, Maluæ,

Bismaluæ, ana manipulum vnum & dimidium.

Mercurialis manipulum vnum.

Sem. Cichorij, fænicul. ana drach. j.

Fœnigræci, lini, ana drachmas ij.

Florum camomillæ tertiam manipuli partem.

Fiat decoctio pro enemate.

R E C. Colaturæ vncias x i.

Quibus adde oleorum violarum vncias ij.

Camomillæ vnciam vnam.

Mellis rosati colati vnciam dimidiam.

Saccari rub. vnciam dimidiam.

Electuarij lenitiui, cassiæ pro clysteribus, ana drach. v i.

Misce fiat enema.

Aliud

ALIUD MEDICAMENTUM
purgativum cuiusdam Medici Friderici
Regis Daniæ, quo Rex ipse & mul-
ti nobiles uti consue-
verunt.

REC. Foliorum Senæ Alexandr. recen-
tium abiectis stipitibus vnc. j.
Rhabarbari optimi drachmas ij.
Agarici electi drachmas iij.
Cinamomi electi vnciam vnam semis.

Infundantur per horas xii. secundum
artem in sextarijs duobus tepentis vini
Rhenensis optimi. Deinde colentur per
saccum laneum (quem manicam Hippo-
cratis vocant) sexies aut septies, & dulco-
rentur lib. semis saccari optimi in modum
Nectaris. Ut autem compositio huius me-
dicamenti, tanto melius intelligatur, bre-
uem declarationem adiiciemus.

Sumantur & eligantur folia Senæ minu-
tissima ac viridissima, Rhabarbarum non
contundatur, sed acuto cultro in tenuissi-
mas particulas conscindatur, Agaricum
eligatur albissimum, nullis flavis aut ni-
gris maculis interspersum, idque ad tyro-
cneften atteratur. Cinamomum verò tun-
datur.

Hæc omnia misceantur in duob. sexta-
rijs vini

rijs vini Rhenensis, ac super calidos cines,
res, vel ad fornacem ponantur per spaciū
xii. horarum. Deinde colentur per lane-
um saccū septies, & postea addatur lib. S.
Saccari optimi contusi & bene misceatur.
Quotiescunque igitur quis se purgare vo-
luerit, fumet vel exhauriet dimidium sex-
tarium huius potionis. Reliquum in vase
testaceo bene obturato ad vsum seruabit.
Alius quidam Medicus hoc medicamen-
tum in syrupum laxatiuum durabiliorem
mihi commutauit hoc modo, quem & vo-
bis vtiliorem iudico.

R E C. Folior. Senæ Alexandr. recentiu-
um abiectis stipitibus vncias ij.

Rhabarbari optimi drachmas iiij.

Agarici albissimi leuissimi vnciam j.

Cinamomi electissimi vncias iiij.

Cubabar. selectarum drach. j.

Seminum fœniculi,

Anisi, vtriusq; drachmas ij.

Spicæ Nardi scrupulum vnum.

Zinziberis drachman dimidiam.

Vini Rhenensis optimi libras 7.

Ferueant omnia lege artis in duplici va-
se per horas sex. Deinde permaneant in
infusione per horas 12. Postea fiat fortis
expresio, & colentur per saccum mundū
sexies aut septies. Tandem adde saccari
puri

puri & albissimi dissoluti lib. i. S. & fiat in modum Nectaris, atq; detur in vsum.

Dosis potest esse pro adultis ad uncias quatuor. Pro infantibus ad uncias duas. Vna autem uncia huius syrupi sumitur duobus cochlearibus mediocris magnitudinis. Nam in qualibet libra sunt 4. drachmæ laxatiuorum. Parum igitur præstabit uncia quatuor pro vna dosi.

ALIUD MEDICAMENTUM
purgatiuum.

℞. Electuarij rosati drach. iij.
Diaprunis laxatiui.
Diapheniconis ana drach. ij.
Saccari albissimi drach. viii.
Misceantur & fiat bolus.

ALIA PURGATIO.

℞. Mannæ Calab. opt. drach. sex.
Rhabarb. electissimi scrupulos duos.
Spec. hieræ pic. simpl. scrupulum dimid.
Aquæ Endiuia uncias quatuor.
Syrup. de Bugloss. unciam dimidiam.
Misce diligenter.

Nonnulli etiam iniectione clysterium vtuntur, quæ interdum vicijs intestinorum medentur, quibus purgatio per assumpta succurrere non potest. Horum descriptiones ex

nes ex Medicis sunt petendæ, duas tamen iam præmisi.

C A P V T X V I I I.

D E V O M I T V.

F R E Q V E N S vomitus sanitatis indicium est. Est autem vomitus materiæ contentæ in stomacho per superiora expulsio, & omnium purgationū saluberrima censetur. Noxios humores ex ipsis fontibus hæc elicit atq; expellit, omnemq; in ventriculi capacitate, eiusque tunicis hærentem illuuiem expurgat. Quanquam autem primum ab inferioribus reuellit, consecutione tamen caput, reliquumq; corpus leuat. Et ea, quæ purgatio non eluit, extirpat vomitio. Si quis gulæ indulsit, hæc maximè noxæ medetur. In æstate totum corpus purgat, in hyeme phlegma & stomachum. Singulis itaq; mensibus bis vomendum, idq; duobus continuis diebus. Nam quod prima vice relictum, id altera eijcitur. Tradit cum Diodoro, Herodotus, Aegyptios & Chaldæos, quouis mense tri-duo se vomitu purgare, & clysteribus intestina eluere, sanitatis conseruandæ ergò. Arbitrantur enim omnes corporis languores ex cibis & aëris mutatione oriri.

F

Quod

Quod si quis nauseam habet, & tamen vomere non possit, obseruet vomitum excitari infusione aquæ calidæ, salis & butyri, vel immisione digiti in os. Quia retentio cibi corrupti in ventre est valida corporis destructio. Ad ciendum facilius vomitum facit, syrup. acetosus vel oximel, si aliquo ante vomitionem tempore accipiantur, tum ciendus vomitus tepente aqua, cui sit admixta particula butyri, vel decocto paulò inferius describendo. Ego quoties conuiuijs amicorum interesse ventriculumq; viño, cereuisia, & varijs obsoniorum generibus, plus æquo distendere cogor, aliquanto liberior genio indulgeo, vt eo facilius per vomitum hæc eijcere possim. Deinde insertionem digiti in os vomitum prouoco.

Moueatur autem vomitus in locis calidis, vultus, facies, os, oculi, fauces, dentesq; abluantur aqua, cuius supra facta est mentio, quæ videlicet æquales partes vini aceti & aquæ rosarum continet. Sinister pollex cauo manus inseratur. Sequuntur iam quædam, quibus mouendi stomachi vis inest. Poterit hoc pacto non inutile vomitorium parari. R E C. Seminum Anethi, Atriplicis, Raphani, ana drachmas iij. Aquæ fontanæ libram vnā & dimidiam.

Deco-

Decoquantur omnia simul, vsq; dum maneant libra vna, postea coletur. Tepidum exhibeatur. Si verò post dimidiam horam non eijcitur, tunc digitus aut penna oleo tincta in fauces demittatur, & statim sequetur vomitus.

Vomitum sine magna molestia puocat potio dimidiati scyphi vini albi, in quo maceratus sit cortex medianus Iuglandis iuxta radicem, fumendo huius corticis minutim incisi drachmas duas vel tres, & macerandæ per totam noctem. Bibatur mane post cibum, aut paulò ante cibum. Vomitus autem, qui iteratur frequentius quam bis in mense, est noxius, Sed qui fit in die critico cum alleuatione, est bonus. In febribus verò pestilentialibus semper malus. Immodicus autem vomitus, qui vires corporis plane prosternit, hoc modo restringatur. Vomens lauetur & fricetur, ac extremæ corporis partes vinculis violenter cohibeantur, pedibus verò aquæ calidæ immisis odora menta frigida adhibeantur. Quod si vomens cibū denuo eiecerit, cucurbita ori ventriculi applicetur.

C A P V T X I X.

D E V R I N A E E X C R E T I O N E.

CV M Vrina merito inter euacuationis species referatur, pauca de hac quoque monere decreuimus. Est enim vrina sero-
fior pars sanguinis à renibus attracta.

Præstat autem vrinam non suppressere, sed emittere, quandocunq; natura exigit, ita vt etiam vel non stimulante natura excretionis conatus sit adhibendus. Si enim excretio vrinæ, vltra quam par est, protrahitur, Renum ac vesicæ calculi inde præcreantur, alijq; dolores sequuntur.

Vrinarum inspectio atque cognitio non plane damnanda est, propterea pauca subiiciam.

Optima vrina est in substantia mediocris ac quantitati potionis, quæ assumpta est, proportionem respondet: matulæ non adhærens, colore subruffa & subflaua, auroq; non puro similis, pro ratione tamen ætatis, sexus, temporis, sedimento albo leui & æquali, sine pilis, bullis, tuberculis & alijs malignis contentis. Alba vrina cruditatis nuncia est, & concoctricis facultatis debilitatem significat. Rubra calorem indicat. Nigra est mala, Viridis mortem plerumque designat. Bulla & integra corona grauedinem, doloremq; capitis significat.

Sanorum vrina est clara, permanetque sicut emissæ est, in qua nulla aut valde exigua hy-

gua hypostasis conspicitur, vt in aqua rosacea. Aliquando clara emittitur, & postea subsidit, significatq; imperfectam concoctionem. Quæ autem crassa excreta est, talisq; persistit, hominem non sanum, sed ægrotum designat. Nonnunquam vrina repente turbida euadit, hoc sanis post exercitationem, ægrotantibus post morbos euenit. Ego cum indulgeo poculis depræhendo me primum emittere vrinam claram, quæ deinde statim subsidit. Si arenulæ albæ vel rubræ, copiosæ & crassiusculæ, in fundo inueniuntur, lapidem renum aut vesicæ minantur. Si quid pingue innatauerit vrinæ, quod diu durat, resolutionem totius corporis, sin autem subito & cumulatim appareat, nec diu duret, colliquationem renum denunciat.

C A P V T XX.

D E S V D O R E.

SV D O R I S quoque commoditas est, quod humorem redundantem aqueum frigidumq; excoquat, eliciat & consumat, ideo eius prouocatio utilis & necessaria est, præsertim in febribus pestilentialibus, vbi noxijs humor interiora corporis infestat. Elicitur autem sudor ignitis lapidi-

bus vino perfusis & linteolo inuolutis, arena feruenti, maximeque marina, sole, linteis calefactis atque exercitijs vehementioribus. Optimus autem sudor est, qui per equitationem, venationem & exercitationem corporis iucundam mouetur. Sudorem post exercitium siue frictionem abstergi facite, locaque frigida fugite & corpus contegite. Quia à calore ad frigus transitus est periculosus.

Paucis etiam subiungam, quid ex sudore prædici possit. Boni sudores sunt, qui ex toto corpore manant, & qui fiunt in acutis morbis, in diebus decretorijs. Pessimi verò sunt frigidi, & qui tantum circa caput, faciem, & ceruicem oriuntur. Hi in acutis morbis mortem designant, in mitioribus longitudinem ægritudinis.

CAPVT XXI.

DE BALNEIS.

BALNEA quoque non immerito inter euacuationum genera recensentur: ideo hæc silentio præterire minimè decet. Balnea calida siue naturalia, quæ dicuntur Thermæ, in his oris non emergunt, quorum alioquin vsum vobis periti Medici suggerent.

Balnea

Balnea item arte confecta vobis parum conducere reor, eam ob causam, quod harum regionum aquilonarium incolæ, plerunq; ex Catharris & Asthmate laborant, quibus morborum generibus balnea, sicut & vnguenta calida fomenta suppeditant. Merentur verò laudem balnea subfrigida, quibus maiores nostri vti consueverunt. In his membra non pedetentim, sed vniuersum corpus submergendū esse volunt nonnulli Medici, Quod mihi etiam probatur, si modo corpus non est antea exercitatione aliqua calefactū. Hæc enim calidis balneis sunt salubriora, vniuersum corpus firmant, robustum reddunt, & condensant, optimumque ad externa nocumenta arcenda præsidium præstant: ita vt vix verbis exprimi possit, quantum momenti ad sanitatis custodiam frigida lotio afferre videatur. Qui frigida lauantur etiamsi senio propemodum confecti sunt, corpore tamē constanti & compacto & colore florido manent. Pater meus nunquam balneis calidis utebatur, neque calida lotionem capitis, cum tamen sensibus illæsis, membrisq; omnibus integris ad septuagesimum tertium ætatis annum peruenerit. Existimabat enim malos humores inde in capite gigni, quod idem &

ego expertus sum. Quicumq; autem vestrum vti voluerit balneis, siue frigidis siue calidis, caueat ne corpus immodica Venere, vigilia, crapula, fatigatione, inedia, aut aliquo grauiori exercitationis genere sit debilitatum & exhaustum: Sed vt pristina fruatur sanitate, nec ante confectum magna ex parte in ventriculo cibum, balneum ingrediatur. Post balneū antequam omnis caliditas expirarit, frigoris iniuria maximè arceatur, nec statim cibus capiatur, antequam trium horarum sit interiectum spacium, sicut & à balneis calidis frigida potio est perniciosissima. Quod si autem calidis vti volueritis, imitentur hæc rationem & qualitatem quatuor temporum siue partium anni. Nam sicuti hæc tempora certis qualitatibus distinguuntur, ita vt Ver sit humidum & calidum in principio & fine, in medio autem temperatum, Aestas calida & sicca, Autumnus frigidus & siccus, Hyems verò frigida & humida: Sic itidem in balneis cauendum, ne subito à calidis ad frigida descendamus, sed paulatim ab altero ad alterū progrediamur, hasq; qualitates pedetentim immutemus. Omnes enim repentinæ mutationes naturæ sunt infensæ. Nam simile simili gaudet, Hinc extremè calidus vel
frigidus

frigidus aër, aut subita ab altero ad alterum mutatio, periculosa est & noxam imbecillitatemque parit. Sunt qui affirmare non dubitant, iuxta communem versiculum: *Sæpe manus, raroq; pedes, Caput verò nunquam esse lauandum.* Lotiones tamen pedum ieiuno, quam pleno ventre, vel hora cœnam proximè præcedente, sunt salubriores. Capitis verò lotio singulis anni partibus semel instituenda est, quemadmodum postea dicetur. Nunc saltē hoc Epigramma obseruetur:

*Balnea, vina, Venus, corrumpunt corpora nostra,
Restituunt eadem balnea, vina, Venus.*

C A P V T XXII.

D E V E N E R E.

VENERIS legitimus & moderatus usus ad prosperam valetudinem plurimum conducit: meatus enim dilatat, mentem ac rationem exhilarat, iram verò & furores mitigat. Ex aduerso immoderatus multorum malorum est occasio, spiritus resoluit, corpora & animos eneruat, omne robur debilitat, calorem innatum extinguat, cerebrum lædit, renes & vesicam corrumpit, senectutem & mortem accelerat, vitalemque firmitatem dissoluit. Et

hoc loco generale præceptum repetendū plane est, quod in cibo, potu, labore, somno & vigilia, deniq; in Venere mediocritas omnino sit seruanda. Sunt qui dicant, minuere quæ nocent esse melius, quam cumulare & multiplicare quæ iuuant. Mihi tamen videtur vesci citra saturitatem, impigrum esse ad laborem, vitale semen conseruare, res esse longè saluberrimas. Calidis certè & humidis Veneris vsus maximè conuenit, quemadmodum & illis, qui pituita laborant. In hyeme & Vere vtendum est Venere à cibo præsertim sumpto. In æstate verò & Autumno abstinentium. Senes omnino Veneris expertes esse decet. Huic enim ætati Venerem vt noxiā, ita inutilē esse notius esse puto, quam vt me indicare sit necesse.

CAPVT XXIII.

DE INEDIA.

SEQUITVR nunc extremum euacuationis genus Inedia: Non autem vobis ciborum vsum per continuos aliquot dies interdico, eò quod hanc intermissionem alimentorum, plerunq; debilitatio naturæ, & malorum humorum generatio commitetur, Sed interdum per vnus diei spacium

cium inediam tolerare, vel nonnunquam prandium aut coenam intermittere vos volo, quò tenuitate victus & abstinencia corpora vestra consuescant in bellis, in profectionibus aut venationibus, necessitate ita exposcente labores etiam sine cibis sustinere. Conducit quoque ad sanitatem inedia præsertim ijs, qui non sunt biliosi aut ad choleram proclives, sed valentibus præditi viribus, repletiq; crudis humoribus, qui hoc modo per inediam consumuntur, vt corpus ali possit. Satieta-
 tem enim nimiae, vel longa quies, vel prolixus somnus, vel inedia plerunq; mederi solet, amissaq; sanitas, vbi ex redundantia & copia morbus natus, subtractione & paucitate ciborum restituitur. Ideoque addam hoc loco, quod Galenus narrat Antonium Imperatorem ventriculi cruditates depellere solitum inedia vnus diei, & hauriendo cyathum vini, cui aliquantulum piperis insperfit. Nam multi & magni morbi ab-
 stinentia & quiete curantur. Sed vt breuiter summam totius rei complectar, inedia tempestiuè, & ijs quibus conuenit, adhibita, mirificè prodest, reliquis autem de quibus dixi, plurimum obest.

C A P V T XXIIII.

D E

DE RETENTIONE.

EX P E D I T O capitulo de excretionē, ordo materiæ iam exigeret, vt de retentione quoq; institueretur oratio: Verum cum contrariorum eadem sit natura, & de euacuatione satis prolixè sit dictum, pauca tantum de illa addam. Retenta excrementa grauant & molestant corpus, & tandem morbos pariunt. Sunt etiam aurium, narium, palati excrementa maturè euacuanda. Nunc ad reliqua transeamus.

CAPVT XXV.

DE PERTVRBATIONIBVS
seu affectibus animi.

AB SOLVTIS igitur ijs, quibus corporis sanitatem tueri potestis, etiam ad animi medicinam vobis progrediendum erit. Nam vt animæ perturbationes sequuntur corporum passionēs, sicuti videre licet in ebrijs, de quibus Horatius inquit:

Nam corpus onustum

Hesternis vitijs animum quoq; prægrauat ipsum,

Atq; affligit humi diuinæ particulam auræ:

Sic contra ex passionibus animæ corpus afficitur, perduciturq; ad consensum, vt in amoris, tristitiæque affectibus manifestum est.

est. Cum igitur corporum & animæ passionēs, ita sint coniunctæ & naturali quodam vinculo copulatæ, ut fiant causæ plurimarum passionum ad inuicem, animum benè compositum ad sanitatem conseruandam plurimum conferre, turbidos autem concitadosq; animorum motus, à ratione auersos, sanitatem conuellere & debilitare arbitror. Quare vobis ô filij in eo potissimum laborandum esse censeo, ut tam animæ, quam corporis perturbationes offensionesque caueatis, nec modum vlla in re excedatis.

Mœstitia diurna parit Melancholiam, & ut Salomon inquit: Spiritus tristis exiccatur ossa, cor lætum exhilarat mentem. In timore calor omnis & spiritus ad intima cordis penetralia confugiunt, quo fit, ut partes algeant, corpus palleat, nerui lædantur, viresq; omnes conuellantur.

Ira insanix initium, sanguine circa cor efferuescente, statum mentis immutat, ita ut ardescant oculi, os tremat, lingua titubet, dentes concrepent, vultum maculet nunc suffusus rubor, nunc calor albescens. Præterea ira plerunque effundit calorem natium ad exteriora, corporaq; inflamat. Ideo tunc ea fiunt rubicundiora, & ad omne patrandum facinus promptiora.

Nullis

Nullis prodest ira, nisi in quibus phlegma redundat. Præ nimio & insperato gaudio multos expirasse legimus pusillanimes, dilatato nimirum corde, forasq; repente effuso, dissipatoque spiritu. Quamobrem cum tanta sit perturbationum animi vis, & affectiones sint naturales cordis motus, ab obiectis sensu perceptis orti, omni ratione eas arcete & corrigite, ne ultra modum contristemini, nimioque gaudio efframini, nimisue timeatis, confidatis, speretis aut desperetis. Quæ nisi cauentur, subitam in deterius afferunt naturæ vestræ mutationem. Sed imprimis viris nobilibus utraq; fortuna, tam aduersa quam secunda æquo animo est ferenda, & ubi non omnia pro votis cedunt prosperè, fortuna industria & studio prompto subleuanda.

Hæc de animi affectionibus, siue symptomatibus monere volui, quæ cum ratione difficulter regi queant, diuini spiritus gratiam in subsidium vobis implorandam esse mementote.

CAPVT XXVI.

PRÆCEPTA QVÆDAM DE
diætâ singulis diebus seruanda.

HACTENVS ordine rectum & legitimum

num vsum earum rerum, quæ si sinistrè adhibentur, corpus nostrum alterant & mutant, naturalemq; corporis statum labefactant, persecuti sumus. Nunc præcepta quædam de victus ratione singulis diebus, septimanis, mensibus, & annis seruanda trademus, à diætâ singulis diebus instituenda exorfi.

Principio è lectis surrecturi, omnia vestra membra extendite. Hac enim ratione spiritus animales ad membra exteriora attrahuntur, cerebrum subtile redditur, corpusq; corroboratur. Totum verò corpus aliquantisper palmis perfricate, pectus, dorsum & ventrem leniter, fortius autem brachia & tibias vel manibus, aut linteis tepidis. Deinde, caput vnguibus, ab anteriori parte versus posteriorem exercete leniter. Postquam autem leuati fueritis, omni studio ac diligentia caput, cervicem & pedes à frigore matutino tueri vos volo. In aurora enim & sub vespertinum crepusculum frigus ob radiorum solarium imbecillitatem intensius, ac magis noxium esse, quam circa meridiem, minimè est dubium. Induite vestes nitidas & puras, Aestiuo tempore prius aqua odorifera supra descripta, Hyberno verò ad focum, non quidem ex foetidis, sed quercinis

cinis aut alijs lignis constructum, exiccata & vnguentis madefactas. Nam corpora nostra nonnihil ex vestibus afficiuntur, & veluti cibi & potionis vsus vires auget, vitamq; tuetur: ita vestes corporis calorem conseruant, & frigora arcent, vsque adeo, vt victus & vestitus paria esse videantur, & in vtroque par diligentia sit præstanda.

In æstate inprimis laudo vestes ex pellibus ceruorum & hinnulorum confectas. Ceruus enim est animal longæuum, aduersaturq; venenis & serpentibus. Idcirco ego vestibus huiusmodi, per hyemem etiam vtor, ex panno tamen superindutis.

Deinde corpori non malè conuenire iudico vestes sericas vel bombycinas, vel ex purpura villosa paratas. Ex pellibus autem Martium vel lupinis, vel etiam vulpinis confectas, per hyemem maximè congruere arbitror: attamen pestis tempore sericæ & pellicæ vestes damnantur, quod contagiosum aërem facilimè admittant, & diutissime retineant.

Postquam corpus indumentis probè est tectum, capillos capitis eburneo pectine diligenter & moderate pectite, à fronte ceruicem versus, quadragies pectine ducto. Deinde omnia sensuum instrumenta,
vt ocu-

vt oculos, aures, nares, os, linguam, dentes, totamq; faciem frigida abluite. Oculos autem non tantum lauare, sed apertos aquæ gelidæ plane immergite, sordesque palpebris inhærentes inde remouete. Nonnunquam etiam aqua rosacea vel fœniculi irrorate, ceruicem panno asperiore perfricate. Hæc enim totum corpus confirmant, animum alacriorem reddunt, & visum conseruant. Placuit hoc loco adijcere nonnulla dentifrici, aquæ non solum dentes dealbant, sed etiam conseruant, necnon medicamenta quædam visum confortantia.

P V L V I S A D C O N S E R V A N D A M albedinem dentium.

R E C. Putamina trium ouorum.

Corallorum rubeorum drachmas tres.

Fili serici albi in olla noua ad cinerem exusti, drachmas duas.

Cinamomi drachmas duas.

Cariophyl. drachmam vnam.

Pirethri drachmas duas. His ad subtilissimum puluerem contusis, dentes singulis diebus vesperi ac mane fricate.

D E S C R I P T I O D E N T I F R I C I j, quo vsa est Mæsilina Augusta
ex Scribone Largo.

G

R E C.

R E C. Cornuum cerui vstorum in ol-
lam nouam ad cinerem redactorum,
 $1\frac{1}{2}$ vnciam.

Mastichis chia $\frac{1}{2}$ vnciam.

Salis armoniaci drachmas vi.

A D D E A L B A N D V M D E N T E S,
& à dolore præseruandum Conserua,
qua vsa est Ducissa quædam
magni nominis.

R E C. Aloës vnciam j. S.

Margaritarum vnciam j.

Corallij rubei & albi.

Ligni aloës, Santali rubei sing. vnciam j.

Sanguinis draconis.

Porcellinæ finæ, id est, albæ terræ, vnde
conficiuntur illa vasa, quæ ex Hispania
deferuntur Antuerpiam, vnciam j. S.

Aluminis roche, tam diu loti in aqua pu-
ra, vt fiat clarum in modum Crystalli,
vnciam j.

Mastiches, Ambræ, Myrrhæ, ana vnc. S.
Corticum vel putaminum Cancris fluuia-
lis, drach. ij.

Pulueriscentur omnia subtilissime vnum-
quodq; figillatim, vt sit quasi puluis impal-
pabilis, Deinde accipias mellis rosarum
optime despumati vncias xvii. & cum
præscripto puluere ebullire lento igne fa-
cias

cias, exceptis Mastiche & Myrrha, quæ
postea immisceri debent. Et cum ad con-
seruæ peruenerit spissitudinem, amouea-
tur ab igne. In coquendo baculo semper
versetur etiam cum ab igne amotum fue-
rit, donec frigescat, Tunc addas myrrham
& mastichen, & postea in vase vitreo ad
vsum seruabis. Hoc dentifricio si mane
dentes fricantur cum linteolo grosso, mi-
rum in modum dealbantur & confortan-
tur.

ALIUS PVLVIS DEN-
tifricius.

REC. Corallorum alborum & rubro-
rum ana vnciam j.

Pirethri,

Maceris,

Mastiches singul. vnciam j.

Pumicis,

Boli armeni ana vnciam j.

Fiat demum puluis subtilissimus.

ALIUD AD DEALBAN-
dos dentes.

REC. Corallorum rubeorum.

Aluminis sing. drach. ij.

Cornu ceruini vsti.

Santali citrini.

Sanguinis draconis sing. scrupulos 4.

G 2

Marga-

Margaritarum drachmam dimidiam.

Spumæ maris drachmas tres.

Musci grana tria.

Camphoræ grana quinque.

Fiat deinde pulvis subtilissimus, quo fricentur dentes, aut in pilulas formetur cum syrupo aliquo, aut melle rosaceo.

MEDICAMENTVM CONFORTANS VISUM.

Accipe margaritas, quas in tenuissimas particulas contusas excola per linteum cum aqua rosarum, Deinde aquæ istius aliquot guttas pluma oculis instilla. Quidam pro margaritis vtuntur saccharo optimo cum aqua rosacea. At ego margaritarum usum meliorem esse iudico.

Hæc sequentia profunt magis oculis, si tueamini eos à puluere, fumo, aëre excedente in caliditate & frigiditate, à ventis fortibus, nec visum intendatis acutius, inspiciendis rebus subtilioribus & tenuibus, sed vitetis multitudinem coitus, & repletionem cibi & potus, neq; statim à prandio vel à cœna dormiatis, atque vt supra dictum est, oculos aquæ claræ immergatis. Quanquam sequentia medicamenta mihi etiam valde probentur.

R E C.

R E C. Aquarum verbenæ.

Betonicæ.

Fœniculi ana vnciam vnam & dimidiam.

Vini albi vnciam vnam.

Tuthiæ præparatæ drachmam vnam.

Saccari cand. drachmas duas.

Aloës Epaticæ drachmam vnam.

Lactis mulieris drachmas ij.

Camphoræ scrupulum dimidium.

Puluerizanda puluerizentur, & 24. horis in infusione permaneant, deinde colentur & colaturâ oculi clausi abluantur.

A L I V D C O L L Y R I V M P R A E-
stantissimum contra omnis generis
passiones oculorum.

R E C. Fœniculi, Absynthij, Apij, Rutæ,
Scheinwurk / vna cum radicibus. Item:
Eufrosiæ, Saluiæ, Betonici, Auripigmenti,
Gnidij, Pimpinellæ, Cardobenedicti,
sing. partes æquales. Hæc omnia simul in
mortario contusa misce, ac vrinam pueri
infunde. Deinde rec. 14. gra. piperis con-
tusi, & cochlearia duo mellis ex apibus,
Camphoræ drach. vnam. Hæc omnia si-
mul in mortario contusa, per linteum ex-
prime, & colaturam seu succum in vitreo
vase conferua, ac inde singulis diebus ve-
speri & mane guttam vnam in oculum pa-

tientis instilla. Animaduertendum tamen est, quod hæc aqua per spacium nouem dierum Soli est exponenda & distillanda, antequam in vsum transferatur.

Superfluitates omnes amouete, tam per vrinā, quam ventrē, quem ad minus semel singulis diebus deijcite. Ex naribus & pulmone sordes per excretionem & sputum excernite, & in facie, capite, corpore toto ac vestitu ornatum & munditiam diligite. Nam in ipsis cunis immunditiam horremus suadente iam tum natura, cum nondum ratio valet.

His peractis preces vestras clara ad Deum voce effundere mementote, vt is dies vobis felix, faustusq; illucescat, vtque Deus actiones vestras dirigat, ad nominis sui gloriam, patriæ vtilitatem & corporum vestrorum conseruationem.

Deinde molliter inambulate, vt quicquid est excrementorum ad inferiora delabatur, & calore naturali excitato, melius succedat excretio.

Negotia siue publica, siue priuata cum honestate quadam tractate, & postea profectioes venationesq; perficite.

Horas antemeridianas omnes, & ex pomeridianis tres aut quatuor, quæ cœnam proximè præcedunt studijs & negotijs se-

tijs ferijs attribuite. Semper in manibus
 versate, vel corallo, vel succino, vel cal-
 cedonio, orbiculos odoriferos, aut lapi-
 des preciosos. In annulari sinistrae manus
 digito, annulos Smaragdo, Sapphyro aut
 draconite ornatos gestate. In lapidibus
 enim, sicut & in herbis, magna virtus est
 & efficacia, sed nobis non penitus perspe-
 cta. In ore vel Hyacinthum, vel Cristallum
 aut granatum, vel aurum & argentum pu-
 rissimum, aut Zaccarum candidissimum
 interdum tenete. Affirmat Aristoteles &
 Albertus Magnus, quod Smaragdus collo
 adalligatus Epilepsiam impediat. Magna
 quidē est herbis virtus, sed maxima gem-
 mis, quas verisimile est occultis quibus-
 dam virtutibus esse præditas.

Bis de die tantum comedite, cum viri-
 lem eritis nacti ætatem, his tamen qui
 cholerae obnoxij sunt, sæpius cibum cape-
 re licet. Prandium & cœnam semper à ci-
 bis liquidioribus, nunquam à potu inci-
 pite.

Medio tempore inter prandium & cœ-
 nam à poculis prorsus abstinete, nisi vel
 ratio necessitatis, vel consuetudinis id re-
 quirat, quarum tamen posterior consue-
 tudo viciosa, & paulatim mutanda est.

Nolo vos certam & statutam prandij

aut cœnæ horam obseruare, quemadmodum superius abunde satis dictum est, ne consuetudo diuturna in naturæ habitum transeat, posteaquam huius consuetudinis intermissionem naturæ læsio consequatur. Imitatur enim naturam consuetudo, & quod consuetum est, id ipsum iam naturale euadit.

Tempore æstiuo in frigidis, hyberno autem locis calidis ad focum luculentum cibum sumite, cœnaculis prius suffumigationibus purgatis, quæ non ante ingrediamini, quam suffitus plane fuerint extincti, ne pro odore fumum attrahatis.

Cum non omnibus vna eademq; victus ratio promiscuè congruat, ordine quo supra dictum est, cibos capite. Nonnunquam etiam per integrum diem ciborum usum intermittite, quia per inediam vitia stomachi in crapula alioque accidenti concepta depelluntur. Hac quoque ratione corpora vestra famem, & inediam in profectionibus, & bellis tolerare consuescunt.

Cœnam prandio largiorem & vberio-rem ob temporis intercepti longitudinem adhibete, nisi morbis nocturnis, aut destillationibus affligimini.

A cibo sumpto, neque corpore, neque animo laborate, faciem & os aqua frigida abluite.

abluite. Dentes raso ebore aut cornu ceruino, & puro argento, aut auro expurgate. Post epulas vnā atq; alteram horam iucundis confabulationibus, aut mollibus deambulationibus tribuite. Vigiliās in multā noctem non extendite, sed elapso duarum horarum spacio, cubitum discedite. Quod si verò honesta negotia vigilandi necessitatem vobis attulerint, tum vicissim eò diutius somno indulgete, vt vigilia somni diuturnitate compensetur.

Antequam vos cubitum conferatis, caput, brachia, dorsum, & totum corpus leni frictione manuumque palpitatione à pueris vestris demulceri vobis curate: nisi ista manè fieri quis malit ad distributionem promouendam, cuius tempus est matutinum.

Hyeme ad focum sedentes vestes exuite, pedes ante focum siccate, fumo tamen & calore vitato, qui pulmoni & oculis maximè obest.

Hyberno etiam tempore lectum, lintheamenta & stragulam pelui ignito exiccare facite. Calore enim externo fouetur interior, concoctioq; adiuuatur, præterea & humiditas omnis absumitur. Cæterum pater meus hanc consuetudinem improbat, monens virum fortem, & ad res ge-

rendas natum, non esse assuefaciendum ad huiusmodi mollitiem, quæ corpora nostra eneruaret.

Reliquis tegumentis corporis exutis, tunicam talarem lupinis pellibus subductâ corpori circumdate. Id enim pellium genus, præterquam quod animalcula noxia nulla recipit, ut pulices, pediculos & eius generis alia, maxime calorem conseruat & fouet. Ideoq; huius vsus maxime in bellis, itineribus & venationibus vobis conueniet, & interdum in defectum lectorum poteritis uti. Quoties igitur hac veste talari sumpta cubitum contenditis, omnes cogitationes vestras grauiiores, tam de rebus publicis, quam priuatis deponite. Nam cum membra omnibus curis vacua liberè somno resoluuntur, concoctiones, reliquæque actiones naturales melius perficiuntur.

Mane verò surrecturi vnâ cum vestibus, cogitationes & curas pridianas resumite. Hoc præceptum pater meus frequenter in ore habebat, ideoq; tantò maiore dignum obseruatione vobis trado.

Antequam somnus vos opprimat, Deum ardentibus vocibus inuocate, ut vobis felicem & faustam concedat noctem, aduersus malorum spirituum insidias, ac vim
vos

vos protegat ac defendat, largiaturque ut naturalibus actionibus perfectis integra mentis, corporisque sanitas conseruetur. Singulis noctibus ad minus semel vrina emittatur, quæ matula excepta foras projiciatur. Quæ autem circa exortum Solis redditur, vitro est excipienda, ex cuius inspectione de statu corporum vestrorum coniecturam facere poteritis.

De nocte hianti ore dormite, corpus pro qualitate aëris probè tegite. Caput aduersus frigus lineo munite inuolucro, in cuius summitate sit foramen, per quod vapores exhalare queant. Nimia autem coopertura caput debilitat resoluendo, vel replet attrahendo.

In dextro latere somnus auspicandus, in sinistro perficiendus. Resupinus autem decubitus semper cauendus est. Nam hominem mortuum repræsentat, & morbos periculosos generat.

Ab instituto nostro non alienum quoque esse videtur, ut his adijciatur, qualis humor in corporibus nostris, tam nocte quam die sibi dominium vendicat, ut eo modo de accidentibus causisq; morborum iudicium facile fieri queat. Nam dominatur singulis sex horis proprius humor. Sanguis à nona noctis usque ad tertiam diei,

Flaua

Flaua bilis siue cholera dominatur à tertia vsque ad nonam diei artificialis. Atra bilis siue melancholia à nona diei vsque ad tertiam noctis, A tertia noctis vsq; ad nonam noctis phlegma. Ita vt ferè nocte phlegma & atra bilis, Die autem sanguis & cholera dominantur. Crescit autem sanguis in vere, cholera rubra in æstate, Nigra in Autumno, phlegma in hyeme. Hec ideo monere volui, vt si quis vestrum in morbum incidat, cognita morbi hora & humore in principio morbi dominante, eò facilius remedia quærere possit.

Cum dies critici in ægrotis ac vulneratis magnas sæpe mutationes ac præfagia de vita ac morte ostendant, illos etiam vobis annotare libuit.

Est autem dies criticus, in quo fit vehemens in morbis, in salutem, vel ad mortem mutatio, Et fit plerunque Crisis à morbi initio die 7. 14. 21. 28. secundum tamen Lunæ celeritatem aut tarditatem, & dies 4. 11. 17. 24. à morbi initio plerunq; iudicant de sequenti crisi, an bona vel mala sit futura.

Diebus autem criticis corpora vestra medicinis purgantibus, aut acris non grauare, nec sanguinis fluxum, sudorem aut aluum cohibete.

Non-

Nonnulli etiam obseruant dies Aegyptiacos ab Aegyptijs inuentos, opinantes quod qui in his ægrotare incipiant, vix aut nunquam euadant, quod mihi tamen non verisimile videtur. Ego nihilominus, cum Beda eorum mentionem faciat, eos subijcere volui. Sunt igitur hi: 1. & 7. Ianuarij, 3. & 4. Februarij, 1. & 4. Martij, 10. & 8. Aprilis, 3. & 7. Maij, 10. & 15. Iunij, 10. & 13. Iulij, 1. & 2. Augusti, 3. & 10. Septembris, 3. & 10. Octobris, 3. & 5. Nouembris, 7. & 10. Decembris.

C A P V T XXVII.

DE DIAETA SINGVLIS
septimanis instituenda.

CUM iam ostensum sit, quid singulis diebus sit agendum, reliquum est, vt ad septimanas conuertatur sermo. Postquam igitur ad virilem progressi fueritis ætatem, non inutile fuerit singulis septimanis, semel vti Theriaca Andromachi ad nucis anellanæ magnitudinem, aut Mytridato, quæ ego ex Belgico, quæ Venetijs deferuntur, ad nos transmitti curo. Nam non sine insigni valetudinis meæ commodo à teneris annis Theriacæ vsu delectatus sum. Nonnunquã etiam proderit sumere compositio-

positionem Antidoti, quod Cn. Pompeius in sanctuarijs regis Mytridatis deuicti inuenit, cuius descriptio paulò post sequetur. Interdum adhibebitis medicamentum Leonis X. quod imprimis laudo, & cum sit præseruatium etiam contra Pestem, huius descriptionem reliquis etiam medicamentis contra venena inferui. Interdum verò etiam medicamentum Marsilij Ficini. Hæc omnia corpus leniter purgant, sed Theriaca & Mythridaticum constipant. In eundem quoq; usum sumere poteritis vinum sublimatum, quo Caroli V. Medicus usus est, ad mensuram quantitatis auellanae, ut cum saccharo & mica panis in minutas & tenuissimas partes trita. Hoc vinum sublimatum etiam odorem iuuat. Nonnunquam etiam discessuri cubitum deglutite aliquot grana Mastice, quia hoc ingenio & memoriæ prodest.

MEDICAMENTVM MARSILII
Ficini, quod fouet præcipua membra
& purgat nonnihil.

R E C. Cinamomi Electissimi drach. iiii.
Chebularum Myrobalanorum,
Emblicarum ana drachmas duas.
Crocī, rosarum drachmam vnam.
Santalorum rubrorum drachmas duas.
Corallo-

Corallorum rubrorum drachmam vnam.
Saccari albissimi, quantum satis est.

Funde faccarum, aqua rosacea atq; succo Citri vel limonum, æqualibus scilicet portionibus, coquas suauiter. Deinde adde Musci tertiam drachmæ partem, atque Ambræ tantundem, Demum confice bollos solidos, quos morsulos vulgo nominamus, auroq; inuolue.

DESCRIPTIO VINI sublimati.

REC. Cubebæ, Cinamomi, Galangæ, Caryophylorum, nucis myristicæ, & Zinziberis ana vncias tres, Saluiæ libr. vnam & vncias duas, Hæc omnia macera in duabus libris & quatuor vncijs aquæ vitæ sexies destillatæ, atq; hæc leniter destilla simul. Cum nuper hanc aquam vitæ componerem, integram vini amphoram, & sex congios ad hanc sumpsi, sexiesq; destillari feci, cumq; inde demerem tantum, quantum reliquorum pondus esset, vix dimidius vini sublimati sextarius superfuit. Hoc vino sublimato M. Gallus Caroli V. Imperatoris Medicus vsus, vixit annos 129. Est autem calidissimum. Simplicia peracta destillatione possunt stomacho etiam ad-
moueri vel imponi. Hoc vinum singulis
septima-

septimanis sumatur mensura ad quantitatem auellanae. Agit in naturas ob tenuitatem, vimque illam impartitur spiritibus, colliquat ob caliditatem vehementem, nec tamen membra calefacit ob substantiae raritatem. Hoc vino sublimato etiam manus & cutem poteritis imbuere.

MEDICAMENTVM, QVO
vsus est D. Hieronymus Brunsvuick, Medicus & Pharmacopola Argentinensis per omnem vitam suam, quam Deo adiuuante ad c. x. annos illæsa valetudine produxit.

REC. Cinamomi, Zinziberis, ana sesquiunciam.

Nucis myristicæ, Caryophylorum, piperis longi,

Maceris, Galangæ, ana drachmam vnam.

Diptami, Zedoariæ, Calami aromatici,

Pimpinellæ, Angelicæ vomicæ, drachmam vnam.

Rhabarbari semiunciam.

Rhapontici drachmas duas.

Croci drachmam dimidiam.

Puluerizentur subtilissime, & addatur saccari libra vna & vnciæ pars, sed ita vt decoquatur saccarum secundum artem, & fiat confectio in tabulis. Cerebrum & memoriam confortat, vertiginem prauasque melan-

melancholias tollit, sanguinem purificat & mundat, cor roborat, cibi potusq; appetitum generat, sedes medicas, naturæque commodas prouocat, tussiculosis & pthificis mire confert: Apostemata calida & pectoris vlcera sanat, cordis districtiōnem dissoluit, omnibus alijs membris prodest, eaq; confortat.

Mane & vesperi quantitate maiusculæ nucis sumtum aduersus multos noxios & incognitos morbos præmunit vtentem, & præcipue ab acidis ructibus, quod est in multis expertum, præseruat.

Et quamuis hoc medicamentum ex optimis compositum est simplicibus: Tamen quoniam saporis est amari (à quo natura mea valde abhorret) rarius hoc vtor. Omne enim id quod à natura alicuius abhorret, id eidem inimicum atque minus conueniens esse arbitror, Quod tamen de homine sano intelligi volo.

Ex his verò, quæ vires augent & præseruant ab imminente senio, est Iulepus de vino & saccaro, vbi in tribus vini libris ponantur duæ libræ saccari, & fiat syrupus, recipiaturq; cum pura aqua. Nam vicem cibi ac potus gerit, cum in eo sint amica & accepta naturæ.

ELECTUARIVM CORDIS
Petri Aponensis.

Hoc Electuarium conseruat totam naturam, & eam reddit hilarem, aufert lassitudinem membrorum principalium, subuenit tristibus & melancholicis, iuuat paralyticos.

REC. Corallo. rub. Macis, ofsis de corde cerui, Ambræ, Margaritarum, CrySTALLI, auri cocti, argenti meri, ofsis eboris, saphyri, Rubini, Hyacinthi, ana drachmas quinque. Balsami drachmas duas, Musci drachmam dimidiam, anthos, spodij, santalorum, garyophil. galangæ, calamitæ, aromatum cubebæ, Spicæ Nardi, corticum physticorum, seminis Basiliconis, cardamomi, piperis longi, baccarum lauri, pirethri ana drachmas tres. Storacis calamitæ, Magnetis, Myrrhæ electæ, opij Thebaici ana drach. vnam. Se. pæoniæ collectæ in nouissima ætate Lunæ, flor. camom. florum lilifagi, Samsuchi, Balsamitæ, ameos, Aristolochiæ, anthos ana drachmas tres. Croci orientalis drachmam dimid. Ligni aloës, papaueris albi ana drachmas duas, saccari quod sufficit. Dosis à 11. vsq; ad 111. cum vino calido.

RESTAVRATIVVM.

REC.

REC. Conferuæ Rosarum vnc. vnam.
 Boraginis,
 Violarum ana vnciam dimidiam.
 Radicum cichorij conditar.
 Citrinati conditi ana drachmas tres.
 Spec. Diarrhod. abb. scrupulos duos.
 Diambr. drachmam dimidiam.
 Spodij vel spicæ Indæ,
 Corallo. rub. præparat.
 Margarit. præparat. ana scrupulum vnum,
 cum syrupo acetoso citri condit.

Moneo autem ne prædictis medicamentis simul aut semper, sed per vices, hac septimana hoc, altera alio vtamini. Varietas enim præterquam quod delectat, efficit, ne frequens & crebra consuetudo in naturam transeat.

Sed cum patri meo & mihi nonnunquam saliu nocturno tempore ex ore fluere soleat, & vos etiam huic morbo obnoxios fore metuum, nonnulla remedia contra hanc passionem annotare libuit.

Sin saliu fluat propter calorem dissoluentem, curetur phlebotomia, abstinentia & vsu ciborum stipticorum: Si fluat ppter multitudinem phlegmatis, quod ego arbitror, curetur abstinentia, & digeratur materia cum Hyssopo bullito in Oximell. & purgetur cum hiera picra, friceturque
 H 2 lingua

lingua & os cum Salvia & aurea Alexandrina, & reliqua quæ deficcant corpus, applicentur.

Singulis septimanis præcidantur ungues, tam à digitis pedum quàm manuum, pedes etiam semel lauentur pro qualitate aëris, in calida vel frigida aqua, in quam iniiciantur Chamomelum, Hyssopus, Lauendula, &c. Et post lotionem aceto & sale fricentur. In hyeme verò ad ignem exiccantur. Intelligatur autem hoc de illis, quibus lotio conuenit. Nam multis utpote catharrhosis, in quibus pituita excedit, plus detrimenti quam commodi affert.

CAPUT XXVIII.

DE DIÆTA SINGVLIS
mensibus seruanda.

AB SOLVTIS iam diebus & septimanis, ut de mensibus quoque pauca tractemus, ordinis ratio postulare videtur. Singulis mensibus secundum præscriptum Hippocratis & Auicennæ, bis est vomitus adhibendus, idque duobus continuis diebus, quod tamen ego non obseruo. Superfluitates enim, quæ ex nimia cibi & potus ingestione generantur, & alioqui propter immoderatum victum, in his frigidis regionibus

gionibus sunt frequentes & copiosæ, per vomitum rursus educuntur. Propterea cum vos crapula onerati fueritis, vomitus remedio nimiam repletionem subleuandam esse mementote. Quod ad me attinet, quoties modum in cibo & potu excessi, bis singulis mensibus vomere consueui, interiecto tamen inter singulas vices aliquo dierum spacio seu interuallo, ita, vt quod prima vice relictum est, altera eijciatur. A vomitu oculi, dentesq; aceto & vino, vel vino austero siue aqua rosacea, siue ea, quæ supra descripta est, eluantur, Aestiuis mensibus aqua frigida corpus lauetur.

CAPVT XXIX.

DE QUATVOR ANNI
temporibus.

ANNVS à veteribus in quatuor est digestus tempora, hanc (vt opinor) ob causam, quod à sole cæterisq; stellis ea in alias atque alias qualitates pedetentim permutentur, quemadmodum Ver in principio in humidam, in medio in temperatam, in fine verò in calidam. Aestas in calidam & siccam, Autumnus in siccam & frigidam, Hyems verò in frigidam & humidam.

qualitatem conuertitur. Singulis enim ferè diebus ac noctibus sentimus quatuor anni qualitates, mane frigiditatem & humiditatem, ante meridiem temperaturam aliquam, post meridiem caliditatem & siccitatem, Vesperì verò siccitatem & frigiditatem, idque minus & magis secundum anni tempora. Primum igitur singularum anni partium mutationes enumerabo, Deinde, quæ victus ratio in singulis sit instituenda breuiter docebo.

CAPVT XXX.

DE VERE.

VER incipit, quando sol ingreditur signum Arietis, quod ferè fit decima die Martij. Et eo tempore dies æquantur, frigora hyberna minuuntur, terræ pori iam dudum clausi & frigore constricti aperiuntur, dissoluuntur calore niues, humiditates ad arborum summitates extolluntur, radices & herbæ latentes in terra producuntur, virent prata, & varijs colorum picturis ad certamen vsque luxuriant, induuntur nouis floribus arbores, lasciuiunt pecudes, generantur animalia, suauiter modulantur volucres, resonant philomelæ, deniq; omnis terræ superficies amissum frigore

frigore decus & ornamentum, cunctaque animantia vires pristinas recuperant.

Ineunte igitur verè minus comedere, plus verò bibere, paulatim ab asis ad elixa progredi, oleribusq; paucis uti, inprimis autem carnibus vitulinis & hœdorum vesci, atq; à crebris & longis ieiunijs abstinere expedit. Et quia Ver est temperatum & saluberrimum, moderatissima quoque victus ratio tunc est suscipienda, ut in temperato sanitatis studio corpus retineatur.

Tempore verno sanguinè mittere, qui humor tunc dominatur, purgationesque adhibere conuenit, ea tamen lege & conditione uti supra scriptum est. Cum autem Ver in principio & fine nonnihil in humiditate & caliditate excedat, hæc quoq; observatio, ut circa victus vitæque rationem non inutilis, haud est negligenda.

C A P V T XXXI.

D E A E S T A T E.

Æ S T A S incipit quando Sol ingreditur primum gradum Cancrī, quod fit ferè 12. Iunij. Et hoc tempore dies longiores noctibus efficiuntur, calores intenduntur, venti leniter agitantur, maria conquiescunt, fructus & flores ad maturitatem

perducuntur, aues canore maximo resonant, apes mellificantes floribus varijs reficiuntur, nascuntur serpentes, & funduntur venena.

In æstate cibus magis demendum, portioni adiiciendum, cibus non vtendum nisi elixis ac frigidis, vt à calore & siccitate corpus vindicetur, vnicè enitendum. Tunc potus vester sit creuifia actu & qualitate frigida, nec tamen frigus adeo sit intensum, vt corpus inde alteretur.

Æstiuo tempore dominatur flaua bilis. Itaque tunc omnis purgatio sanguinisque missio cauenda est, in diebus præsertim canicularibus, vulnerum etiam curatio tum est difficilis & periculosa.

Æstate induere oportet vestes oleo imbutas, Item lente ambulare, nisi per æstus iter sit faciendum. Cum autem æstas sit calida & sicca, ad humida & frigida tunc est declinandum.

CAPVT XXXII.

DE AVTVMNO.

AVTVMNVS incipit quando Sol ingreditur primum gradum libræ, quod fit ferè 13. die Septembris. In hoc tempore dies & noctes æqua vice labuntur, noctes etiam

etiam crescunt, dies decrescunt, mutantur tempora, aër frigescit, venti commouentur Septentrionales, flumina crescunt, fontes diminuuntur, folia arborum marcescunt, destituuntur arbores fructibus, demetuntur & percipiuntur ex agris fruges, facies terræ pulchritudinem suam amittit, volatilia in calidas regiones se recipiunt, animalia suas appetunt cauernas, serpentes foveas faciunt. Per Autumnum cibo paulò pleniore ac sicciore vtendum, minus quidem sed meracius bibendum, fugiendumq; frigus matutinum & vespertinum, cum illud tempus propter cœli varietatem & intemperiem prorsus in frigore & calore sit inæquale. Veneris inprimis vsus tunc fugiendus. Nam corpora eo tempore modo frigore, modo calore intemperato afficiuntur, ideoque meritò perhibent autumnum mortalibus esse lethiferum.

Fructus omnes sunt cauendi, ne malus succus ad aëris intemperiem accedens, totū corpus corrumpat. Dominatur enim tunc atra bilis & cholera nigra. Estq; Autumnus frigidus & siccus, quare ad calida & humida tunc est declinandum.

C A P V T XXXIII.

D E H Y E M E.

H 5

Hyems

HYEMS incipit quando Sol ingreditur primum gradū signi Capricorni, quod plerunque fit 12. Decembris. Tempore brumali noctes producuntur, dies abrum-puntur, inualescunt frigora, exasperantur venti, niues & aquarum inundationes subito oriuntur, terra glaciali frigore confringitur, cadunt arborum folia, maior pars animalium in ventre terræ & cauernis montium præ nimio frigore & humiditate latet, obscuratur aër, tremescunt pecora & iumenta, debilitantur virtutes corporū.

Hyeme quidem quam plurima comedere, quam paucissima bibere, & fortiter se exercere conducit. Virtus enim ventriculi tunc fortiter & ad coquendum aptior est. Utendum vino quam meracissimo, cibis calefacientibus & exiccantibus, carnibus & piscibus assatis, oleribus autem quam paucissimis. Potus vester hyberno tempore sit tepidus.

Frigus matutinum ac vespertinum summa diligentia caute, ac imprimis à capite, ceruice ac pedibus arcere. Hyeme celeriter ambulare prodest, tum currere, tum luctari. Exercitium quoque corporis tunc utile est, quemadmodum & moderatus licitusque Veneris vsus nullam corporibus noxiam infert.

Hyems

Hyems quoniam frigida & humida est, ad contraria quoque declinandum nobis esse monet. Pituita enim hyeme augetur.

C A P V T XXXIIII.

D E A N N O I N G E N E R E.

EX P E D I T I S iam quatuor anni temporibus, pauca in genere de anno dicemus.

Quoties singulis annis dies vester natalitius recurrit, moneo vt illum cum amicis & propinquis iucundè & hilariter celebretis, Deoque trino & vni gratias agatis, quod mentis corporisque vestri sanitatem per decursum hætenus vitæ spacium benignè seruauerit. Deinde intimis animi viribus id conniti vos volo, ne nobile vestrū corpus ad deteriora delabatur. Singulis quoque annis directiones, profectioes, themata & figuras reuolutionum diligenter inspicite. De multis enim rebus inde coniectura fieri potest.

Cum ad naturam & grandæuam prouecti fueritis ætatem, labores tam animi quam corporis immoderatos fugite, Lacte humano ac caprino, nec non sanguine suum, vestrum senium fouete.

Versamini cum fortunatis ac iuuenibus.

Ex bo-

Ex bonis enim naturis, tanquam ex bono vicino aliquid boni deriuatur.

Mementote familiaritates inire eorum, quibus gratiæ cœlestes affluunt, Quod ex bonis animi, corporis & fortunæ cognoscetis. Sicut enim odor ex musco, sic ex bono vicino, boni nonnihil exhalat in proximum ac perseuerat infusum. Deniq; effrenatos, impudentes, infelices ac malignos procul fugite, contraria verò ratione consuetudinē frequentem, continuumque commercium, feliciū excellentiumque hominum amate.

Singulis annis lauandum est corpus in aqua frigida, vt supra dictum est, præcipuè tamen æstiuo tempore, cauendumq; ne id fiat ab exercitatione magna, & ne aqua auditus meatus ingrediatur. Nam ijs solis aquæ frigidæ lotio noxia est. Prodest etiam singulis annis caput ter, aut ad summum quater frigida lauare, & propterea hoc loco rationem lauandi caput frigida annectemus.

Et primum quidem lauetur lixiuio tepido, vel leuiter calido, Inde aqua frigida fontana vel putealis ex alto magis quam propè capiti instilletur, paulò post verò copiosior superfundatur ad quantitatem trium aut quatuor sextariorū, prout quisque

que perferre poterit. Deinde caput lin-
teolis frigidioribus siccetur. Quamuis au-
tem hæc lotio repentina horrorem incu-
tiat non leuem, videaturque homo totus
corrigescere, multa tamen & magna com-
moda adfert. Coacto enim intus calore
concoquuntur cruda, excrementa dige-
runtur, spiritus temperantur. Et hæc lotio
caluitium nondum præsens & canos retar-
dat, caput & sensus iuuat, & ad omnes
motus promptiores reddit. Similia enim
iuuantur conseruanturq; à similibus. Præ-
terea inspersio frigida, in caput & balneum
ex tepida pedibus adhibitum, mirificè
prodest, lotioque manuum cum frigida à
cibo. Omnia hæc oculis conducunt, &
sunt salutaria, vt sæpe iam dictum est.

Hanc consuetudinem lauandi caput fri-
gida, maximè hi, qui ex catharro laborant
obseruent. Ego sane hanc lotionem sæpe
adhibui, neque vllam læsionem, sed maxi-
mas vtilitates inde percepi: cum enim an-
tea calida lauarem caput, nulla adhibita
frigida, meatus permanebant aperti, effi-
ciebaturq; caput cuilibet iniuriæ noxium,
Vnde grauedines & distillationes fermè
sequebantur. Quæ res me prorsus à lauan-
do deterruit, sicut & patrem, donec tan-
dem in Hieronymi Cardani de aqua opu-
sculum

sculum inciderem, & Celsi consilium de hac frigida lotionem penitus cognoscerem.

CAPUT XXXV.

DE ANNIS CLIMACTERICIS.

NE annos Climactericos siue decretorios omnino silentio prætereamus, sciendum est horum annorum observationem non esse superstitiosam, sed ex usu & experientia natam. Certis enim quibusdam annis insignes mutationes accidere videmus: sic septenarius annus vitæ est Climactericus, omnibus periculosus. Hic enim magnam & euidentem in corpore mutationem adfert. Nam singulis septenis annis ordo planetarum reuertitur à H , qui plerumque nobis est peregrinus, & H intersector mortalium peruenit ad quadratum loci contrarium naturæ signi, unde est egressus. Vnde fit, quod septimo anno elabuntur & renascuntur pueris dentes: decimo quarto accedit pubertas. Et quando completa fuerit septem annorum hebdomada, id est, septies septem anni, hoc est, anno quadragesimo nono, iam maturescit in homine prudentia, & fit ætas perfecta. Cum verò ad decadas septenas, id est, ad LXX . annum fuerit peruentum, tunc metavi-

ta viuendi est peracta. Et videmus plures præstantes viros annis climactericis esse extinctos, vt Orphea, Aristotelem, Ciceronem, Demosthenem, Scipionem Africanum, nostraque memoria Fridericum I. & Christianum I I. Reges Daniæ.

Fuit quoq; septimus annus diuina institutione Sabbatarius, quo nec agros aut vineas colere, nec culturam terræ exercere licebat, institutus ad memoriam quietis diuinæ. Quemadmodum & quinquagesimus quisq; annus dicebatur Iubilæus, post septem annorum hebdomadas circumactas, id est, post quadagesimum nonum, qui est Climactericus Hebdomaticus, & continet septem hebdomadas.

Faciunt quoq; mentionem annorū Climactericorum Philo Iudæus, & D. Augustinus, Item Censorius & Gellius. Cicero- nem etiam annos Climactericos obseruasse, inde constat, quod in Somnio Scipionis ait: Cum ætas tua septenos octies Solis anfractus, reditusq; conuerterit: duoque hi numeri, quorum vterq; plenus, alter altera de causa habetur, circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint, &c. Hic fuit annus climactericus Scipionis quinquagesimus sextus. Et paulò post eodem loco Cicero ait: Septimum numerum rerum

rum omnium ferè nodum esse. Sic & Hippocrates ætatem hominis septenario dierum numero constare ait.

Annus quartus est etiam consideratione dignus, quoniam medium in septenario tenet, Item Nouenarius. Et habent hi anni rationes, quemadmodum apud Medicos dies decretorii & indicatiui. Dicunt enim Medici quartum à principio morbi indicem esse septimi. Hæc obseruatio non est aspernanda. Scribit enim Augustus Imperator ad filium: Lætare mecum fili, transgressus enim sum omnibus senibus periculosum annum sexagesimum tertiū. In hoc enim septenarius & nouenarius concurrunt, & propterea senibus plerumque est fatalis, Estq; annus Climactericus aut etiam Enneaticus, quemadmodum & annus quinquagesimus sextus est Climactericus, quamuis hic non ita ut superior senibus extimescendus. In hunc enim septenarius & quaternarius tantū coincidunt.

Ego arbitror, uti septimo aut nono mense nati iustam vitæ perfectionem obtinent: ita contingere quoque ut vita plurimorum hominum (diuinæ tamen maiestatis salua prouidentia, & rerum omnium ad libitum gubernatione) ad Climactericos usque annos in quibus septenarius nouenariusq;

uenariusque numerus in sese quasi in cyclum recurrunt, producatur, ibique absoluetur & finiatur. Cui non absimile & illud est, quod egomet multorum hominum obitum compertum habeo, quod graui & periculoso morbo decumbentes, ut plurimum animam reddere soleant, Luna in gradu ascendente, vel media cœli domo existente, rarò in quarta vel septima domo, nunquam ferè in reliquis, quod & à me & ab alijs multoties est obseruatum.

Annus quinquagesimus sextus in nocturnis genituris propter frigiditatem **H** duplicatam, & sexagesimus tertius in diurnis ob siccitatem ♀ & ♂ utroque subscribente, iam ætate frigida & sicca maximè periculosi sunt secundum Cardanum. Quotiescunq; igitur huiusmodi anni Climacterici vel Enneatici instant, vel nonnulla signa futuri morbi apparent, ut sunt lassitudines spontaneæ membrorum, tormina genuum, lumborum dolor, tenebrositas oculorum, grauitas superciliorum, tinnitus aurium, cibi fastidium, sudor multus in somno, sine aliqua manifesta causa, oscitationes & pandiculationes insolentes, Item consuetarum excretionum suppressio, vel immodica euacuatio, tunc Deum immortalem precib. ardentibus inuocate,

Astrologos & Medicos peritos consulite, prudentiam in omnibus actionibus adhibete, temperantiam in cibo & potu, & rebus ad vitam necessarijs exercete. Oratione enim ad Deum, syderalis doctrinæ cognitione ac euentuum quorundam præuisione, medicamentorum conuenientium usu, ac in rebus gerendis prudentia & circumspeditione, multi graues casus euitantur, ac sæpe determinatus nostræ vitæ finis prorogatur. Sunt autem anni Climacterici, 7. 14. 21. 28. 35. 42. 49. 56. 63. 70. 77. 84. 91. 98. Enneaci hi, 9. 18. 27. 36. 45. 54. 63. 72. 81. 90. 99.

CAPVT XXXVI.

DE RATIONE VICTVS IN
itineribus ac profectiōibus probè instituenda.

POST QVAM nunc de victus ratione singulis anni temporibus instituenda, pauca egerimus, reliquum est, vt de itinerantium diætā verba faciamus. Si igitur, ô filij, exteræ & longinquæ regiones vobis ad eundæ fuerint, mementote primò lente ingrediendum esse, deinde festinantius properandum, In fine autem moderatius. Id & nostris corporibus & iumentis prodest.

Aluus

Aluus vester sit latus, quod effici potest, si syrupus acetosus, aut oximel simplex, aut ouum molle mane sumatur. Pauxillum Rabarbari cum Saccaro rosaceo etiam vim laxandi habet, Idem præstat serum lactis, trium aut quatuor heminarum mensura cum sale & melle sumpta. Quemadmodum & puluis Enulæ Campanæ & Cinamomi. Non improbo quoq; suppositorium ex lardo fumo indurato. Aut quatuor ficus, vel etiam suppositoria ex melle & sale composita, quæ ubi ventriculus non sustinet medicamenta per os sumpta, aluum deijciunt.

Si quis forte in itinere equo præcipitatus interiores corporis partes læserit, utatur Ambra, id est, Balradt / in iusculo cereuisiario calefacto mane surrecturus, vel vesperi discessurus cubitum, ad quantitatem nucis auellanæ. Sequens etiã vnguentum contra læsionem internarum partium est valde vtile.

VNGVENTVM CONTRA LÆSIONEM siue contusionem partium internarum.

REC. Pimpinellæ, Lauendulæ, Spicæ Nardi, Rutæ, Hyssopi, Saluiæ, Pyrethri, Pulegij, fœniculi, filiginis agrestis, mille-
I 2 folij,

folij, prunellæ, ibisci, consolidæ maioris, aurn, amaraci, verbenæ, abrotani, epaticæ, melissæ albæ ac fuscæ, angelicæ fati-
uæ, veronicæ, fœnigræci, fragariæ, clematidis, cordialis, pedis leonis, roris marini, foliorum linguæ ceruinæ, tormentillæ, betonicæ, ana manipulum vnum. Hæc omnia cultello in tenuissimas particulas comminuta, iniice in lebetem, & affunde butyri optimi in Maio confecti, & per cocturam à sale purgati libras 28. & hæc simul ad ignem ex carbonibus confectum probè decoque, tantisper donec virtus egrediatur, deinde cum hæc per mundum linteolum expresseris, affunde olei laurini libras duas, & habebis præstans vnguentum. Hoc valet contra internam læsionem, ex casu aliquo ortam, quantitate nucis avel-
lanæ in calido iusculo cereuisiario sumptum. Si primò non medetur, vsus eius bis aut ter est iterandus, quin etiam externæ corporis partes affectæ apud ignem lentum sunt inungendæ.

CAPVT XXXVII.

PRÆCEPTA CONTRA IN-
iuriam frigoris, & remedium ad cu-
randam ambustionem.

Quoniam

QUONIAM verò in his septentrioni subiectis regionibus frigus magis dominatur quam calor, & hyberno tempore sæpe nobis in venationibus aut castris cubandi necessitas adfertur, quemadmodum etiam proximè præteritis annis in inferiori Germania brumali tempore castra stativa sub dio constituta sunt, de frigoris & algoris iniuria propulsanda pauca adiungam. In primis autem ad frigus amovendum vestes sunt comparandæ, quæ non cito corrumpuntur, quia non semper in expeditionib. has mutare possumus. Statim à tenera ætate frigori assuefacere sese expedit. Id enim ad sanitatem & ad res bellicas gerendas, plurimum momenti adfert.

In magnis algoribus capitis, manuum ac pedum vigor conseruetur, quo illæso uniuerso corpori sua constat integritas.

Frigus facile quidem à quibuslibet corporis membris vestium, aut ex panno aut ex hirsutis pellibus præsertim ceruinis concinnatarum obiectu arcere licet. Capiti verò nullorum animalium pelles salubres sunt, sed pannei potius, aut bombycini galeri & pilei sunt inducendi.

Citius tamē frigiditas à calcaneo, quam à cerebro ad cor penetrat.

Cursus, motus, manuum pedumque concussio in summo frigore prodest.

Si quis vultum manusque aqua frigida mane lauat, & deinde chirothecis probe tegit, primò quidem aliquantulum perfri-geratur, mox verò amplius corpore calefcet.

Frigus enim meatus cutis constringit, & sic nos ab externo frigore tutos reddit, prohibetq; ne calida substantia, quæ intus retenta, suapte natura calorem auget, diffluat ac dissipetur. Sordes item, quæ frigus quoq; augent, à pedibus abluere, chirothecas & lineos foccos vino sublimato aliquantulum imbuere confert. Quemadmodum hoc vini genus vim calefaciendi totum corpus obtinet, si admixtis calidis aromatibus bibatur. Ad idem valet, comedere nuces muscatas, Zinziber, calammum aromaticum, oleis, vnguentisq; corpus fouere non est inconueniens, allium & nuces etiam ad arcendum frigus mirabilem habent proprietatem, præsertim, si quis hæc duo in iure carniū contusa comedat.

Ex urtica & oleo factum linimentū cum pauco sale tuetur partes corporis ab atrocissimo frigore, valet etiam ad vlcera à gelu contracta: si quis nolit pedes vel manus à fri-

à frigore offendi, pinguedine vulpis inungat.

Quibus verò rationibus medicina facienda sit, si aliqua extrema pars corporis pene sit emortua, mox addam.

Probatum itaq; confirmatumq; est experientia, si quispiam membra gelu & frigore stupentia habuerit, non igne aut aqua calida, siue tepida calorem remoueri, sed inde magis putrescere & excidere. Frigida autem si lauentur, paulatim ijs pristinū restitui vigorem. Galenus ad algores intensos, & ex his contractos dolores vsus est Euphorbio, quod cum oleo triuit, ceramq; immiscuit liquatam.

Nonnulli contra frigoris adustionem præcipiunt loca affecta ad spacium dimidiæ horæ detinere in aqua, in qua stercora equorum, auena pastorum sint decocta. Alij membris ex frigore adustis combustæ pellis leporinæ cineres inspergunt, nonnulli rapam, aut pomum tostum calidum applicant. Quidam felle suillo loca affecta inungunt.

Quod si cui digiti manuum pedumue nimia frigoris adustione etiā denigrati fuerint, ita vt plane stupefiant, animum propterea tamen non abijciat, sed sanis consilijs & remedijs occurrat.

Magnam enim natura & ars vim habet. Memini proximè præterita hyeme Caium Alefeldium, cui ambo pedes frigore adusti erant, sumpta quadam potione vulneraria, cuius descriptio mox sequitur, effecisse, ne damnum latius serperet, cum omnes Chirurghi de eo desperarent, quòd articulos pedum frigore penè emortuos esse, & putredine quadam decidere viderent. Et quamuis per integrum anni spacium pedes ipsi nō fuerint consolidati, tamen nunc incedere vtcunq; potest.

REMEDIVM AD CVRANDAM
ambustionem.

Accipe duo linteola munda, quorum hoc lacteo cremore, qui dicitur Germanicè Rom / illud verò sero butyrino imbue, & parti læsæ singulis diebus ter applica, donec feruor interior refrigeretur. Deinde lardo porcino masculino, auenam nec non vnam aut alteram asulam infige. Hæc incende, & sic porcinā pinguedinem ignitā in vas aquæ puræ ex alto cadere facito. Deinde sume sex ouorum vitellos abiecto albumine, quibus adde parum prædicti lactei cremoris, & deinde pinguedinem lardi liquatam ac supernatantem adijce, & hæc vna probe decoque. Inde fiet
empla-

emplaſtrum, quo ter de die partem affectam inunges, ac breui eam ſanam reddes. Quod ſi linteola cuti tenaciter adhæſerint, imbuas hæc butyro non ſalito & facilè inde reſoluentur.

Ad refrigerationem prodeſt etiam cortex tiliaſ raluſ in aquam, donec inſpiſſetur, parti uſtæ ſic applicatuſ.

C A P V T XXXVIII.

DESCRIPTIONES MEDICAMENTORUM quorundam ad vulnera externa curanda vtilium.

SEQUITVR nunc eiꝯ potionis vulnerariae deſcriptio, cui vna eademq; opera alia quædam emplaſtra, linimenta & olea, ad curanda vulnera egregiè vtilia ſubijcere placuit, vt hiſ ſi opuſ fuerit, commode vti poſſitiſ in bellis aut alijs profectionibꝯ.

POTIO VVulneraria, qua vulnera mirum in modum curantur.

Accipe duas menſuras cereuiſiaſ vetuſtiſſimæ, inijce manipulum Clematiſ ſiue Doruinæ, cauliculum artemiſiaſ rubæ, paulum herbæ, quæ dicitur Rodicheil / vel in defectum huiꝯ ſume meram peruin-
cam, decoque ad medietatem in vaſe fi-

etili, operculo probè tecto. Deinde exco-
la in ollam lapideam siue lagenam, sic ut
orificium eius probe obstrui possit, ne aër
ingrediatur, postea vsui serua. Ex hac po-
tione dabis homini vulnerato siue læso
mane ieiuno ventriculo, in meridie post
sumptum cibum, à vesperi cum discessurus
est cubitum. Singulis vicibus ad quantita-
tem trium cochlearium, iubebisq; ut læsus
postea duabus aut tribus horis abstineat à
cibis, & quoties inde biberit, paululum in-
stillet in vasculum, & hoc vulnus abluat.
Folium etiam brassicæ rubrum aut maxi-
mè fuscum liquore huius potionis imbu-
tum vulneri imponat, ita tamen ut asperi-
us solei latus versus vulnus sit cooptatum,
quod linteolo firmiter inuoluatur. Quod si
vulnus poterit constringi acu, fiat id quoq;
ne magna cicatrix inde remaneat, alioqui
nihilominus tamen vulnera consolidat
hæc potio.

ALIVD CATAPLASMA
præstantissimum, quod cum in comitatu
Tyrolensi apud Carolum V. Oenoponti commora-
remur, Iohannis Friderici, quondam Saxonie Ele-
ctoris Chirurgus, Illustrissimum Holsatiæ Ducem
Adolphum docuit, & contra quemuis ictum,
& ad vulnera à tormentorum globulis
illata, mirabilem curandi
vim habet.

REC.

REC. Galbanum,

Armoniacum,

Opopanaxem,

Bdellium,

Cerani,

Oliui, Baumöhls libras duas.

Argyritis siue argenti spumæ præparatæ,

Silberglet / lib. j.

Olei laurini vnciam dimidiam.

Myrrhæ,

Thuris,

Mastichis,

Aristolochiæ,

Terræ cadmiæ, siue lapidis calaminaris
præpar. Galmeiß vnciam j.

Camphoræ vnciam dimidiam.

Terebinthinæ vnam drachmam.

Redige ad puluerem, quem fac igni ex-
candescere, & quicquid dissoluendum est,
dissolue, & in morem cataplasmatidis forma
modo sequenti.

Quatuor gummi macera nocturno tem-
pore in aceto acerrimo ex vino confecto,
in vase ex orichalco fabrefacto, aut olla in-
crustata, ita vt acetum quantitatem gummi
excedat, postea decoque gummi tantisper
donec sordes, excrementa aut ligna ab ijs
separentur. Deinde exprime, siue excola
per mundum linteum in cacabum aut le-
betem,

betem, & gummi iterum coque vsque ad consumptionem aceti, & donec gummi à lebete segregentur.

Fac colliquescere olium & ceram in pelui ex orichalco, immitte argyritim siue spumam argenti & versa rudicula, vt argyritis in fundum subsidat, & cum calorem fuscum induere cæperit, fac periculum cultro lato aut spatula. Quod si non adhæserit cultro tenaciter, sed inde resoluitur, perfectæ decoctionis est signum. Ab igne igitur remoue statim, & paululum infrigidari finito, non tamen nimis cito. Postea de quatuor gummi maceratis in aceto, singulis vicibus ad quantitatem fabæ vel nucis auellanæ, immitte in decoctum cataplasma pedetentim, donec gummi prorsus ingressa fuerint. Nam si simul injicerentur, cataplasma nimis ebulliendo ascenderet, fortassis etiam effunderetur. Verum ad maiorem cautelam peluim cum aqua in promptu habeto, vt si nimis bulliat, supra aquam teneri & infrigidari possit, illudq; rursum emplastro adijce, quod in aquam effusum est. Et cum gummi plane in emplastrum ingressa fuerint, cocturam eius de integro repete, parumperque decoque. Deinde adijce Myrrham, Mastichen, Thus, Terram cadmiam, id est,
Galmeis

Galmeisen/ Aristolochiam. Redige iterum in puluerem tenuissimum paulatim supra ignem, non nimis calidè tamen, ne pulueres ardore conflagrent vel consumantur. Extremò inijce Terebinthinam & oleum laurinum, & cum plane ab igne remotum & infrigidatum fuerit, adijce Camphoram. Deinde effunde in aquam calidam donec aptum afficiatur, vt manibus tractari & subigi possit. Postea macera oleo artemisiæ, vt nitidum & purum reddatur. Immitte in pellem hinnuli bene præparatam. Tunc ad 40. aut 50. annos vsui conseruari potest. Conducit hoc cataplasma aduersus omnia vulnera sclopetaria, contra ictus & vulnerum inflammationem.

I N S I G N E C A T A P L A S M A
vulnerarium, contra quemuis ictum, quo
vsus est Christiernus II. Rex Daniæ vna cum se-
quenti Balsamo & puluere. Nam hæc omnia in
libris eius medicinalibus post mor-
tem sunt inuenta.

R E C. Cerae vncias tres cum semisse.
Colophonix seu picis }
Græcæ, } ana sesquiunciam.
Aschenschmalz /
Mumiæ,
Myrrhæ vnciam vnam.
Minij vnciam dimidiam.

Corallo-

Corallorum alborum drachmas tres.

Magnetis vnciam vnam.

Ceram vna cum colophonia primum dissolui facito, deinde mumiam adijce, postea das Aschschmalz. Hæc ad lentum ignem collocato & probè versato, Deinde reliquis quoq; prædictis speciebus immis-
sis ad lentum ignem paulisper stare finito, probè frequenterque moueto, sæpe etiam periculum facito, num satis sit decoctum, & in fundo subsidere incipiat. Stilla ex alto guttulas aliquas ex calida spatula in frigidam. Quod si illud infrigidari & spatulæ adhærescere senseris, ab igne remoueto, tam diuq; versato, donec sua sponte sit frige-
factum, & in solidam coëat massam, ne sequentia tria gummi in eo adurantur. Adde insuper Thuris & Mastiches ana vnciam vnam, Camphoræ sesquiunciam, & in olla tam diu moueto, vt infrigidatum duritiem contrahat, & manibus tractari prædictoque adipe subigi possit. Et hoc modo cataplasma rite paratū habes: quod si igitur vulnus inflic-
tum est recens, panno lineo crassiori illinito & parti affectæ applicato. Quibuslibet etiam vulneribus, siue cæsim gladio secante, siue punctim mucrone sint inflicta, hoc cataplasma recte adhiberi potest.

Alia

A L I A P O T I O V V L N E R A R I A.

R E C. Limonij syluestris, id est, Wintergrün / & Betonicæ ana drachm. vnam. Saniculæ, Santifol / & pedis leonis, id est, Sinnua / ana drachmam dimidiam, cum duabus mensuris vini in noua olla vitreata firmiter occlusa, quæ farina subacta probè obturetur. In medio autem operculi foramen relinquatur, per quod vapor egredietur. Coctura huius potionis ad spacium duarum horarum continuetur. Ex hac portione homini sauciato singulis diebus mane & vesperi ad quantitatem vnus cochlearis exhibe bibendum, & loco affecto brassicæ folia vel præcedens cataplasma impone.

P R E C I O S V M O L E V M B A L-
saminum, quod instillari potest vulneri-
bus, quæ non capiti, sed alioqui corporis
partibus sunt inflicta.

Accipe olei rosati vncias nouem.

Rebaræ minutim contusæ vnc. sex. Hæc firmiter contecta in ampulla siue lagenæ stannea per tres dies stare facito. Deinde lagenam vna cum prædictis in balneum Mariæ immittito, & ad horæ medietatem probe bullire finito. Postea in lagenam in-
ijce Mastiches subtiliter contusi drach. v i.

Item

Item Thuris, bdellij, Opopanacis, Camphoræ, ana siue partes æquales vnciam dimidiam, postea illud oleum per mundum panniculum laneum excolato, ita vt omnis virtus prædictarum specierum inde exprimatur, habebisque in hunc vsum paratum oleum præstantissimum.

RATIO CONFICIENDI PUL-
ueris utilis contra dissectionem nerui
alicuius, qui à Chirurgo est
conglutinandus.

R E C. Oculos Cancris, in subtilissimum puluerem comminutos in paruo linteolo. Hunc puluerem neruis insperge, & ficcis fascijs ex linteolo confectis, locum oblige, ne humiditas aliqua ad nervos penetrare possit. Hanc ligaturam per spacium 24. horarum intactam relinquito. Elapso prædicto temporis spacio, Chirurgus neruum inspiciat, ipsiusque conglutinationem exploret, & deinceps vulnus illud calidis vinculis deliget instar alterius vulneris recentis, & post diem vnum aut alterum ligaturam dissoluat.

RATIO CERTA, QVA FLV-
xus sanguinis ex quouis vulnere erum-
pentis cohiberi potest.

Incunte

Ineunte vere, cum ranæ femina prima
 siue oua proijciunt, tunc accipe crassioris
 linei panni vlnas tres vel quatuor, plus
 minusue quantum satis est. Hunc pannum
 cum huiusmodi ouis ranarum probe ab-
 luito, soliꝑ; siccandum exponito. Deinde
 secundo tertioꝑ; lotum, similiꝑ; modo in
 sole siccatum vsui diligenter seruato. Cum
 autem hoc vti volueris, partem vulnere
 duplo maiorem, inde præcisam instar ca-
 taplasmatidis vulnere imponito, sanguinis ef-
 fusio statim supprimetur, quod certo ex-
 perimento in plurimis est comprobatum.

C A P V T XXXIX.

P R A E C E P T A C O N T R A
 calorem & sitim.

Q V E M A D M O D V M frigus profici-
 scentibus obest, sic etiam calor, & ex hoc
 profecta sitis peregrinantibus molestias
 exhibet. Nam sitis ab humido deficiente
 aut calido superante fit. Cum enim nimij
 æstus noxa peregrinantes infestat, calor
 nimius semper excoquens corporibus fir-
 mitatem eripit, & humido naturali exi-
 gendo vires dissoluit.

Primum autem moneo, ne cum iter fa-
 ciatis multum loquamini. Inde enim sitis

K

fauci-

faucibus aridioribus contrahi solet. Ad caloris vim pellendam balneum aquæ frigidaë, etiamsi quis febrim aut capitis dolorē intemperie cōtraxerit, prodest. Quam rationem etiam cerui sequuntur. Nam cum æstu immoderato vexantur, in frigida sefe immergunt. Alij coronas ex rosis, violis, nymphææ floribus, polygoni ramulis, Adianti, vitis, myrti folijs, salicum virgulis, alijsq; refrigerantibus plantis capiti contra æstus iniurias imponunt.

Contra sitim ex calore prouenientem detineantur in ore Crytalli, coralli, argentum, saccharum candidum, aut filex, qui aliquandiu in frigida aqua fontana iacuit. Iulepus etiam rosarum & violarum cum aqua. Item radix glycyrrizæ recens. è terra euulsa & manducata, siue ex aqua pota sitim sedat. Quemadmodum & vigiliæ extinguūt sitim à calore ortam, sic somnus ortam à siccitate. Frigida siue aqua mea odorifera, quam superius descripsi, etiam os colluere prodest. Fici recentes sitim leuant, caloremq; refrigerant. Nuclei nucis pineæ, portulacæ folium linguæ subditum, fraga, pyra, pruna, cerasa, malorum cydoniorum grana, lactucæ & cucumeris semina ad minuendam sitim sunt præstantissima. Perfusus aqua frigida panis &

nis, & cum vino sumtus contra sitim prodest. Vinum refrigeratur, si in aquam frigidam vna cum cantharo collocetur, panisq; tostus in aquam fontanam frigidissimam immittatur, cui postea inde exemto vinum infundatur, illudque hoc modo bibatur, aqua interim sæpius permutata. Hac consuetudine refrigerandi ego vti consueui. Nam salubris est, nihilq; nocu-
menti adfert, veluti ea, quæ nitro aut niue perficitur. Hæc enim est violenta & propterea naturæ contraria & inimica, vt sunt ea, ex quibus refrigeratio petitur.

C A P V T X L.

P R A E C E P T A C O N T R A
famem.

Peregrinationes & bella sæpe hominem in inopiam rerum omnium conijciunt, ita vt ingenti vehementiq; fame laborandū sit. Quare nō abs re fuerit pauca contra hanc subiungere. Fame igitur dominante omnium animalium iecur afflatum in penuria panis fatiat magis. Item panis coctus ex amygdalis dulcibus & saccaro plurimum nutrit.

Panis quoq; nauticus, siue biscoctus, eò quod propter siccitatem situm minime

contrahat, & diutius reliquo incorruptus
seruetur, in hunc usum circumferendus est.
Legimus quoque quendam ruinis ædificio-
rum obrutum cum nullam vitæ spem reli-
quam haberet, septem dies noctesque, sola
urina epota famem ac sitim tolerasse. Aui-
cenna globulos contra famem composuit,
qui sunt conseruandi, ne solis calore colli-
quescant. REC. Amygdal. dulcium ex-
cor. libram vnam. Adipis vaccini liquefa-
cti libram dimidiam. Olei violarum vn-
cias duas. Mucaginis rad. althææ vnciam
vnam. Terantur omnia simul in mortario,
& fiant pilæ sicut globuli nucis instar ita-
licæ.

CAPVT XLI.

DE NAVSEA MARINA.

QUOD si versamini in mari, nolite pro-
hibere vel impedire vomitum, verum si sit
nimius & superfluum in, potu paululum
aquæ marinæ miscete, ut ita ventriculus
vester paulatim mari assuescere discat.

Tostus etiam panis ex aceto comestus
contra vomitum valet, quemadmodum &
multarum gallinarum ventriculi per vstio-
nem in cinerem redacti, cum vino sumti in
tali affectione stomacho non parum pro-
sunt.

Quidam

Quidam volunt ad hanc rem conduce-
re, si quis aquam marinam siue salum ex
naui intueatur, siue ex alto in mare despi-
ciat.

CAPVT XLII.

DE HAUSTV AQVAVM.

SED quoniam in expeditionibus & pe-
regrinationibus multos aquarum turbi-
darum & limosarum vsu extinctos esse
compertum est, omnino interdico vobis,
ne aquam ex puteis vel stagnis haustam bi-
batis. Possunt enim hæ multifariam ab ho-
stibus infici, vt plerumq; ab hostibus fit,
cum alioqui etiam sordibus scateant.

Fontanam quidem aquam non omnino
improbo, hac tamen conditione, vt cum
exhausta est ex fonte, linteum nitidum in
eam iniiciatur, quod si id post duarum ho-
rarum spacium nullas concipiet maculas,
sine omni veneni suspitione bibi potest.
Purgantur autem aquæ excolatione, cum
ex vno vase in aliud transcolantur per are-
nam dulcis insipidiue soli, in colum siue
sacculum iniectam, aquæ prauitate in are-
na sic remanente.

Mala aqua etiam cum allio sumta, vel in-
iecta theriaca minus nocet, cuius poste-

rioris vsus in primis in expeditionibus est salutaris, vbi varia loca mutanda sunt.

Aqua limosa salis in dispersione emendatur, turbida alumine clarificatur.

Lauri folia, pulegium, acetum permixtum olei vitrioli gutta vna aut altera, folia acetosæ, cornu Monocerotis, Corallium contusum & iniectum in aquam: Hæc omnia prauitatem eius emendant. Sed vt institutum de aquis sermonem absoluiam, in casu suspicionis aquæ venenosæ, mihi fatius esse videretur, de integro puteum effodere. Indicium autem vel signum aquarum subterranearum est nebulosa exhalatio ante exortum solis, vel creber & spaciosus iunci, vel arundinis prouentus.

CAPVT XLIII.

DE DERIVATIONE SANGUINIS ex naribus.

CV M Sol quoque peregrinantibus sanguinem nimis subtilem & tenuem reddat, eumq; ex naribus effluere faciat, rem non inutilem videor mihi facturum, si paucis de huius nimio fluxu reprimendo agam.

Primum autem sciatis, quod si cui vestrum sanguis sine læsione sæpe ex naribus profluit, in propinqua sanitatis parte hoc esse

esse numerandum. Si autem hæc eruptio est nimia & crebra, tunc poterit vitare cibos aromatibus conditos. Item allium, cœpas, porrum, raphanum & cætera. Mirifice autem sanguinem ex naribus promanantem reprimit stercus porcinum, si tepidum infarctum linteolo naribus admoveatur, cumq; frigescit stercus, rursus illud excalescere oportet. Sequens etiam cataplasma cum linteo canabino impostum sanguinem sistit.

REC. bolum armenum & farinam volatilem molendinariam, & ex his cum albumine oui & aceto rosaceo confice cataplasma, illudq; fronti & arterijs capitis applicato. Et si sanguis nondum reprimitur, linteolum aceto imbutum collo circumuoluito. Quinimo ad eundem etiam modum pudenda humectare poteris. Et quod si sanguis stillauerit ex nare dextro, cucurbitulam adhibebis iecinori, tanquam parti affectæ. Sin ex sinistro, in latere eam sinistro ex aduerso splenis applicabis.

Si verò neque hoc sanguinem retinebit, non inutile fuerit secta vena iecinoris sanguinem infrigidare, & naribus inspirari curabis puluerem compositum ex herba quæ dicitur gratia Dei, qui pulvis mirificam sistendi sanguinis vim obtinet, etiam

ex vulneribus confluentem. Cauebis tamen ne nares purges vel mundifices antequam sanguinis fluxus plane sit superfluus. Aliqui etiam vtuntur croco vel puluere fuliginoso molendinario, vna cum tela araneæ. Quinetiam ex astringentibus lignis, vt quercu, ilice, fago cinis non parū astringit, ideoq; si forsan nullum aliud remedium esset ad manus, sanguinis eruptio hoc modo cohiberi posset.

CAPVT XLIIII.

PRAECEPTA ADVERSUS
alui fluxum.

NON NVNQVAM in profectionibus & bellis sæpe ex copioso alui profluvio laboratur, ideo remedia hunc morbum curantia vobis quoque minime negligenda esse censeo.

In principio autem istius morbi nolite statim medicamentis comprimendi facultate præditis, aluiq; fluxum sistentibus vtī. Etenim obluētari & excretionis cohibitionem moliri maiorem morbum facit. Sed potius candens siue ignitum aurum, vel chalybis laminas, in potu, quem hauri estis, iterum atq; iterum extinguite.

Genitale etiam cerui siccatum & minutum

minutum in puluerem, in dysenteria efficacissimum est remedium, quemadmodum & argillæ rudera ex clibano desumpta ^{ibottus e} & decocta cum aqua, qua postea in potu ⁸ utamini, facultatem sistendi & astringendi aluum præstant. In hunc usum conuenit etiam faccarum rosarum cum rubris corallis, vsto ebore, electuarioq; ex cydonijs.

CAPUT XLV.

CONTRA ARDOREM
stomachi.

NON rarò quoq; ardor siue æstuatio stomachi perficiscentes infestare solet. Operæ precium igitur visum est remedia huic morbo succurrentia breuiter obseruare.

Nonnulli contra hunc utuntur Glycyrriza, carpcionum alij lapides in ore detinent, vel olibani grana deglutunt. Nonnulli contra hanc affectionem aquam calidam bibunt, aut lac tepidum vel cerasorum nucleos, aut panem ex aceto comedunt. Ego autem maxima ex parte hæc sequentia duo medicamenta adhibere soleo, quorū hoc à Daniele Rantzouio, serenissimi Daniæ regis Friderici II. in bello contra Suecos primario Duce, cognato meo didici, illud verò alioqui usu comperitum habeo.

K 5 Medi-

MEDICAMENTVM DANIELIS RANTZOVII contra ardorem stomachi.

REC. Vetus saccharum rosarum & lapides cancrorum, quos contusos & in puluerem redactos saccharo rosarum insperge, adde paululum de bolo armeno. Misce hæc omnia simul. Obseruetur tamen vt lapides cancrorum dimidiam sacchari partem, quantitate sua adæquent.

ALIUD CONTRA ARDOREM stomachi.

REC. Sesquiunciam cretæ.
Tres nuces muscatas siue myristicas.
Sesquiunciam sacchari electissimi, quod ex Insulis Canarijs aduehitur. Fiat puluis.
Nunc aduersus arefactionem linguæ, qui morbus etiam plerumq; castra sequitur, remedia quædam ascribam.

CAPVT XLVI.

ADVERSVS AREFACTIONEM linguæ, quæ dicitur vulgariter Brunella.

REC. Nucleos Cydonei 2. aut corticem medianum tiliæ in aquam colloca, cui si addes cochlearium aceti rosacei, efficitur inde

inde limus vel succus, quo oris humiditas retinetur.

A L I V D.

REC. Syrupum acetosum simplicem cum aqua ex cremore ptisanæ præparata. Hac gargarizetur os, quod valet contra linguæ ariditatem.

S Y R V P V S A C I D V S simplex.

Rec. Aquæ fontanæ siue rosaceæ lib. iiii. Saccari lib. v. Coquatur in vase lapideo, aut potius terreo vitreato carbonibus accensis aut flamma exigua citra fumum, semper despumando ad dimidias. Deinde adjiciantur aceti albi clari lib. duæ. Si autem valentissimum vis, libræ quatuor. Si viribus mediocre libræ tres, & percoque in syrupi consistentiam, Reconde in vase vitreo. Hic syrupus affectibus ac febribus maxime biliosis auxiliatur, quia bilem tenuitate & caliditate furiosam frangit, retundit, & extinguit, adeoque sitim sedat. Humores quoq; crassos tenuat, incidit, obstructions tollit, vrinas mouet ac sudores. Putredini resistit, ob id pestilentibus febribus est saluberrimus. Ego hoc syrupo valde delector, & vobis eius vsum maxime commendo, quia non est ex venenatis compositus. Laudatur etiam ab Aristotele
in libro

in libro de regimine Principum Alexandro inscripto.

A L I V D.

Lardum purum porci castrati ad longitudinem dimidij digiti, & latitudinē duorum digitorum transuersorum linguæ ægroti impositum probè inferre, ita vt linguam & fauces interiores penitus contingat. Hoc lardum inde non remouere, sed colliquescere sine. Aegrotus autem illud per suctionem attrahat, donec plane in liquorem resoluatur. Postea copiosum vomitum edet, tum caue ne suffocetur. Postmodo videbis adusti sanguinis copiam, & cutem tenacem per vomitum eijci. Utatur igitur ægrotus huiusmodi lardo secunda vice, & tandem conualescet.

A L I V D contra idem.

Veloci & celeri cursu vsq; ad defatigationem agitetur equus, donec præ nimio calore liquidus humor ex ore ipsi emanet. Hæc spuma spongiæ in bacillum fixæ imponatur, eaq; lingua & faucium partes remotiores, quousq; fieri potest iungantur per aliquot vices. Caueatur tamē ne spongia delapsa in collum descendat. Aegroto, cum comedere aut bibere voluerit, eluatur os aqua prunellæ. Deinde aliquoties
hæc

hæc vnctio cum spuma prædicta repetatur. Illud extra dubium morbo medebitur, quod experientia constat.

Cum etiam peregrinantibus ocreæ soleant nonnunquam indurare digitos pedis, ita vt in callum intumescant, & duri-
tiem quandam contrahant (quod genus Germanicè *Sicfdorn* appellatur) sequens remedium eum in vsum subijcere volui.

REC. Cineres foliorum iuglandis combustorum, allium & seuum, misce simul & decrefcente luna callum linteis probe conuolue. Et hoc vnguentum bis aut ter impone. Aliqui imponunt ster-
cus gallinaceum. Alij testudinem sale necant, & spumam inde prouenientem huiusmodi tuberculis illinunt. Contra verrucas manuū aliqui liquorem ex lignis quercinis ardentibus promanantem imponunt, alij spumam maris.

CAPVT XLVII.

DE EBRIETATE.

CVM in expeditionibus & communi vitæ inter homines conuersatione necessario interdum conuiuijs amicorum interesse cogamini, pauca vobis de præseruanda & curanda ebrietate adijcere operæ
precium

precium esse duxi, à definitionibus incipiens. Est ebrietas nihil aliud, quam perturbatio mentis & omnium actionum eius, ex immodico potu profecta, & voluntaria infania.

1. Ad hoc autem vitandum malum prima ac præcipua ratio est, parce bibere, & non plus quam necessitas postulat.
2. Deinde à fortibus potibus abstinere, tenuiores cereuicias intermiscere & pedetentim bibere, non vno haustu omnia euacuare.
3. Inter pocula parum comedere. Nam cibus potum in ventriculo remoratur.
4. Sumere ante cibum pauxillum vini absynthitis, aut 8. aut 9. amygdalas amaras, aut paululum lactis. Nonnulli deuorant lauri folia. Alij alia.

Africanus in suis commentariolis vult, quod qui caprinum pulmonem tostū ederit, ebrietatem non sentiet.

Ego semper in pectore gestare soleo magnum Amethistum, eò quod aliqui scribunt, eum valere contra ebrietatem, quia humores ad cerebrum ascendere non patitur, mihiq; videtur, eum nonnihil præstare, vnicuiq; tamen suum permitto iudiciū.

Omnia dulcia & ex saccaro confecta inter potandum sumpta prohibent ebrietatem,

tem, quia non sinunt ascendere vapores,
& frangunt vim vini eiusq; saporem. Præ-
sentissima curatio est vomitus aut alui p-
fluuium, secundum Hippocratem: Ex ple-
nitudine enim quæcunq; ægritudines ac-
cidunt, euacuatio sanat.

Vltimo somnus curat perfecte ebrieta-
tem, qui protrahi debet tam diu, donec
ructus aut oscitatio adest. Nam (teste Ga-
leno) somnus concoquit, vigiliæ digerunt.
Non tamen vos ilico post pocula cubitum
conferte, sed vnam ad minus horam in cu-
biculo ambulate & vigilate.

Auicenna sequentem syrupum præscri-
bit contra ebrietatem, verum ego eius vi-
res non sum expertus. Nam potius me
amygdalis amaris, amethisto, dulcibus re-
bus, odoribus frigidis, vt rosis, violis, cam-
phora præseruare soleo, si propter valetu-
dinem vomitū ciere nolo, vt supra monui.

R E C. Succī alborum caulium,
Succī granatorum,
Aceti vini optimi ana vnciam vnam.

Ferveant ebullitionibus aliquot, & fiat
syrupus. Vos vti potestis ex prædictis,
quæ naturæ vestræ maxime cōuenire anim-
aduertitis. Hoc certo scio, inebriari con-
tra naturam & nulli hominum ex usu esse.
Propterea spero vos admonitionis meæ
memores

memores fore, & quantum communis vitæ ratio patitur, hanc præsentissimam pestem fugituros, Deoque optimo maximo id prohibenti magis obtemperaturos, quam mortem sodalium & amicorum causa voluntate vestra acceleraturos.

CAPVT XLVIII.

DESCRIPTIONES NON-
nullorum medicamentorum & Anti-
dotorum contra venena.

HA CT E N V S breuia quædam præcepta, ad conseruationem sanitatis & diurnitatem vitæ utilia, qua potuimus breuitate enumerauimus: iam in fine medicamentorum quorundam contra venena vim habentium descriptiones subijciemus.

Primò igitur omni cura iudicium ciborum appositorum habete, odoremque eorum, antequam in os immittatis, explore, diuque lingua & dentibus tractate. Si enim cibus est venenosus, statim lædit guttur. Deinde cauete, ne cibus sit peregrini diuersique saporis, neque eum cito deglutite. Nulli enim citius atque gulosi veneno inficiuntur. Eam ob causam volo, ne quis vestrum maxime famelicus aut sitibundus ad mensam accedat, ne auiditate cibi de-

cibi deceptus venenosam nesciat dignoscere materiam.

Assumpti autem veneni cura est, vt statim percepto nocumento prouocetur vomitus cum butyro & aqua calida, aut oleo tepido, siue etiam aqua tepida cum aceto. Postea bibatur lac aut butyrum, vel sumatur album stercus gallinaceum, assatum cum vino, quod etiam in huiusmodi casu vomitum ciet. Vomitus autem tam diu & quidem copiose continuandus est, donec nec sapor, nec odor, neque morsus, nausea aut vlla anxietas percipiatur. Hoc enim vbi fit, indicium est adhuc venenum esse reliquum.

Post vomitionem sumenda est theriaca bona cum aqua plantaginis, scabiosæ, aut acetosæ, vel Mythridatum aut diamoschû. Aliquot grana etiam Iuniperi trita, & in potu data miro modo venenum expellunt. Allium & Raphanus hebetant vim venenorum, quemadmodum & Smaragdus, Achates, succinum & corallium, & quæcunque appensa collo, manibusue mutantur, siue colorem naturalem amittunt.

Quidam ferunt Ambram, muscum vel lapidem bufonis gestantes à venenis tutos præstare. Alij contra eadem ieiuno stomacho vrinam propriam, vel pueri non polluti

polluti recens emissam hauriunt. Nonnulli mirabilem contra venena efficaciam habere scribunt, si quis infectus venenulo aut equo exenterato, statim, dum adhuc feruet, inferatur, & capite prominente tam diu in eo iaceat, donec à vi veneni liberetur. Si vnus non sufficiat, alter idem exenteretur. Hoc remedio Valentinus Gorgias Alexandri Sexti Pontificis filius aduersus venenum vsus euasit.

CAPVT XLIX.

DE PESTE.

DE Peste, quæ præsentissimum quoque est aëris venenum seu corruptio, pauca adderem, nisi plurimorum doctorum virorum multi de hac Medicæ facultatis particula varijs temporibus æditi libri extarent, quos consulere potestis, saltem monebo Peste grassante, præsidium omnium Medicorum testimonio laudatissimum esse fugam arripere, solum cælumque mutare, loca vitiosa & pestifera, huic contagiosæ lui obnoxia primo quoque tempore relinquere, & in hæc tarde redire, iuxta versiculum communem:

Mox, longè, tardè, cede, recede, redi.

Appendi collo etiam pro amuleto sequens

quens sacculus potest, qui mirificè Pesti resistit gestatus, cordisque regioni appositus secundum Paracelsum: Fiat autem hoc modo.

IACOBI CARPENSIS
remedium.

R E C. Arsenici albi crySTALLINI partes
siue vncias duas.

Rubei partem siue vnciam vnam.

Fiat placenta rotunda crassitudine digiti cum albo oui vel mucilagine Tragacanthi. Insuatur linteolo lineo, superaddito serico, & admoueatur cordi.

Nec opus est indusium interijci (nam etsi arsenicū intro sumtum sit lethiferum, nec etiam occulta vi, sed sola rosione, vt proinde venenum non sit dicendum) tamen admotum extra venenis resistit certa experientia.

POTERIT ETIAM SACCVL-
lus pro corde conseruans & curans
huiusmodi componi.

R E C. Saphyri, Smaragdi, Hyacinthi,
Rubini, Corallorum rubeorum & alborum sing. drach. Croci scrupulum.

L 2

Marga-

Margaritarum drachmam semis.

Arfenici albi drachmas duas.

Ambari grana sex.

Radicis Iridis siccae & odorae vnciam S.

Cornu ceruini vsti drachmam.

Auripigmenti vnciam S.

Terantur omnia, & fiat sacculus cum sindone purpurea, cordisque regioni apponatur. Nonnulli ad præseruandum propria vrina vtuntur.

Alij odore radicis Enulae Campanae, aceto maceratae, aut Angelicae, aut granis Iuniperi vel Lauri. Multi non prodeunt in publicum nisi cibati.

Si quis tamen hac lue infectus fuerit expurgato, quam primum fieri possit, ventriculo, communibusque vijs, puluere sudatorio, non prius tamen quam naturae propensionem ad sudorem cognouerit, & clystere vtatur. Deinde, Theriacam, Mythridatum, cæteraque remedia morbis pestiferis aduersantia adhibeat, ita tamen ne hæc remedia semel vt sit, vel continueumat, sed ter quaterue eodem die semper interuallo sex horarum interiecto. Si bubo sese ostendat, aut Carbunculus, sanguisugas non procul à loco affecto, si sit in membro ignobili, applicet, præstabit tamen prius cucurbitulas amplas, & magnas

magnas cum multa flamma, vel gallum aut
catulum, vel pulmones animalium sub-
inde admouere: Cæterum inter initia pe-
stiferi morbi antequam pharmaca sump-
ferit, somnum fugiat, ei que nullo modo
indulgeat, ne veneni vis aut pestilentia
virus, vna cum sanguine membra princi-
palia inuadens protinus interficiat, cor
cæteraque membra confortantia adhi-
beat, & quantum fieri potest, cibis ven-
triculo suo maxime congruentibus se re-
ficiat, Deoque vitam suam & omnia re-
liqua ardentibus precibus commendet,
nec non Medici periti consilio reliqua
committat, vt diuina sua clementia gra-
tiaque ille, hic verò arte sua ipsi succurre-
re velit.

Præmissis his in genere de Venenis &
Peste, sequuntur ordine nonnulla Anti-
dota.

MEDICAMENTVM REGIS
Mythridatis aduersus omne Venenum
& præcipuè Pestiferum.

Plinius lib. 23. cap. 8. scribit, Cn. Pom-
peium in sanctuarijs Mythridatis maximi
Regis deuicti inuenisse in peculiari com-
mentario ipsius manu conscripto compo-

sitionem Antidoti è duabus nucibus fic-
cis. Item ficubus totidem & rutæ folijs vi-
ginti simul tritis, addito salis grano, & ei,
qui hoc ieiunus sumat, nullum venenum
nociturum illo die.

I D E M ANTIDOTVM ETI-
am hoc modo conficitur.

R E C. Nucum iuglandium siccarum
vncias sex.

Ficuum siccarum vncias 4.

Foliorum rutæ siccæ semiunciam.

Salis drachmas duas.

Omnia hæc in minutas partes conscisa
aqua rosarum imbuantur, neque vt qui-
dam volunt, terantur. Aliqui hæc miscent
succo acetosæ aut aceto rosaceo. Nonnul-
li addunt etiam semiunciam granorum
Iuniperi. Hoc antidotum ieiuno stomacho
sumatur ad quantitatem nucis castaneæ,
estque aduersus venenum præseruatium.

E X P E R I M E N T V M MEDICI
antiquioris Regis Angliæ, estq; pul-
uis mirabilis contra toxicum
& omne venenum.

R E C. Pimpinellæ,

Radicis

Radiciſ tormentillæ,
 Cinamomi ana vnciam dimidiam.
 Ligni aloës, granorum Iuniperi,
 Zinziberis ana drachmam vnam.
 Interdum additur Cardui benedicti, radi-
 cis Angelicæ, ana drach. dimidia.
 Fiat ex his omnibus puluis subtilis, &
 occlusus in pixide vsui bene ſeruetur.

A L I V D E L E C T V A R I V M
 præſeruatiuum contra Peſtem & alios
 morbos D. Priſciani de Corduba,
 Medici Leonis Pontificis
 decimi.

Rec. Cinamomi electi drach. dimid. 5
 Zedoariæ drachmam vnam.
 Boli armeni præparati drachmas tres.
 Camphoræ grana ſeptem.
 Seminis Citri excoriati,
 Acetoſæ,
 Corticis Citri ana drachmam vnam & di-
 midiam.
 Radiciſ Diptami, tormentillæ,
 Pimpinellæ drachmam dimidiam.
 Raſuræ eboris,
 Oſis de corde cerui drachmam vnam.
 Auri & argenti præparati ana ſcrupulum
 dimidium.

Fragmentorum Saphyri,
 Rubini, Smaragdi,
 Granati ana scrupulum vnum.

Misce, fiat puluis, cui adde conseruæ
 rosarum, acetosæ, buglossæ, ana drachmas
 duas. Saccari albi libram vnam, dissoluti
 in aqua Buglossæ & Endiuix, & fiat Ele-
 ctuarium.

MODVS VTENDI HOC
 præseruatiuo contra Pestem
 talis est.

Pars magnitudinis duarum fabarum
 cultello accepta comedatur: Incenso verò
 iam Peste semiuncia cum vino acetosæ de-
 tur omni die. Contra pleurisin semiuncia
 cum accōmodato iusculo, succo, vel aqua
 bene diluta detur laboranti. Ego autem
 huic electuario nonnunquam addere so-
 leo vngulæ Alcinæ, cornu bestix vnicor-
 nis siue monocerotis & succini ana drach-
 mam vnam.

CAPVTL.

DESCRIPTIO STIBII PRÆ-
 parati & de eius vsu.

NONNVL LI vtuntur Stibij præpa-
 rat

rati secundum Matthioli traditionem gra-
 nis tribus tritis & puluerizatis cum sacca-
 ro albo aut saccharo rosarum contra Pe-
 stem & Venenum. Stibij etiam vsus con-
 tra varia & diuersa morborum genera esse
 perhibetur. Educit per vomitum, deinde
 per secessum, sed tamen leniter, quod ipse
 expertus sum alijsque exhibui. Scribunt
 nonnulli stibiū vix alium humorem quam
 eum qui noxius est, aggredi, & partem fe-
 rē corporis affectam, siue propinquam,
 siue remotam petere, aduersus epotum
 venenum, aduersus ipsam Pestem nihil
 esse præsentius, curare capitis dolores an-
 tiquos, catharros, ventriculi dolorem &
 eiusdem imbecillitatem ab humorum co-
 pia & malignitate ortam, hydropem,
 Asthma, Paralyfin, Epilepsiam, quartanam
 denique tollere, cumque morbus nullus,
 ne Pestis quidem ipsa quempiam inuadat,
 nisi qui ob viciū aliquod interius, exte-
 riusue impactum noxæ suscipiendæ fuerit
 oportunus, esse hoc medicamentum, non
 modo ad præsentēs morbos propulsan-
 dos, sed etiam ad imminentes arcendos
 idoneum, & stibio corpus humanum non
 aliter quam aurum ipsum Antimonio pur-
 gari. Ego stibium præparatum ubiq; lo-
 corum in promptu habeo.

EXHIBENDI MODVS NO-
uus & magis tutus.

Sume stibij ad puluerem tenuissimum triti tot grana, quot alicui vis exhibere, affunde eis mediocrem vini haustum, vasis orificio probe cooperto, in quo per noctem remanebit. Sequenti vero die vinum leniter, rursus ex vase effunde, illudque ieiuno ventriculo bibe. Hoc non adeo periculosum est, neque tantos dolores excitat, quam si ipsa substantia stibij sumatur.

ALIVD REMEDIUM CON-
tra periculosos & pestiferos mor-
bos puerorum.

Nostre matronæ pueris, si male habere cœperint, solent exhibere paululum ossis de corde cerui.

Ossis bestię vnicornis.

Corallorum rubeorum.

Succini albi.

Margaritarum.

Ramentorum auri.

Vngulæ alcinæ æquali portione. Hæc omnia in mortario contrita miscent simul in morbis calidis cum aqua rosacea, in frigidis vero cum aqua Lauendulæ. Exhibetur autem ad mensuram cochlearij.

CAP.

CAPVT LI.

ANTIDOTVS SAXONICA
contra Venenum.

ET si præmissa medicamenta venenis aduersentur maxime: tamen contra vim omnium venenorum ferme, maximum præstat vsum Antidotus Saxonica, quæ apud Illustrissimum Electorem Augustum Saxonix Ducem, non ita pridem inclauit, ostentationibus prodigiosis ferè cuiusdam rustici, qui deuoratis serpentibus varijs, quotiescunque specimen de antidoti viribus edere voluit, huius beneficio ab omni læsione vindicatus semper euasit: donatus tandem ab Electore honesto & liberali præmio, ea conditione, vt porro, præter Electorem compositionis rationem doceret neminem. Solis enim Principibus Elector dignam rebatur auxilij tam præsentis cognitionem, præsertim cum ipsa vtendi necessitas in ipsos facilius Principes ac illustres viros, quam vulgares homines & plebeios incidat.

Huius antidoti vires, vt serenissimus Daniæ Rex Christianus piæ memoriæ exploraret, quondam Hassniæ homicidæ cuidam, supplicio capitis necando venenum

num iussit exhiberi lethiferum, nempe Mercurium sublimatum, eumque copiosum, hac conditione, ut si beneficio huius pulveris minimè moreretur, Rex donaret eum vita. Quod factum est, ita ut putem, cum hic pulvis huiusmodi venenum vice-rit, facile eum quoque omne veneni genus superare posse. Ego non ita pridem ab illustrissimi Electoris coniuge per literas obnixè petieram, ut rationem componendi hunc pulverem ad me perscriberet, verum responsum non accepi, pulveris tamen satis magnam transmisit copiam, cuius partem aliquam in myropolio meo inveniendam vobis relinquo. Aliqui scribunt, ut Gesnerus Moybanum secutus, Electorem Saxoniae Duci Vvirtebergenfi, rationem huius pulveris conficiendi transmississe, eumque pulverem his radicibus constare.

NOMINA SIMPLICIUM,
ex quibus hic pulvis conficitur.

1. Radicum Valerianæ semiunciam, Germanicè Baldrianwurzel oder Theriacßkraut / Latinè etiam theriacaria, Græcè Φοῦ.

2. Vrti-

2. Vrticæ minoris, Heit-
ternessel/ } ana vnciam
3. Vincetoxici, id est, } vnam.
hyrundinaria,
quæ Germanicè dicitur vberwindung
des giftes / oder Schwalbentraut wurzel/
Gallicè domte venin.
4. Polypodij quercini, En-
gelsüßwurz. }
5. Altheæ, Ibischwurzel / } ana vnc. ij.
aliàs Ibisus dicitur,
Olus Iudaicum vel Bis-
malua, }
6. Angelicæ sylvestris,
7. Angelicæ satiuæ recentis vnc. quatuor.
8. Corticum radicum Laureolæ, German.
Kellershals/ vnciam vnam S.
9. Fructus seu baccæ herbæ, quæ paris di-
citur, id est, vierfingerig nachtschatten / vel
nachtschatten mit vier blettern.
10. Acetum acerrimum.

Radices omnes effodiendæ sunt eo tem-
pore, quod inter 15. Augusti & 8. Septem-
bris intercedit, quamuis aliqui tardius ef-
foderint, & efficacem tamen experti sint
antidotum. Deinde incisæ reponantur in
ollam vitreatam affuso aceto acerrimo,
quod duob. digitis radices excedat. Tum
olla operculo clausa, rimæ omnes albo
oui

oui cum farina subacto diligenter oblinantur, & sic in illa ad lentum ignem leuiter omnia bulliant, postea olla aperta, abiecto quod retundat aceto, (nisi ex illo forte syrupum adiecto melle ad alios vsus commodum parare libeat) radices exiccantur, quoad fieri potest. Deinde contritis omnibus addantur acini herbæ paris dictæ (nos Solanum tetraphyllum vocamus) numero viginti sex, & fiat puluis, cuius drachma vna è vino albo propinetur. Dosis huius pulueris est scrupuli duo, vel drachmæ dimidium adultis & senibus. Alijs enim minor dosis sufficiet videlicet scrupulorum duorum.

Videtur hæc antidotus non aduersus omnia venena solum, sed alios quoque affectus utilis futura, Icterus præsertim, cachexiam, dispnoeam vel Asthma, Splenis obstructionem, retentionem mensium & calculos renum, quartanam, aliaque huiusmodi, vbi frigidos, crassos & viscosos humores causantur: præsentissimum quoque remedium est contra Pestem & contra eandem præseruatium.

Sunt & aliæ huius pulueris descriptiones, quas lubens prætereo, tantum vnâ subijcio, quam à Berlepio Illustrissimi Principis Electoris consiliario didici, quæ mox sequitur.

Anti-

ANTIDOTVS SAXONICA,
contra omnis generis venena
efficacissima.

REC. Valerianæ vnciam vnam cum
duabus drachmis, id est, Baldriano
wurzel.

Hyrundinariæ, id est, Schwalbenwurzel/
vnciam vnam.

Polypodij quercini, id est, Steinswurzel/
fesquiunciam.

Angelicæ satiuæ,
Smyrnij, Meister, } ana vncias duas.
wurzel/

Altheæ, Sibischwurzel / vnciam vnam.

Corticum radicum Laureolæ fesquiunc.

Radices effodiantur tempore, quo supra
dictum est. Deinde incisæ in nouam ollam
testaceam vitream immittantur acerrimo
infuso aceto, ita vt ad latitudinem duo-
rum digitorum radices excedat. Deinde
olla operculo probè contacta farina sub-
acta oblinetur, ne vapor exhalare aut alio-
qui aura ingredi possit. Hæc ita ad spa-
cium dimidiæ horæ bulliant, posteaque
ab igne sublata infrigidentur. At vbi iam
probe infrigidata fuerint, abiecto aceto
radicibus adijce xii. acinos herbæ, quæ
dicitur Paris, & singulis acinis tria folia ex
cauliculo

cauliculo herbæ prædictæ adde. Hæc ita supra fornacem vel aëri exposita probe ficcato in loco aliquo radijs solaribus minime peruo. Deinde omnia in puluerem tenuissimum comminuta, per cribrum setaceum transmittito, cumq; opus fuerit ad pondus vnius drachmæ exhibeto. Hic puluis vim habet insignem contra Pestem & Venena, aliaque morborum genera, quorum superius mentio facta est.

ANTIDOTVS NICOMEDIS regis contra Venena.

Rec. Baccarum Iuniperi drachmas ij. Terræ Lemniæ drachmas duas, & obulos totidem. Hæc vbi in puluerem redegeris, oleo aut melle commiscebis, reponesque, atq; cum opus fuerit, ex aquæ mulsæ Cyathis duobus in magnitudinem auellanæ dabis.

CAPVT LIII.

HOC LOCO PLACVIT
etiam adijcere medicamentum Regis Daniæ, Christiani III. contra morbum caducum, & syrupum S. Ambrosij in febre tertiana utilem.

Rec.

RECIPE Cranium siue caluariam hominis præsertim furis suspensi, nulliusque morbi interuentu mortui (nam huic plus efficaciam, quam reliquis tribuunt) hanc caluariam in craticula tostam ad puluerem redigito. Deinde accipito tria grana Pœoniæ, atque hæc cum vna drachma prædicti pulueris, & aqua Lauendulæ ad quantitatem vnus cochlearis ægroto tempore matutino exhibeto. Postero & tertio die fac idem. Sumet autem ægrotus hunc puluerem ieiuno stomacho, ac tres continuos dies se domi continebit, paucopotu & cibis leuis ac facilis digestionis vtetur, vt sunt oua. Non abs te etiam fuerit, vt ægrotus postea singulis diebus mane per aliquod tempus cochlear aquæ Lauendulæ exhauriat. Os bestię vnicornis etiam contra hoc morbi genus conducit.

CAPVT LIIII.

SYRVPVS S. AMBROSII
prouocans sudorem & sitim extinguens,
quò Mediolanenses adhuc vtuntur,
vtilis in febr. tertian.

RECIPE Milij excorticati quantitatē conuenientem, decoquatur donec crepet: Deinde recipe vncias quinque vel
M circa

circa eius iusculi ebullientis : & infunde vini albi odoriferi vncias duas , & sic calidum da patienti , ac bene eum cooperias , tunc mirum in modum sudabit.

Perstrinxi iam ferè breuiter singula , quæ ad retinendam sanitatem & cauendos morbos vobis significanda esse iudicaui : Cum autem Cornelius Celsus Medicorum Romanorum Princeps , eadem ferè mira breuitate tractet , non possum non vos adlectionem eius authoris vehementer adhortari. Quapropter etiam integrum ferè capitulum primum libri primi huc ascribere , & tanquam epilogum addere placuit.

CAPITULUM LV.

QUEMADMODUM SANOS agere conueniat capitulum I. Cornelij Celsi.

SANVS homo qui & bene valet & suæ spontis est , nullis obligare se legibus debet . Hunc oportet varium habere vitæ genus , modo ruri esse , modo in vrbe , sæpiusque in agro , nauigari , venari , quiescere interdum , sed frequentius se exercere , siquidem ignauia corpus hebetat , labor firmat , illa maturam senectutem ,
hic

hic longam adolescentiam reddit. Prodest etiam interdum balneo, interdum aquis frigidis uti, modo vngi, modo id ipsum negligere, nullum cibi genus fugere, quo populus utatur, interdum in conuiuio esse, interdum ab eo se retrahere, modo plus iusto, modo non amplius assumere, bis die potius quam semel cibum capere, & semper quamplurimum dummodo hunc concoquat, intermissus propter ciuiles aliquas necessitates ordo exercitationis corpus affligit. Concubitus verò neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus est, rarus corpus excitat, frequens soluit. Cum autem frequens sit non numero, sed natura, ratione ætatis & corporis, scire licet, eum non inutilem esse, quem corporis neque languor, neque dolor sequitur. Idem interdiu peior est, noctu tutior: Ita tamen si neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor statim sequitur. Hæc firmis seruanda sunt, cauendumque, ne in secunda valetudine aduersa præsidia consumantur. Hæc ille.

CAPVT LVI.

CONCLUSIO.

M 2

Postquam

PO S T Q U A M nunc ô filij charissimi
 recensui, quæ profutura vobis ex alijs
 partim collegi, partim ipse experientia
 edoctus animaduerti (præscribere verò
 facienda vniuersa nō magis possum, quam
 præscire omnia euentura) vestri erit offi-
 cij hæc præcepta, tanquam per manus à
 maioribus tradita, studiose amplexari,
 memoriq̃ue mente seruare. Inter cætera
 autem hoc non extremum præceptum
 esse arbitror, summo studio eniti, vt quæ
 quis ex quotidiano rerum vsu expedire si-
 bi cognouerit, eorum successum summo-
 pere promoueat, eaq̃ue ad felicem exi-
 tum perducatur. Quod si verò ô filij abne-
 gata omni impietate, sobriè, iusteque &
 piè viuentes, Deum reuerenter colueritis,
 magistratus, parentes, præceptoresque
 vestros obseruaueritis, & in omni vita, in
 aëre & motu reliquisque affectibus mo-
 derationem & temperantiam, iuxta ra-
 tionem præfinitam & præscriptam adhi-
 bueritis, periculososq; casus (citra tamen
 famæ vestræ iacturam) fugeritis, nequa-
 quam dubito, quin ad grandæuam sene-
 ctutem vitam commodè producturi sitis
 ac filios filiorum visuri. Denique hic la-
 bor, hæc vnica vobis cura sit, primùm
 D E I optimi maximi, deinde hominum
 gratiam

gratiam & fauorem, honores diuitiasque
 lucrari & sanitatem conseruare. Quod vt
 mihi vobisq; D E V S æternus, qui cun-
 cta superna & inferna liberè, pro iusto di-
 uinæ suæ maiestatis arbitrio moderatur,
 & regit, benigne clementerq; largiatur,
 hæcenus assiduis serijsq; precibus ab
 eo contendì, & etiamnum con-
 tendo, totoq; ex ani-
 mo precor.

F I N I S.

L I P S I A E,

Imprimebat Iohannes Steinman,

T Y P I S V O E G E L I A N I S.

Anno

 M. D. L X X V I.

